

*Programmaterial för gymnasie-
skola och gymnasial vuxen-
utbildning*

GyVux 1993:16

KURSPLANER

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100159 1278

Samhällsvetenskaps- programmet

Programmål, kursplaner och kommentarer

TILLHÖR REFERENSBIBLIOTEKET
UTLÅNAS EJ

plan

Skolverket

Pedagogiska biblioteket

h¹¹ haroplan603

Ex. 1

**Programmaterial för gymnasie-
skola och kommunal vuxenutbildning**

GyVux 1993:1–16

RÄTTELSE
Inledning, sidan 7,
i programmaterialen 1–16

Arbetsplatsförlagd utbildning, APU

I de yrkesförberedande programmen skall minst 15 procent av hela undervisningstiden *arbetsplatsförläggas*. Endast yrkesämnen kan arbetsplatsförläggas. Den enskilda skolan avgör inom vilka ämnesavsnitt undervisningen kan ske på en arbetsplats. I de estetiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga programmen finns möjlighet till *ämnesanknuten* praktik.

GyVux 1993:16

Samhällsvetenskaps- programmet

Programmål, kursplaner och kommentarer

SKOLVERKET

ALLMÄNNA FÖRLAGET

CE Fritzes AB, Allmänna Förlaget

Beställningar:

Fritzes kundtjänst, 106 47 Stockholm

Fax 08-20 50 21, Telefon 08-690 90 90

Butik: Regeringsgatan 12, Stockholm

Samhällsvetenskapsprogrammet

Upplaga 1:1

ISSN 1103-8349

ISBN 91-38-40549-0

© Skolverket och CE Fritzes AB

Omslag: Örjan Nordling, Ligature

Typografi: Anders Forsberg

Tryck: Norstedts Tryckeri AB, Stockholm 1993

Innehåll

Inledning

En kort introduktion och programförklaring 5

Programmål

*Generella mål enligt SKOLFS 1992: 5 samt
speciella mål för Samhällsvetenskapsprogrammet* 9

Programkommentar

*Bakgrund till programmålen, samverkan mellan
ämnen, mål och programmål samt bedömning
av elevernas framtida verklighet.* 13

Programöversikt

*Samhällsvetenskapsprogrammet, ämnes- och kurs-
struktur, SKOLFS 1993:XX.* 17

Kursplaner kärnämnen

*Kärnämnen enligt SKOLFS 1992: 12 med
programspecifika kommentarer.* 21

Kursplaner karaktärsämnen

*Karaktärsämnen enligt SKOLFS 1993:XX med
programspecifika kommentarer.* 59

Inledning

Föreliggande material innehåller program mål, programkommentarer, programmets ämnes- och kursstruktur samt kursplaner i kärnämnen och karaktärsämnen med kommentarer. Samtliga kurser med undantag av kurser i estetiska ämnen och ämnen inom idrott och hälsa får också tillämpas i gymnasial vuxenutbildning

Program mål, karaktärsämnen

Program målen, som fastställts av regeringen den 27 februari 1992, finns också angivna i SKOLFS 1992: 5 (Skolverkets författningssamling). Till program målen och programmets ämnen har Skolverket tagit fram *kommentarer*. Syftet med dessa är att dels beskriva den verklighet och den framtid som eleverna kan komma att möta efter genomgången utbildning, dels ge bakgrund och kommentarer till program målen. I programkommentarerna ges även förklaringar till hur ämnen inom programmet samverkar och hur målen i kurser samspelar med program målen.

Programmets ämnen, som dels finns angivna i bilaga 2 till skollagen, dels vad gäller karaktärsämnesblocken estetiska ämnen, ekonomiska ämnen, tekniska ämnen och yrkesämnen i SKOLFS, har sammanställts i detta material för att ge en översikt av programmets ämnen och kurser.

Programmets uppbyggnad baseras dels på den enskilda elevens rätt att få en bred grundläggande utbildning som förbereder för såväl arbete som fortsatta studier kombinerat med stor frihet och flexibilitet vid val av väg genom programmet, dels mot de önskemål som uttrycks i de olika branschernas kompetenskrav.

Kursplaner

Kursplaner i kärnämnen (SKOLFS 1992: 12) fastställdes av regeringen den 23 april 1992, och den 11 februari 1993 (SKOLFS 1993: 4) förlängde regeringen giltigheten av dessa kursplaner. De kursplaner i karaktärsämnen som ingår i programmet har också publicerats i SKOLFS. Skolverket redovisar även kommentarer till flera kursplaner.

I det estetiska programmet, naturvetenskapsprogrammet samt samhällsvetenskapsprogrammet övergår vissa kärnämnen till karaktärsämnen t.ex.

kärnämnet Matematik A övergår till Matematik B, C osv. Kommentaren om syfte och roll etc. gäller dock endast karaktärsämnena. För kärnämnena gäller de kommentarer som Skolverket tog fram våren 1992. Arbetsmaterial avseende förslag till nya kursplaner i kärnämnen har publicerats i april 1993.

I åtskilliga ämnen finns flera kurser som antingen bygger på varandra eller utgör valbara alternativ. I flera fall, främst där kurserna bygger på varandra, anges i kursplanen krav på förkunskaper. Lokalt får bedömas huruvida eleverna på annat sätt än vad som anges i kursplanerna har motsvarande förkunskaper.

Utöver kärnämnen och karaktärsämnena ingår specialarbete, individuellt val och lokalt tillägg. Specialarbetet skall ge eleverna tillfälle att fördjupa sig inom något ämne inom programmet och samtidigt ge träning i att arbeta på ett undersökande sätt.

Individuella val

Varje ämne och kurs, som förekommer på ett nationellt program i kommunen, skall erbjudas eleverna som *individuellt val*. Kurserna inom individuella val kan även följa lokalt fastställda kursplaner. Kurser i ämnen som finns inom nationella program omfattar minst 30 timmar. Detsamma gäller lokala kurser. Även hemspråk kan förekomma som individuellt val.

Lokalt tillägg

Lokalt tillägg beslutas av styrelsen för skolan och skall bestå av ett eller flera ämnen/kurser inom ett bestämt kunskapsområde. För dessa ämnen gäller samma förutsättningar som för ämnen som kan läsas som individuellt val. Den garanterade undervisningstiden inom ett eller flera ämnen kan utökas genom s.k. ämnesförstärkning från det lokala tillägget i den omfattning kommunen finner lämpligt.

Behörighet

Elever som genomgått utbildning på ett nationellt program har *allmän behörighet* för högskolestudier. De flesta högskoleutbildningarna kräver även särskild behörighet i ett eller flera ämnen. I de studieförberedande programmen läser eleverna flera ämnen som ger denna behörighet. I övriga program kan eleverna öka möjligheterna att nå den särskilda behörigheten genom att välja behörighetsgivande ämnen inom det individuella valet och/eller utökad studiekurs.

Inför det tredje året kan eleverna välja en *kompletteringskurs* i stället för att fullfölja studieplanen inom det valda programmet. Två av kurserna ger teoretisk komplettering för förberedelse för högskolestudier. En tredje kompletteringskurs ger en ekonomisk-merkantil kompetens.

Arbetsplatsförlagd utbildning, APU

I de yrkesförberedande programmen skall minst 15 procent av karaktärsämnet *arbetsplatsförläggas*. Den enskilda skolan avgör inom vilka ämnesavsnitt undervisningen kan ske på en arbetsplats. I de estetiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga programmen finns möjlighet till ämnesanknuten praktik.

Betyg

I gymnasieförordningen (SFS 1992: 1259, UFB-nytt 1992: 170) anges föreskrifter för *betygsättning* i ämnen inom programmet. I förordningen anges i 7 kap. 2 §: ”*Som betyg i ämnena används någon av siffrorna 1--5, om inte annat föreskrivs. Högsta betyg är siffran 5. Siffran 3 bör vara betyget för medelgoda kunskaper och färdigheter.*” Detta innebär att den grupprelaterade fördelningen av betygen i riket är avskaffad. Som underlag för betygsättningen skall lärarna sträva efter att uppnå enhetliga bedömningsgrunder i ämnet. Skolverket har fastställt föreskrifter för betygsättningen (SKOLFS 1993: 10).

Gemensamma ämnen

Många program har utöver kärnämnen *gemensamma ämnen*. Inom ramen för ämnesblocken estetiska ämnen och yrkesämnen finns gemensamma kurser, Datakunskap – grundkurs, Ekonomi – grundkurs och Arbetsmiljö – yrkesliv. På ekonomisk gren finns kurserna Datakunskap – grundkurs och Ekonomi – grundkurs som kan byggas på med fler kurser. Dessa för flertalet program gemensamma kurser kan givetvis integreras med kurser i andra ämnen. I många fall är det en mycket lämplig lösning.

Genom att lyfta fram kunskapsområden i form av särskilda kursplaner vill Skolverket markera områdets betydelse och göra de gemensamma dragen i programmen synliga. I Samhällsvetenskapsprogrammet och i Naturvetenskapsprogrammet kan dessa gemensamma kurser anordnas inom det lokala tillägget eller väljas som ett individuellt val.

Programmål

SKOLFS 1992: 5

Förordning om programmål för gymnasieskolans nationella program

1992-02-27

Regeringen föreskriver att för gymnasieskolans nationella program skall gälla de programmål som anges i bilaga till denna förordning.

Denna förordning skall kungöras i Statens skolverks författningssamling (SKOLFS).

Förordningen träder i kraft två veckor efter den dag då förordningen enligt uppgift på den utkom från trycket i SKOLFS och tillämpas i fråga om utbildning som äger rum från och med läsåret 1992/93.

På regeringens vägnar

BEATRICE ASK

Sonja Hjorth
(Utbildningsdepartementet)

Gemensamma mål för alla nationella program

Bilaga

Utbildningen skall ge eleverna den bas av kunskaper, färdigheter och erfarenheter som behövs både för att kunna fungera i ett föränderligt arbets- och samhällsliv och för att kunna studera vidare på högskolenivå.

Utbildningen skall ge eleverna kunskaper om demokratins grundläggande värderingar och beredskap att verka i enlighet med dessa. Kunskaper om kulturer från olika tider och olika delar av världen skall bidra till självkänedom och förståelse för andra människor och deras livsvillkor. Eleverna skall få möjlighet till kulturella upplevelser och estetiskt skapande verksamhet. Utbildningen skall dessutom ge eleverna kunskaper om livsmiljön i ett

lokalt och globalt perspektiv, så att de kan ta ansvar för sin livsstil och sin miljö.

I utbildningen skall de föreskrifter och internationella överenskommelser beaktas som gäller för respektive verksamhetsområde.

Efter fullföljd utbildning skall eleverna

- kunna benämna, strukturera, bearbeta och värdera kunskap samt ha fördjupat sin förståelse av omvärlden
- kunna uttrycka sig i tal och skrift så väl, att deras språk fungerar i samhälls-, yrkes- och vardagsliv och för fortsatta studier
- kunna söka sig till saklitteratur, skönlitteratur och övrigt kulturutbud som källa till kunskap, självinsikt och glädje
- kunna använda engelska på ett funktionellt sätt i yrkes- och vardagsliv och för fortsatta studier
- ha förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv
- ha förmåga att kritiskt granska och bedöma det de ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor
- kunna observera och analysera människans samspel med sin omvärld utifrån ett ekonomiskt och ekologiskt perspektiv
- kunna formulera och analysera matematiska problem av betydelse för yrkes- och vardagsliv
- kunna använda datorer för tillämpningar inom i första hand vald studieinriktning
- ha kunskaper om olika sätt att vårda sin hälsa
- kunna hämta stimulans ur estetiskt skapande och kulturella upplevelser
- ha kunskap om vad som kännetecknar en god arbetsmiljö och kunna planera och inrikta sina arbetsinsatser på ett sätt som är säkert från skydds- och miljösynpunkt så att arbetsskador förebyggs
- vara medvetna om att alla yrkesområden förändras i takt med teknisk utveckling, förändringar i samhälls- och yrkesliv och ökad internationell samverkan. Eleverna skall därmed förstå behovet av personlig utveckling i yrket.

I det följande redovisas de programspecifika målen för utbildningen.

Utbildningen skall ge eleverna möjlighet att så tidigt som möjligt identifiera sig med den verksamhetsinriktning de väljer. Eleverna har således möjlighet att välja gren och kurser efter eget intresse. Lokala grenar och kurser kan förekomma. Eleverna kan även välja kurser från andra program.

SAMHÄLLSVETENSKAPSPROGRAMMET

SKOLFS 1992: 5
Bilaga

Utbildningen inom Samhällsvetenskapsprogrammet skall ge eleverna kunskaper för att stimulera dem till fortsatt utbildning vid bl. a. högskola inom främst områdena samhällsvetenskap, språk, ekonomi och humaniora. Utbildningen inom ekonomisk gren ger kunskaper även för yrkesverksamhet i näringsliv och förvaltning.

Utbildningen inom programmet skall ge eleverna förutsättningar att delta i den utveckling och förändring som sker i samhälls- och arbetsliv både i Sverige och internationellt. Utbildningen skall skapa intresse och engagemang för hur vårt samhälle växt fram och ge kunskaper om hur det står i beroende respektive motsättning till tidigare mänskliga erfarenheter.

Utbildningen skall ge kunskaper om den inverkan som naturförhållanden har på människans livsmiljö samt om hur samhällsutveckling, ekonomi, teknisk utveckling och resurshushållning växelverkar. Den skall vidare ge eleverna kunskap om överlevnadsfrågorna, så att de blir medvetna om att det är möjligt att ändra på rådande förhållanden genom att hävda de demokratiska och humanistiska värdena i samhällsbyggandet.

Studier i svenska och flera främmande språk skall leda till en bred kommunikativ kompetens samt ge en god språklig, litterär och kulturell förståelse. Kunskaper om olika livsåskådningar och diskussioner kring existentiella frågor skall medverka till att eleverna kan utveckla en personlig uppfattning samt få förståelse och respekt för andra människors värderingar.

Eleverna skall få en grundläggande samhällsvetenskaplig utbildning och möjlighet till specialisering inom något av områdena samhällsvetenskap, humaniora eller ekonomi.

Efter fullföljd utbildning skall eleverna

- ha insikt i hur såväl materiella villkor som idéer och föreställningar har påverkat utformningen av människors liv och samhällen
- kunna skilja på modell och verklighet och ha tillägnat sig ett modelltänkande som bygger på insikten om successiv revidering och förfining av modeller
- ha kunskap om kulturarvets betydelse för att förstå förhållanden och företeelser i samhället
- kunna formulera, analysera och ta ställning till aktuella samhällsproblem
- förstå väsentliga naturvetenskapliga företeelser och ha erfarenhet av experimentella undersökningsmetoder
- kunna analysera energi- och miljöfrågor ur ett naturvetenskapligt och samhällsvetenskapligt perspektiv
- ha kunskaper om svenska språket och litteraturen samt kunna uttrycka sig klart i tal och skrift i argumenterande och utredande sammanhang
- känna till svensk och utländsk litteratur samt övrigt kulturutbud
- kunna uttrycka sig ledigt och korrekt på engelska i tal och skrift och kunna tillgodogöra sig engelskspråkig sakprosa och skönlitteratur, så att de kan använda engelska på ett allsidigt sätt i yrkesliv, vardagsliv och högre studier

- kunna använda ytterligare minst ett främmande språk på ett funktionellt sätt i yrkesliv, vardagsliv och fortsatta studier
- kunna tillämpa kvantitativa och kvalitativa metoder för att beskriva, analysera och påvisa företeelser och samband
- kunna ta till sig nya kunskaper och följa den långsiktiga utvecklingen inom samhälls- och arbetsliv.

Samhällsvetenskapsprogrammet har följande nationella grenar:

Ekonomisk
Humanistisk
Samhällsvetenskaplig

Efter *ekonomiska grenen* skall eleverna även

- ha kunskap om företagandets villkor och inse betydelsen av en affärsidé och om de lagar som reglerar företagets verksamhet
- förstå ekonomiska sammanhang och förstå och tillämpa ekonomiska principer och begrepp
- kunna utföra ekonomiska och administrativa arbetsuppgifter inom företag och förvaltning och vara väl förtrogna med textbehandling och andra datortillämpningar inom verksamhetsområdet
- kunna formulera, analysera och ta ställning till företagsekonomiska problem
- ha kunskap om jordytan som gräns och förutsättning för människans verksamhet.

Efter *humanistiska grenen* skall eleverna även

- ha kommunikativa färdigheter, litterära kunskaper och kulturell förståelse inom ett tredje språk samt motsvarande kunskaper i ett fjärde språk eller språkkunskaper i latin
- ha fördjupade historiska kunskaper.

Etter *samhällsvetenskapliga grenen* skall eleverna även

- ha fördjupade kunskaper om mänskliga samhällens utveckling,
- ha kunskap om jordyta, natur- och kulturlandskap för ekonomiska och politiska sammanhang.

Programkommentar

Samhällsvetenskapsprogrammet förbereder för högskolestudier inom områdena humaniora, samhällsvetenskap, språk och ekonomi men även – i viss utsträckning – för yrkesverksamhet. Ämnet matematik bidrar bl.a. till att ge behörighet till grundskolläroverbyggnaden inom SO-sektorn.

Programmet skall också ge eleverna förståelse för vikten av demokratiska och humanistiska värden i samhällsbyggandet och tydliggöra sambanden mellan samhällsfrågor och energi- och miljöfrågor. Stor vikt läggs vid förståelse för samband och helheter ur ett samhällsvetenskapligt perspektiv och att utveckla kommunikativ kompetens. Att ge förutsättningar för deltagande i den utveckling och förändring som sker i samhälls- och arbetsliv både inom och utanför Sverige är centralt inom programmet, liksom förståelse för skeenden i omvärlden ur ett historiskt perspektiv.

Programmets uppbyggnad

Efter ett första gemensamt år ger samhällsvetenskapsprogrammet möjlighet till fördjupning och breddning inom någon av programmets tre nationella grenar: Ekonomisk, Humanistisk och Samhällsvetenskaplig gren.

På Ekonomisk gren väljer eleverna mellan Filosofi och Psykologi samt mellan Språk 3 och fördjupning i ekonomiska ämnen. På Humanistisk gren är alternativen Språk 4 och Samhällskunskap B eller Latin med allmän språkkunskap och Fördjupning i humaniora och samhällsvetenskap. Ämnet geografi har under lång tid inte funnits i gymnasieskolan och finns nu på samhällsvetenskaplig och ekonomisk gren.

Ekonomisk gren innehåller kurser i geografi och ekonomiska ämnen samt ytterligare en kurs i matematik. Kurserna i ekonomiska ämnen är till viss del gemensamma med kurser i handels- och administrationsprogrammet.

Efter studier av de grenobligatoriska kurserna i datakunskap, företags ekonomi, rättskunskap och administration väljer eleverna mellan att studera ett tredje främmande språk eller att skaffa sig fördjupade kunskaper i ekonomiska ämnen. Fördjupningskurser erbjuds inom ämnena administration, företagsekonomi, marknadsföring, redovisning och rättskunskap. Kursen finansiering och kalkylering ger tillsammans med kursen i marknadsföring en marknadsföringsinriktning av studierna och tillsammans med kursen i redovisning en inriktning mot ekonomistyrning.

Eleverna kan också erbjudas kurser från Handels- och administrationsprogrammet, t.ex. kursen Turism och reseservice.

Humanistisk gren ger fördjupade kunskaper i historia och möjlighet att läsa ytterligare moderna språk och/eller latin med allmän språkkunskap. Latin med allmän språkkunskap ersätter ett modernt språk. Grenen erbjuder ett omfattande språkprogram som, om det individuella valet tas i anspråk, möjliggör studier av fem språk. Ämnet grekiska kan bland annat studeras inom kursen Fördjupning i humaniora och samhällsvetenskap.

Samhällsvetenskaplig gren innehåller kurser i ämnena geografi och samhällskunskap inklusive kursen Fördjupning i humaniora och samhällsvetenskap. Dessutom ges ytterligare kurser i historia och matematik. Matematikkursen motsvarar den på Ekonomisk gren. Grenen syftar till fördjupad kunskap om omvärlden genom analyser av olika samhällsproblem ur historiskt, geografiskt och samhällsvetenskapligt perspektiv.

Måluppfyllelse genom samverkan

Samhällsvetenskapsprogrammet utgörs av en rad ämnen av varierande omfattning. Olika ämnen bidrar till att ge eleverna en helhetssyn på övergripande frågeställningar och därmed en viktig allmänkompetens. För att ge eleverna helheter och samband och för att undvika upprepningar är det angeläget med samverkan mellan ämnen och kunskapsområden. Tonvikten läggs på inskolning i ett vetenskapligt förhållningssätt.

Inom programmet betonas modell- och strukturtänkande. Exempel på detta är matematiska samband som i stor utsträckning används inom ekonomi och samhällsvetenskap, ekosystemet inom naturvetenskapen, teorier kring språkinläring etc.

Det vetenskapliga förhållningssättet tränas genom ett undersökande och analyserande arbetssätt t.ex. i samband med specialarbetet. Erfarenheter av att planera, iakta och på ett systematiskt och objektiva sätt tolka och redovisa resultaten på ett vetenskapligt sätt bör prägla arbetet i alla ämnen. Kursen Fördjupning i humaniora eller samhällsvetenskap erbjuder ytterligare möjligheter till att utveckla det vetenskapliga förhållningssättet.

För framgångsrika högskolestudier krävs förmåga att behärska svenska språket i tal och skrift. Den språkliga utvecklingen hos eleverna är alla lärares angelägenhet, även om läraren i svenska har ett speciellt ansvar. Genom att eleverna får möjlighet till språklig träning i alla ämnen, förstärks deras förmåga till reflektion och förståelse för begrepp, och därmed utvecklas deras förmåga att uttrycka sig precist och korrekt. Förankringen i och känslan för det egna modersmålet är av stor betydelse vid inläring av främmande språk. Inom Samhällsvetenskapsprogrammet riktas även uppmärksamhet mot frågor som rör media och mediakommunikation.

Både yrkesliv och högskolor ställer krav på goda kunskaper i främmande språk. Främst gäller det engelska men i ökande omfattning även andra språk. Genom att låta eleverna studera facktexter på engelska kan även lärare i t.ex. samhällsvetenskapliga och ekonomiska ämnen bidra till elevens insikt om behovet av språkkunskaper och intresse att lära sig språk. Inom det individuella valet kan eleverna studera ytterligare ett främmande språk utöver de två obligatoriska.

Energi- och miljöfrågorna är ett område som kräver samverkan mellan flera olika ämnen. Den etiska dimensionen är här central liksom inom en rad andra kunskapsområden, t.ex. inom ekonomiska ämnen.

Programöversikt

Skolverkets föreskrifter om tim- och kursplaner för gymnasieskolan samt kursplaner för gymnasial vuxenutbildning

SKOLFS 1993: XX

1993-08-03

Medstöd av 1 kap. 9 § andra stycket och 5 kap. 1 § andra stycket gymnasieförordningen (1992: 394) samt 1 kap. 5 § andra stycket och 3 kap. 9 § första stycket förordningen (1992: 403) om kommunal vuxenutbildning föreskriver Skolverket följande.

Gymnasieskolan

1 § För de ämnesblock på gymnasieskolans nationella program som bildas av estetiska ämnen, ekonomiska ämnen, tekniska ämnen eller yrkesämnen gäller timplaner enligt bilaga 1 till dessa föreskrifter.

2 § Vid tillämpning av bilaga 1 gäller följande.

1. Utöver gemensamma kurser skall varje elev läsa så många valbara kurser inom ett ämnesblock att det sammanlagda timtalet enligt timplanen uppgår till minst det timtal som anges för ämnesblocket i bilaga 2 till skollagen (1985: 1100).

2. Riktvärdet för en elevs minsta garanterade undervisningstid i ett ämne skall utgöras av summan av de timtal som enligt timplanen gäller för elevens kurser i ämnet. Skolhuvudmannen bestämmer hur den garanterade undervisningstiden skall fördelas på de olika kurserna i ämnet.

3 § För andra ämnen i gymnasieskolan än kärnämnen gäller kursplaner enligt bilaga 2 till dessa föreskrifter.

Gymnasial vuxenutbildning

4 § För gymnasial vuxenutbildning skall tillämpas samma kursplaner som enligt bilaga 2 gäller för gymnasieskolan med undantag av kursplanerna för estetiska ämnen, idrott och hälsa samt specialidrott.

Vid tillämpning av kursplanerna inom gymnasial vuxenutbildning skall krav på förkunskaper i form av genomgångna kurser anses vara uppfyllda även av den som på annat sätt har förvärvat motsvarande kunskaper.

Dessa föreskrifter träder i kraft den 16 augusti 1993.

SAMHÄLLSVETENSKAPSPROGRAMMET

SKOLFS 1993: XX

A Gemensamma ämnen och kurser inom programmet

<i>Ämne</i>	<i>Kurs</i>
Engelska	Engelska A Engelska B
Estetisk verksamhet	Estetisk verksamhet
Filosofi alt. till Psykologi på gren E	Filosofi
Historia	Historia A
Idrott och hälsa	Idrott och hälsa A Idrott och hälsa B
Matematik	Matematik A Matematik B
Naturkunskap	Naturkunskap A Naturkunskap B
Psykologi alt. till Filosofi på gren E	Psykologi
Religionskunskap	Religionskunskap A Religionskunskap B
Samhällskunskap	Samhällskunskap A
Språk 2	B- eller C-språk
Svenska	Svenska

B Gren Ekonomisk**Gemensamma ämnen och kurser**

<i>Ämne</i>	<i>Kurs</i>
Geografi	Geografi A
Matematik	Matematik C1 och C2
Administration	Administrativ service – grundkurs Textbehandling – grundkurs
Datakunskap	Datakunskap – grundkurs
Företagsekonomi	Ekonomi – grundkurs Företagsekonomi – baskurs
Rättskunskap	Rättskunskap

Valbara ämnen och kurser

Språk 3 eller Administration	B- eller C-språk Affärskommunikation Affärskommunikation, engelsk Affärskommunikation, fransk Affärskommunikation, spansk Affärskommunikation, tysk

Företagsekonomi

Eget företagande
Finansiering och kalkylering
Internationell ekonomi
Organisation och ledarskap
Marknadsföring
Redovisning och beskattning
Affärsjuridik

SKOLFS 1993: XX

Marknadsföring
Redovisning
Rättskunskap

C Gren Humanistisk

Ämne

Historia
Språk 3
Latin m. allm. språkkunskap eller
Språk 4
Samhällskunskap eller
Fördjupning i humaniora
eller
samhällsvetenskap (fördjupn för den
som studerar latin m. allm. språk)

Kurs

Historia B
B- eller C-språk
Latin m allm språkkunskap
Språk 4
Samhällskunskap B
Fördjupning i humaniora
eller
samhällsvetenskap

D Gren Samhällsvetenskaplig

Ämne

Geografi

Historia
Matematik
Samhällskunskap

Fördjupning i humaniora
eller
samhällsvetenskap

Kurs

Geografi A
Geografi B
Historia B
Matematik C1 och C2
Samhällskunskap B
Samhällskunskap C
Fördjupning i humaniora
eller
samhällsvetenskap

Kursplaner, kärnämnen

SKOLFS 1992:12

Förordning om kursplaner i kärnämnen för den reformerade gymnasieskolan och den gymnasiala vuxenutbildningen

1992-04-23

Regeringen fastställer följande kursplaner för kärnämnen att tillämpas läsåret 1992/93:

i *svenska*

för gymnasieskolan de mål som anges för ämnet svenska i 1970 års läroplan för gymnasieskolan (Lgy 70) (återtryck Skolöverstyrelsen tredje upplagan 1983, s. 267) (omtryck bilaga 1),

för gymnasial vuxenutbildning de mål som anges för Svenska 3 i 1982 års läroplan för kommunal och statlig utbildning för vuxna (Lvux 82) (återtryck i Skolöverstyrelsens serie Läroplaner 1990:40 s. 91) (omtryck bilaga 2), och

för undervisningsgrupper bestående av både gymnasieelever och komvuxelever målen i den av dessa båda kunskaper som styrelsen för skolan beslutar,

i *engelska*

för gymnasieskolan och för gymnasial vuxenutbildning de mål som anges för Engelska 2 i Lvux 82 (återtryck i Skolöverstyrelsens serie Läroplaner 1990:40 s. 14) (omtryck bilaga 3),

i *samhällskunskap*

för gymnasieskolan de mål som anges i Lgy 70 (Skolöverstyrelsens serie Läroplaner 1988:82) (omtryck bilaga 4),

för gymnasial vuxenutbildning de mål som anges i Samhällskunskap 2 i Lvux 82 (återtryck i Skolöverstyrelsens serie Läroplaner 1990:40 s. 136) (omtryck bilaga 5), och

för undervisningsgrupper som består av både gymnasieelever och komvuxelever målen i den av dessa båda kursplaner som styrelsen för utbildningen beslutar,

i *matematik*

för gymnasieskolan och gymnasial vuxenutbildning de mål som framgår av bilaga 6,

i *naturkunskap*

för gymnasieskolan och gymnasial vuxenutbildning de mål som framgår av bilaga 7,

i *religionskunskap*

för gymnasieskolan och gymnasial vuxenutbildning de mål som framgår av bilaga 8,

i *idrott och hälsa*

för gymnasieskolan de mål som anges i Lgy 70 (Skolöverstyrelsens serie Läroplaner 1987:75 – 76) (omtryck bilaga 9),

i *estetisk verksamhet*

för gymnasieskolan de mål som framgår av bilaga 10,

Denna förordning skall kungöras i Statens skolverks författningssamling (SKOLFS).

Förordningen träder i kraft två veckor efter den dag då förordningen enligt uppgift på den utkom från trycket i SKOLFS och tillämpas på utbildning som äger rum läsåret 1992/93.

På regeringens vägnar

BEATRICE ASK

Sonja Hjort
(Utbildningsdepartementet)

KURSPLAN för gymnasieskolan i kärnämnet svenska

(Omtryck från Lgy 70)

SKOLFS 1992:12
Bilaga 1

MÅL

Undervisningen i svenska skall ge eleverna vidgade kunskaper om språket och litteraturen och utveckla deras förmåga att använda språket. Detta skall ske i sådan former och med sådant undervisningsstoff att elevernas personliga utveckling främjas och att de förbereds för såväl fortsatta studier som kommande samhälls- och yrkesliv.

Eleverna skall alltmer självständigt och i meningsfulla sammanhang arbeta med olika språkliga uttrycksformer för att lära känna, bedöma och bruka språket som medel för information, påverkan, kontakt och konstnärligt skapande.

Detta innebär att

- eleverna genom att själva pröva och använda skilda uttrycksformer i tal och skrift får sådana kunskaper och färdigheter att de med säkerhet och tilltro till egen förmåga kan redovisa sakförhållanden och uttrycka tankar, åsikter och känslor
- eleverna genom att diskutera och studera språkets roll och funktioner, också i dess sociala, geografiska och historiska varianter, får kunskaper om språkets bruk och byggnad och därmed förutsättningar att ta ställning i språkfrågor
- eleverna genom att studera nyare och äldre litteratur, från vår egen och andra kulturkretsar, får insikt i att litteraturen ger kunskap om människor, miljöer och problem, blir medvetna om tradition och förnyelse i kulturen och därigenom också bättre förstår sig själva och sin omvärld.

Inom ämnet svenska skall eleverna också utveckla sina kunskaper om de nordiska grannländernas språk och litteratur.

KURSPLAN för gymnasial vuxenutbildning i kärnämnet svenska

(Omtryck från Lvux 82, svenska 3)

Bilaga 2

MÅL

Generella ämnesmål

De studerande skall vidareutveckla sin förmåga att använda det svenska språket för att aktivt kunna delta i socialt, kulturellt och politiskt liv och

därigenom påverka sin situation och det omgivande samhället. De studerande skall utveckla sina språkliga färdigheter och skaffa sig beredskap att möta nya kunskapskrav.

Ett viktigt syfte med studierna är att de skall ge glädje och läslust. Studierna skall stimulera de studerandes intresse för och nyfikenhet på litteratur, litteraturhistorisk utveckling, språk, kultur och samhälle. De studerande skall på egen hand kunna bredda och fördjupa sina kunskaper om det svenska språket och litteraturen, få insikter och göra reflektioner. De skall kreativt, strukturerat och analytiskt förmedla kunskaper, erfarenheter, tankar och idéer och utveckla förmågan att uttrycka sig på ett till situation och mottagare anpassat sätt. De skall arbeta självständigt och undersökande. En utgångspunkt för studierna utgör samhällets och historiens betydelse för språkets och litteraturens utveckling.

Med stärkt självförtroende skall de studerande ta ansvar för planering, genomförande och utvärdering av sina studier. De skall analysera effekter och resultat av studierna och därigenom skaffa sig beredskap för fortsatt lärande.

Speciella ämnesmål

Studierna i svenska etapp 3 skall syfta till att de studerande

- självständigt kan inventera sina kunskaps- och färdighetsbehov, planera och utvärdera sitt arbete
- kan använda hjälpmedel som textbehandlingsprogram och databaser för att skriva och för att söka kunskap
- läser skönlitteratur och upplever dess värden
- läser och tillägnar sig några hela verk som representerar litteraturhistoriskt viktiga epoker
- kan tillgodogöra sig skönlitteratur från olika epoker och analysera sambanden mellan samhällets och litteraturens utveckling
- får en fördjupad kunskap om litteraturens utveckling i historiskt perspektiv och om framväxten av olika genrer
- kan analysera texter från olika epoker, uppfatta flera betydelseplan och uttrycka sina slutsatser
- blir stilistiskt medvetna och kan skilja mellan olika stilar i egna och andras framställningar
- kan analysera och självständigt bearbeta sina muntliga och skriftliga framställningar med hänsyn tagen till olika mottagare
- kan informera effektivt och anpassa framställningen till olika budskap och mottagare
- kan argumentera och delta i samhällsdebatten även genom längre muntliga och skriftliga inlägg
- har kunskap om hur det svenska språket utvecklats genom tiderna,
- kan analysera hur sociala och kulturella faktorer påverkar språket,
- kan analysera hur olika medier uttrycker sitt budskap och påverkar mottagaren.

KOMMENTARER – KURSEN I SVENSKA

**Kommentar till
SKOLFS 1992: 12
Bilaga 2**

Kommentarer till Lvux 82, SÖ:s serie 1990:39

Föreskrifter i SKOLFS avser endast målen för nuvarande Svenska etapp 3. Naturligtvis kan man lokalt identifiera nuvarande Svenska etapp 2 som en delkurs och använda sig av målskrivningen i Lvux 82. Kursplanernas huvudmoment för båda etapperna kan betraktas som kommentarer.

Kommentarer till supplement 80 1982-03-25

Supplementet ingår i Läroplan för gymnasieskolan, Lgy 70 och kan beställas från Allmänna förlagets kundtjänst, 106 47 Stockholm, tel. 08-739 96 301. Supplementet består av Kursplan som är bindande och denna består av Mål och Huvudmoment. Vidare innehåller supplementet Kommentarer, ca 30 sidor, som inte är bindande men som förklarar och uttolkar mål och huvudmoment samt ger råd och anvisningar för undervisningen.

Kursplan, Mål och Huvudmoment, men däremot inte Kommentarererna för svenskämnet, finns även i Lgy 70, tredje upplagan 1983 s. 267 f.

I de kommentarer som ges här följer dispositionen helt Supplement 80 och det är till detta häfte sidhänvisningarna ges.

Tills vidare gäller för ämnet svenska Programmålen och Mål i kursplanen, Supplement 80, ur Läroplan för gymnasieskolan Lgy 70 s. 6 som återges ovan. Indelningen i huvudmoment utgår.

Programmålen och Supplement 80

Programmålen för de nationella programmen betonar mycket starkt det livslånga lärandet, dvs. att utbildningen skall ge kunskaper, färdigheter och erfarenheter, så att eleverna ges möjlighet till att utvecklas vidare inom sina yrkesområden och i framtiden kan ägna sig åt vidare studier. Liksom gymnasieskolans alla andra ämnen kommer svenskämnet att få ta ett stort ansvar för detta. Svenskämnet har en betydelsefull roll som grund för individens lärande och kommer att tillsammans med andra ämne få ta stort ansvar för flera generella utbildningsmål, som att eleverna skall utveckla sin tankeförmåga, fördjupa sin begreppsbyggnad, kritiskt granska, bedöma och ta ställning i värderingsfrågor samt delta i demokratiska beslutsprocesser. Svenskämnets speciella uppdrag – att utveckla elevernas förmåga att tala, skriva och tänka – gör att det i många sammanhang får en viktig roll inom själva ämnet och i samverkan med andra ämnen och kurser.

Vid en jämförelse med målen i Supplement 80 ovan och Programmålen till de nationella programmen kan man alltså konstatera, att i programmålen framhävs starkare förmågan att lära och lära om i framtiden. Språkets betydelse för tankeförmågan betonas mer, och förmåga att kunna använda språket på ett funktionellt sätt accentueras, medan förmåga att ta ställning i språkriktighetsfrågor inte nämns. Att under skoltiden få en vana att utnyttja skönlitteratur och saklitteratur för att få kunskaper och självisikt och samtidigt uppleva glädje betonas. Om hänsyn tas till dessa skillnader, kan de lokala arbetsplanerna utformas med utgångspunkt i målet i Supplement 80. Skillnaderna är inte stora, utan det är mer fråga om att det i ett samhälle där en kunskapsintensiv produktion och urval av information ökar, ställs det i

framtiden höga krav på funktionell språkförmåga och förmåga att inhämta kunskaper. Eftersom eleverna i framtiden i mycket högre grad än tidigare kommer att möta krav på flexibilitet och förmåga att lära mer och lära om, blir konsekvenserna att tyngdpunkterna i undervisningen behöver läggas annorlunda.

Det finns ingenting i själva målet för svenskämnet enligt Supplement 80 som direkt står i motsats till det som kortfattat sägs i Programmålen för de nationella programmen. De stycken som kommer efter "Detta innebär" i Supplement 80 preciserar svenskämnets innehåll och de kompetenser eleverna förväntas uppnå, med i någon mån angivande av stoff. Däremot kommer troligen inte en indelning i huvudmomenten Muntlig och skriftlig framställning, Språkets bruk och byggnad och Litteraturstudium att finnas i en kommande kursplan, utan uppbyggnaden och avgränsningen av ämnet kommer att anges genom centrala begrepp och frågeställningar, tekniker och färdigheter och viktiga perspektiv etc.

1 Allmänna synpunkter (s. 7)

Liksom tidigare kommer kommentarerna till den nya kursplanen i svenska att vara rådgivande. Kommentarererna i framtiden kommer att bli av en typ som liknar dem i Supplement 80 och som förklarar målen, men också i form av goda exempel på undervisning, aktuell forskning etc.

En kursplan för alla (s. 7 ny text)

Målet för ämnet svenska i Supplement 80 har gällt och gäller för samtliga linjer i gymnasieskolan oavsett hur lång utbildningen är. När den nya gymnasieskolan genomförs, kommer alla utbildningar att vara lika långa och svenskämnet ha lika många timmar i dem alla. Det mål som finns i Supplement 80 anger tills vidare riktlinjer för den lokala utformningen av undervisningen i de enskilda skolorna. Men nu kommer studievägarnas längd och svenskämnets timtal att bli desamma för alla studerande.

Utbildningen på nationell nivå skall vara likvärdig, men undervisningen på lokal nivå kan utformas olika. Inom alla program skall programmålen vara riktmärkena, men det kan behövas olika lång tid i olika grupper för att inhämta tillräckliga kunskaper om och i språk och litteratur. Utrymme vid planeringen måste därför lämnas, för att de enskilda eleverna – tillsammans med sina kamrater och sin lärare – skall kunna anpassa uppläggning och innehåll i studierna efter sina önskemål och behov. Vissa delar av ämnet kan speciellt betonas i vissa program.

Elevernas språkutveckling – alla lärares ansvar (s. 7, delvis ny text)

Att ge förutsättningar för en gynnsam språkutveckling är alla lärares ansvar, men det kommer särskilt an på svenskläraren att se till att en sådan kommer till stånd genom samverkan mellan alla lärare inom programmet, och det är svenskläraren som har huvudansvaret för den enskilde elevens språkutveckling i skolan.

Ett kunskapssamhälle ställer ökade krav på god språklig förmåga. Därför är det nödvändigt att varje elev ges tillfälle att utveckla sitt språk, sin förmåga att uttrycka sina tankar i tal och skrift och därmed också uppöva sin

analytiska förmåga och förmåga att bearbeta kunskaper.

Språkutveckling sker i samband med användning av språket, i interaktion med andra. Det språkliga samspelet befäster kunskaper och utvecklar oss till personligheter. Litteraturstudier, textläsning, skriftliga och muntliga övningar är medel i denna utveckling. Ett intressant och engagerande innehåll är oftast en förutsättning för att eleverna skall finna undervisningen meningsfull och vilja arbeta med sitt språk. Innehållet i fokus, dvs. arbete med ett väsentligt innehåll, är ett medel för att på sikt utveckla den formella kompetensen.

Språkutvecklingen är av betydelse för begreppsbyggnaden och därmed för tänkandet. Varje ämne i skolan erbjuder genom sitt innehåll eleverna naturliga tillfällen att använda och utnyttja sitt språk. Man lär sig bäst en terminologi genom att tillägna sig orden i deras sammanhang, dvs. samtidigt som man söker kunskap om sakförhållanden. Vidare befäster och fördjupar man ofta sina kunskaper när man språkligt bearbetar dem för att delge andra. För att främja elevernas språkutveckling bör lärarna därför utnyttja alla tillfällen som ges, inte minst i samarbete med lärarna i andra kurser och ämnen. Eleverna skall lära sig att ställa frågor utifrån det innehåll som behandlas och vänjas vid att arbeta med penna i hand vid läsning av text, lyssnande, arbete tillsammans med andra och eget lärande. Eleverna får därigenom studievänor för att bygga upp en egenproducerad kumulativ kunskap. Denna successivt utbyggda kunskap, som eleverna tillägnar sig, ger beredskap att möta förändringar och nya situationer.

Språkutvecklingen är inte avslutad i och med fullbordad skolgång, utan den fortsätter i kommande yrkes- och studieliv, och skolans uppgift måste vara att ge eleverna kunskaper och attityder som främjar en livslång utveckling och lust till livslångt lärande. Genom sin utbildning skall de studerande få beredskap att möta förändringar och nya situationer.

Studiernas inledning (s. 7, delvis ny text)

Då eleverna kommer till gymnasieskolan har de olika förkunskaper och förväntningar, och de har hunnit olika långt i sin personliga och språkliga utveckling.

Att eleverna skall ha inflytande över studiernas innehåll och uppläggning står i skollagen 5 kap 2 §. För att stimulera elevernas fortsatta utveckling härvidlag skall undervisningen präglas av elevaktiva arbetsformer. Med elevaktivitet förstås ett mentalt aktivt förhållningssätt till det som skall läras in. För att eleven skall få ett aktivt förhållningssätt i lärandet, förutsätts att eleven inser det meningsfulla i att tillägna sig de kunskaper och färdigheter som undervisningen syftar till och av eget intresse strävar efter att förstå och bemästra olika problem. Av detta följer att det är innehållet och förhållningssättet som är det väsentliga, inte att någon speciell undervisningsmetod eller arbetsform skulle vara den enda godtagbara. Lärandet får aldrig bli instrumentellt.

Vid studiernas början bör läraren bilda sig en uppfattning om de enskilda elevernas kunskaper och erfarenheter av svenskämnet och förväntningar på studierna i svenska. Under hela gymnasietiden skall eleverna sedan ha in flytande över studiernas innehåll och uppläggning. Detta är nödvändigt för att de skall kunna ta ansvar för sin egen utveckling och inläring.

**Kommentar till
SKOLFS 1992: 12
Bilaga 2**

Svenskämnets helhet (s. 7, avsnittet flyttat, delvis ny text)

I undervisningen bör läraren alltid sträva efter att eleverna skall kunna få en helhetssyn på ämnet. Läraren bör vara medveten om risken att ämnet splittas i en mängd delmoment (en period litteraturstudier, en period skrivträning osv.). Det är lätt att eleverna då förlorar överblicken och inte tycker att de växer i kunskaper och färdigheter och inte heller får sammanhang. Eleverna måste få hjälp att se en utvecklingsgång, i vilken de olika inslagen griper in i och stöder varandra.

Goda möjligheter till meningsfull språkavvärdning, bearbetning och språklig träning får eleverna om de talar och skriver ofta med anknytning till ämnets stoff. Med en sådan arbetsmodell stimuleras eleverna att ta ett större ansvar och aktivt arbeta med sin egen inläring. De får bättre sammanhang i studierna, djupare och mer bestående kunskaper.

**Elever med läs- och skrivsvårigheter
(ersätter Särskilda språksvårigheter s. 8)**

En del av de elever som kommer till gymnasieskolan har läs- och skrivsvårigheter. Det är särskilt angeläget att dessa elever får stöd och hjälp för att förstå och bearbeta sina svårigheter. Ingen elev är den andra lik och det är önskvärt att hitta den bästa lösningen för varje elev. Det är därför viktigt att svenskläraren tidigt, t. ex. genom samtal med eleven, tar reda på elevens egen inställning till läsning och skrivning, tidigare stödinsatser och elevens behov och intresse av att få hjälp. Eftersom gymnasiestudiernas uppläggning i svenska skiljer sig från grundskolans, kan elever med svårigheter få möjligheter att lyckas inom andra områden. Det är också väsentligt att kunskaper om läs- och skrivsvårigheter finns hos samtliga undervisande lärare, så att problemen uppmärksammas i tid och möts med relevanta åtgärder. Bland sådana åtgärder måste också läggas vikt vid undervisningens uppläggning och genomförande, diskussion kring innehållets relevans och hur elevernas kunskaper utvärderas.

Lärarna måste känna till de faktorer som främjar en god läs- och skrivutveckling. Både läsning och skrivning kräver mycket övning. Det finns egentligen bara ett sätt att bli duktig i läsning och skrivning, och det är att läsa och skriva ofta.

Att läsa och skriva är sammansatta processer. Problemen och upplevelsen av problemen är olika från person till person. Det är angeläget att eleverna får kunskaper om vad läsning och skrivning är för att få perspektiv på det egna lärandet och skrivandet.

De skall också ges förutsättningar att ta initiativ till och ansvar för att arbeta med sin läsning och skrivning. Eleverna skall inom de givna ramarna få uppgifter på sin egen nivå och få möjlighet att arbeta efter sina egna förutsättningar och i sin egen takt.

Skolans uppgift är att stödja alla elevers språkliga utveckling. För att nå det måste skolan arbeta utifrån elevernas olika förutsättningar och därigenom stärka deras självförtroende, så att de på sikt kan behärska ett mer formellt korrekt skriftspråk.

Alla som undervisar i en klass bör ha kännedom om vilka elever som har svårigheter att tala, läsa och skriva. Läraren i svenska har en viktig roll i detta sammanhang, även när det gäller att informera kolleger och skolledning. I

klasser där det finns elever med särskilda svårigheter bör organisation, innehåll och resursfördelning diskuteras för att undervisningen skall kunna utformas så att alla elever kan tillgodogöra sig undervisningen.

**Kommentar till
SKOLFS 1992: 12
Bilaga 2**

**Massmedier och nya sätt att kommunicera
(ersätter Massmedierna i svenskämnet s. 8)**

Massmedier kan användas i svenskundervisningen som kunskapskällor, dvs. som ett inslag i ämnets helhet. Massmedier kan ingå i svenskundervisningen, eftersom dessa förmedlar en allt större del av det stoff som formar vår uppfattning om omvärlden. Hänsyn måste tas till att inom massmedierna har särskilt bildmedierna, i synnerhet de elektroniska, fått allt större betydelse och användning.

Undervisningen bör präglas av ett allsidigt utbud, så att eleverna genom studierna får möta olika massmedier (film, press, radio, TV). De bör i svenskundervisningen få använda sig av ny teknik t.ex. video, datorer för ordbehandling, informationssökning m.m.). Eleverna skall enligt programmålen genom studierna också utveckla sin förmåga till analys och kritisk värdering av vad de sett, hört, läst och själva producerat. Detta gäller alla ämnen, men i hög grad ämnet svenska.

2 Muntlig och skriftlig framställning (s. 10–17)

Mycket av det som står i avsnitten om skriftlig och muntlig framställning är fortfarande aktuellt och viktigt. Avsnittet kan användas som en inspirationskälla med den anmärkningen att talet nu mer än tidigare ses som en process och att muntlig framställning mer integreras i undervisningen i sin helhet. Samtidigt är det naturligtvis viktigt att eleverna utvecklas och får sådana uppdrag att de förbättrar sin muntliga förmåga.

252.2 Skriftlig framställning (ny text s. 14)

Sedan avsnittet skrevs har mycket hänt. Beprövad erfarenhet och forskning har visat hur avgörande skrivförmågan är för individens tanke- och språkutveckling. Skrivandet är en komplicerad process. Man har under senare år i högre grad börjat uppmärksamma vad som händer vid skrivandet och i högre grad börjat göra eleverna medvetna om vad de gör.

På sätt och vis kan man säga att framställningen i Supplement 80 föregriper en processororienterad syn på skrivandet. Avsnittet innehåller mycket om skrivning som är aktuellt fortfarande. Själva processen att skriva och innehållet sätts dock nu mer i centrum, liksom samarbete mellan elever sinsemellan och mellan elever och lärare.

Skrivträningen i skolan skall ge varje elev en förberedelse för skrivandet i det verkliga livet. Allt skrivande i skolan kan dock inte vara knutet till verkligheten, även om det vore önskvärt. Att eleven blir en allt bättre skribent är huvudsyftet. Målet står fast, men vägen dit väljer lärarna själva.

En processororienterad syn på skrivandet har på senare tid kommit att dominera undervisningen i skrivning. Alla texter kommer naturligtvis till genom en "skrivprocess", men med en processinriktad undervisning betonar man för eleverna att texter är resultat av ett arbete som tar tid och som omfattar flera olika moment, ett förstadium (analys, stoffsamling, sortering,

strukturerings/planering), ett skrivstadium (formulering) och ett efterstadium (bearbetning, utskrift, korrekturläsning, slutlig utskrift och eventuell publicering).

Till en början är det innehållet som står i fokus, och under hela arbetet bör eleverna få gensvar av varandra och av läraren i en konstruktiv, positiv anda, innan slutligen arbete med det rent formella tar vid.

Läraren som läsare (s. 14)

Från Läraren som läsare t.o.m. s. 17 kan avsnittet om skriftlig framställning läsas som en text att fundera kring, med den reservationen att en del förändrats i synen på skrivande och skrivundervisning.

Man vet vidare inte hur nationella prov kommer att gestalta sig i framtiden, även om mycket talar för att utformningen kommer att påminna om dagens centrala prov. Det bör speciellt observeras att den syn på rättning och efterbehandling av prov som finns i Supplement 80 inte stämmer överens med ett processororienterat arbetssätt.

3 Språkets bruk och byggnad (s. 18 – 22)

Utgångspunkt för språkstudierna är elevernas egna erfarenheter. Språkets funktioner i tal och skrift skall diskuteras liksom individens språkutveckling från barndomen och villkoren för hur språket används. Kunskaper om språkets olika funktioner och variationer ökas gradvis och studiet vidgas mot historiska, geografiska och sociala skillnader. Språkstudierna knyts till litteraturstudiet.

4 Litteraturstudium (s. 23 – 26)

Gymnasieskolans uppdrag är såväl kvalificerande som socialiserande. Eftersom god språklig förmåga blir ett allt viktigare redskap inom allt fler yrken och även en förutsättning för ett arbetsliv som kräver "livslångt lärande", framstår ett utvecklat språk som en väsentlig del i elevernas kvalificering.

Den språkliga utvecklingen är naturligtvis viktig för individens utveckling och beredskap för rollen som medborgare i en demokrati. Tillägnandet och utvecklandet av det egna språket går på så sätt inte att skilja från individens socialisation. Inom svenskämnet sker detta bl. a. genom studiet av litteratur, där värderings- och livsfrågor behandlas. En samverkan med kärnämnet religion blir naturlig. Svenskämnet innehåller bidrar på så sätt till elevernas insikter om livet och världen och kan på sikt bidra till självständigt tänkande, initiativrikedom och vidgad social och psykologisk förmåga. Detta är egenskaper av betydelse för individen, men som naturligtvis även olika avnämare fäster allt större avseende vid.

Målet är att undervisningen i språk och litteratur behandlas på ett sådant sätt att dessa kan bli angelägenheter i alla elevers språkliga utveckling. I klassrummet sker detta genom samtal, skrivning och läsning.

Litteraturen är en unik kunskapskälla som kan hjälpa eleverna att vid enskild läsning och framför allt genom samtal med andra vidga sina perspektiv och förstå sig själv och andra. Att dessutom skriva om det man läst ger eleverna möjlighet att mer självständigt reagera, reflektera och analys-

era. På så sätt kopplas på ett naturligt sätt läsprocessen, talprocessen och skrivprocessen samman.

**Kommentar till
SKOLFS 1992: 12
Bilaga 2**

Varför vi läser litteratur (s. 23)

Ett tillägg till det sista stycket är att även elevernas fritidsläsning, där populärlitteratur ofta får stort utrymme, bör beaktas och diskuteras.

Val av litteratur etc. (s. 23 – 24)

Särskilt viktig är presentationen av olika typer av texter på s. 24. Denna kan tjäna som utgångspunkt för arbetet med de lokala arbetsplanerna och för överenskommelserna tillsammans med eleverna om hur studierna skall läggas upp.

Litteraturens historia och Hur man kan studera litteratur (s. 24 – 26)

Det sista stycket på s. 26 om tematiskt studium bör särskilt uppmärksammas. Ett centralt tema, som kan förankras i elevernas erfarenhetsvärld, är en utmärkt utgångspunkt för samverkan med andra ämnen och kurser. Innehållet kan bearbetas genom läsning, samtal och skrivning, kanske också i drama och i bild. Ett sådant arbetssätt kring ett angeläget innehåll kan leda till ökad livskunskap, självkänedom och språkutveckling samtidigt som det ger kunskaper om språk och litteratur. Jfr även s. 32 f. Ämnesområde och projekt.

Om eleverna under skoltiden får kunskaper om litteraturen sedd mot de skiftande bakgrunder, villkor och förutsättningar som olika tider, samhällen och kulturer utgör, blir sådana kunskaper en tillgång vid deras fortsatta möten med olika slag av litteratur efter gymnasieskolans slut. Undervisningen har då nått målet att väcka elevernas intresse och ge dem en vana att söka sig till skönlitteratur som en källa för kunskap, självinsikt och glädje.

5 Årskursfördelning (s. 27 f.)

Eftersom årskursfördelningen och användningen av timantalet bestäms lokalt vid de enskilda skolorna, utgår dessa sidor ur Kommentarererna.

6 Verksamhetsformer (s. 27 – 32)

Inga kommentarer.

7 Läromedel (s. 36)

Allt som står i detta avsnitt har fortfarande sin giltighet, men i och med teknikens framsteg är det önskvärt att verktyg som datorer, videoutrustning för uppspelning och produktion etc. betraktas som läromedel.

8 Bedömning (s. 36 – 37)

**Kommentar till
SKOLFS 1992: 12
Bilaga 2**

Vad som sägs under avsnittet om bedömning gäller den gamla gymnasieskolan och dagens betygssystem. Av naturliga skäl kan ingenting sägas i dagsläget om det nya betygssystemet. Det kan ändå vara idé att visa på skillnaden i betygssättning vad gäller det två betygen i svenska, vilket klar görs på s 37.

Skriftliga prov (ny text)

Det har funnits en tendens att skolan alltför mycket präglats av skriftlig kunskapskontroll och att bedömningen baseras på en poängberäkning. Risken är stor att även svensklärarna för att kunna få mätbara svar inriktar bedömningen av eleverna mot enkla faktauppgifter, såsom uppräknings- och titlar, angivande av biografiska data etc. Det är dock ganska mycket av svenskämnet som inte lämpar sig för sådana prov.

Skrivförmågan utvecklas inte i denna form av prov/utvärdering eftersom det ju ofta gäller att så snabbt som möjligt skriva ner ett antal kortfattade punkter som svar. Vill man att skrivandet skall utvecklas, kan man ge frågor där korta svar bildar en logisk stomme – ett slags utkast – och därefter kan eleverna skriva utförligt och med eftertanke. Men då är det inte längre fråga om prov för att pröva enkla fakta utan för att få hjälp av lärarens frågor för att utveckla sitt skrivande och sina egna tankar. Det går att konstruera prov som ger elever möjlighet att visa att de har förstått och kan tillämpa sina kunskaper, liksom prov som ger möjlighet att utnyttja kunskaperna i ett självständigt skrivande. Naturligtvis bör svensklärarna utnyttja det stoff eleverna studerar för bedömning, men då bör de gärna se till att de har ett dubbelt syfte med skrivuppgiften: både att pröva elevens förmåga att tänka, reflektera och analysera och att ge eleven tillfälle till skrivträning och till att utveckla sitt tänkande. Detta sker bäst om uppgiften utformas som en essäfråga, en analysuppgift eller jämförande uppgift.

När proven lämnas tillbaka, är det bra om läraren i alla fall då och då kan prata med eleverna en och en, diskutera och visa på olika lösningar och gärna låta eleverna tillsammans ta ställning till bedömningskriterierna. Provens tillbakalämnande kan följaktligen ses som ett viktigt inlärningstillfälle.

Det är viktigt att i början av studierna föra ett resonemang om principerna för bedömningen i ämnet svenska. Eleverna måste få klart för sig att de fortlöpande bedöms för det de säger och skriver, men också för hur de utför grupparbeten och mer självständiga uppgifter. Elever tror ofta att det bara är de skriftliga proven de bedöms efter. Bedömningen av skolarbetet kan dock inte begränsas till registrering av ”rätt svar”, utan måste också innefatta förmågan att formulera och arbeta med egna problemställningar, t. ex. genom att föra fram alternativa tolkningar eller hypoteser etc. Även sådana bedömningsprinciper måste diskuteras med eleverna. Lärare bör alltid tänka igenom om det är ett skriftligt förhör eller ett samtal som ger bäst information och underlag för bedömning.

Den fortlöpande bedömningen har också till syfte att registrera den successiva kunskapsstillväxten och utvecklingen.

KURSPLAN för gymnasieskolan och gymnasial vuxenutbildning i kärnämnet engelska

(Omtryck från Lvux 82, engelska 2)

SKOLFS 1992: 12
Bilaga 3

MÅL

Genom studierna skall [kursdeltagarna]¹ tillägna sig en sådan språkförmåga att de kan, vill och vågar använda engelska i olika slags situationer i kontakter med engelsktalande människor i Sverige och utomlands. Undervisningen skall anpassas till [kursdeltagarnas] uttrycksbehov, erfarenheter och intressen och leda till att [deltagarna]² förbättrar sin förmåga att använda språket som kommunikationsmedel i tal och skrift.

Studierna skall inriktas mot att [kursdeltagarna] får ökad kunskap om och förståelse för andra kulturer och levnadssätt. [Deltagarna] skall förvärva sådana kunskaper och färdigheter som de har glädje och nytta av i sitt arbete, vid fortsatta studier och på sin fritid.

[Kursdeltagarna] skall därför skaffa sig en grund för att på egen hand vidareutveckla sina färdigheter i engelska. Undervisningen skall inriktas mot att [deltagarna] utvecklar förmåga att ta ansvar för planeringen av sina studier vad avser både innehåll och arbetsformer. De skall tillägna sig den teknik och lära sig använda de hjälpmedel de behöver för att arbeta allt mer självständigt.

[Kursdeltagarna] skall

- kunna ge information och delta i samtal och diskussioner som gäller t.ex. vardagliga förhållanden, familjeliv, intressen och yrkesliv
- kunna samtala om och diskutera egna erfarenheter, aktuella frågor, sociala och kulturella företeelser
- kunna följa och förstå huvudinnehållet i autentiskt tal såsom ett vardags-samtal eller en intervju kring en bekant fråga
- kunna förstå huvudinnehållet i sammanhängande tal och skrift, exempelvis ett föredrag eller en tidningsartikel om ett bekant ämne
- kunna uttrycka sig sammanhängande i tal och skrift inom sitt erfarenhets-, intresse- eller yrkesområde
- kunna muntligt och skriftligt kommentera och med egna ord sammanfatta t.ex. en tidningsartikel, en novell, ett radio- eller tv-program som behandlar aktuella eller vardagliga frågor
- kunna uppfatta och tolka språklig variation, dvs. hur språket anpassas till situation och mottagare
- kunna uttrycka känslor, åsikter och värderingar i olika sammanhang
- kunna arbeta självständigt med ordböcker och andra hjälpmedel.

¹ och ² Med kursdeltagare och deltagare avses elever

Inom fördjupningsdelen skall [kursdeltagarna] få möjlighet att arbeta vidare utifrån sina individuella behov och intressen. De kan välja både fortsatt arbete med genomgångna moment och andra uppgifter.

[Deltagarna] kan exempelvis prioritera arbete med att uttrycka sig muntligt på språket, förstå olika slags talad och skriven engelska eller utveckla sin skrivförmåga.

Bilaga 3**KOMMENTAR – UNDERVISNING I MODERNA SPRÅK****Kommentar till
SKOLFS 1992:12
Bilaga 3**

Kunskaper och färdigheter i moderna språk, liksom kännedom om kultur, samhälls- och levnadsförhållanden i olika delar av världen, får allt större betydelse för både individen och samhället. Den ökade internationaliseringen gör det nödvändigt för alla människor att vidga sina perspektiv utöver det nationella.

Undervisningen i moderna språk i gymnasieskolan syftar till att eleverna skall kunna använda målspråket i olika sammanhang i samhällsliv, arbetsliv och för vidare studier.

Undervisningen skall relateras såväl till elevernas egna erfarenheter och intressen som till de krav på vidgade referensramar som ställs i arbetsliv och under fortsatta studier.

Arbetet skall genomsyras av en strävan efter kunskap om och förståelse för kultur och levnadssätt i andra länder, så att eleverna får lust och beredskap att fördjupa kontakten med de miljöer och kulturer där målspråket talas. Samhälls- och kulturorientering skall kontinuerligt integreras i arbetet.

En ökande internationalisering och ny kunskap om hur inlärning går till ställer förändrade krav på språkundervisningen, som mer än tidigare måste lägga vikt vid språket som medel för kommunikation. Denna språksyn ställer som mål för undervisningen i moderna språk att eleverna skall skaffa sig en funktionell kompetens i målspråket. Undervisningen bör utgå från ett innehåll som speglar målspråkets kulturella, sociala och politiska förhållanden samt leda till att eleverna kan använda språket som ett uttrycksmedel. En kommunikativ språksyn innebär inte att lägre krav ställs på den formella språkkvaliteten. Tvärtom vidgas kraven till att omfatta betydligt mer än en formell säkerhet.

Med kommunikativ kompetens avses en förmåga att förstå och använda det skrivna och talade språket på ett nyanserat och effektivt sätt. Den kommunikativa kompetensen innebär, förutom en behärskning av språkets uttal, information, vokabulär och stavning, också en förmåga att använda språket på ett varierat sätt i olika situationer och sammanhang beroende på tillfälle och mottagare. En annan komponent i den kommunikativa kompetensen är förmågan att med hjälp av olika strategier underlätta kommunikationen och förmedla sitt budskap på ett så adekvat sätt som möjligt, även när kunskaperna i målspråket inte riktigt räcker till. I kompetensen ryms vidare kännedom om kulturella, sociala och politiska förhållanden i målspråksländerna för att kunna hantera situationer och möta människor på ett i målspråkslandet naturligt sätt. I den kommunikativa kompetensen ingår också förmågan att ledigt uttrycka det man vill, att ha ”fluency”, flyt, på målspråket.

Kommunikativ kompetens är inte resultatet av en given metod utan ett

mål, som kan uppnås i olika hög grad, bl.a. beroende på studietid, förutsättningar och arbetsinsats. Elever kan behöva tillämpa olika inlärningsstrategier och välja innehåll efter eget intresse. Enligt ett kommunikativt synsätt byggs den språkliga kompetensen upp genom att språket används för att ta emot och förmedla information. Det väsentliga är alltså innehållet i budskapet. Genom att arbeta med ett meningsfullt innehåll bereder man vägen för att tillägna sig den språkliga formen. Därutöver kan den formella träningen förstärkas genom systematiserat och individualiserat arbete. I val av läromedel och utformning av prov måste hänsyn tas till elevers olika intresseinriktningar och mål för språkstudierna.

Inlärningsforskning betonar betydelsen av att elever stimuleras att ta ansvar för sin egen inlärninng. Detta ansvarstagande har en viktig personlighetsutvecklande funktion och bidrar till en effektiv språkinlärninng. Det ger eleven möjlighet att utveckla sina egna inlärningsstrategier samt att analysera och bearbeta sin egen språkproduktion. Eleverna bör få tillfälle att successivt lära sig att ta ansvar och bygga upp sin förmåga att planera, genomföra och utvärdera sitt eget arbete med språkinlärninng.

**Kommentar till
SKOLFS 1992: 12
Bilaga 3**

KURSPLAN för gymnasieskolan i kärnämnet samhällskunskap

(Omtryck från Lgy 70)

MÅL

Genom studierna i samhällskunskap skall eleverna tillägna sig sådana kunskaper att de aktivt kan verka i och för demokratiska samlevnads- och samarbetsformer.

Med kännedom om såväl det förflutna som nuet skall eleverna få beredskap att ta medansvar för och aktivt påverka utvecklingen samt möta förändringar i ett samhälle och en värld som kännetecknas av samverkan och konflikt.

Eleverna skall utifrån studier av skilda samhällsfrågor, som anknyter till deras erfarenheter, behov och intressen, förvärva vidgade och fördjupade kunskaper om

- hur kommunen och landet styrs, politiskt liv, teorier om demokrati, privat- och samhällsekonomi, politiska och ekonomiska system i andra länder, arbetsliv och sociala förhållanden
- samspelet mellan de faktorer som regionalt och globalt påverkar lokalisering och resursfördelning i det geografiska rummet
- förutsättningarna för internationell utveckling och samlevnad, orsaker till konflikter och drivkrafter bakom militära rustningar, strävanden till konfliktlösning och samverkan mellan länder och folk, den svenska säkerhetspolitikens mål och medel
- informationsteknikens utveckling och effekter, forskning, utbildning, olika medier och opinionsbildning.

Genom att delta i planeringen av studierna skall eleverna få erfarenhet av demokratiska arbets- och beslutsformer.

Genom samverkan med andra ämnen skall undervisningen i samhällskunskap ge eleverna förutsättningar att utveckla en helhetssyn på samhället.

Vid studiet av samhällsfrågor skall undervisningen bedrivas så att eleverna lär sig att

- söka, granska och sammanställa fakta ur olika källor
- analysera problem och förhållanden ur skilda aspekter med hjälp av olika teorier och modeller
- klargöra grunderna för och konsekvenserna av egna och andras värderingar
- samt så att de gör sig förtrodda med olika sätt att handla och följderna därav.

KURSPLAN för gymnasial vuxenutbildning i kärnämnet samhällskunskap

(Omtryck från Lvux 82, samhällskunskap 2)

SKOLFS 1992: 12
Bilaga 5
Ändring genom
SKOLFS 1993: 4

MÅL

Studierna skall ge kursdeltagarna fördjupade insikter i det demokratiska statsskickets principer i syfte att främja en demokratisk samhälls- och människosyn. De skall också belysa problem som har sin grund i ekonomiska och sociala motsättningar i samhället. Undervisningen skall utgå från deltagarnas tidigare erfarenheter och kunskaper och läggas upp så att deltagarna får ökad tilltro till sin förmåga att påverka samhällsutvecklingen. Därigenom kan studierna bidra till att stärka deltagarnas ansvar som medborgare. Deltagarna skall också få kunskaper och färdigheter som ger dem möjlighet att påverka utvecklingen på den enskilda arbetsplatsen. I detta sammanhang bör värdet av samarbete och gemensamt handlande betonas.

Kursdeltagarna skall utveckla sin förmåga att söka, sovra och värdera information samt kritiskt granska argumenten bakom olika ståndpunkter. Undervisningen skall medverka till att skapa förståelse och respekt för olika värderingar i ett demokratiskt samhälle.

Genom studierna skall deltagarna förvärva

- kunskaper om hur samhälle, arbetsliv och ekonomi fungerar mot bakgrund av lagar och avtal
- kunskap om viktiga politiska ideologier och deras utveckling
- inblick i olika sätt att lösa samhällsproblem i skilda politiska och ekonomiska system
- inblick i förutsättningarna för internationell utveckling och samlevnad, orsaker till konflikter, strävanden till konfliktlösningar och samverkan mellan länder och folk, den svenska säkerhetspolitikens mål och medel
- kunskaper om individens ställning i arbetslivet och om samspelet mellan arbetsmarknadens parter.

Inom ramen för fördjupningsdelen skall kursdeltagarna få tillfälle att skaffa sig ökade kunskaper inom något eller några områden utifrån egna intressen och behov.

KOMMENTARER – SAMHÄLLSKUNSKAP

i SÖ:s serie Läroplaner 1988:82

Kommentar till
SKOLFS 1992: 12
Bilaga 5

Bakgrund

Riksdagen fattade i juni 1991 beslut om en reformerad gymnasieskola och vuxenutbildning (prop 1990/91:85, UbU 16, rskr 356).

Regeringen gav i uppdrag åt Skolverket att utarbeta de nationella styrdo-

kument som krävs för att genomföra den beslutade reformen. En konsekvens i beslutet är att samtliga program i den nya gymnasieskolan nu kommer att ha ämnet samhällskunskap.

Den kursplan i samhällskunskap som nu tillämpas i gymnasieskolan, SÖ:s läroplaner 1988:82, fastställdes 1988 att obligatoriskt gälla fr. o. m. läsåret 1989/90. Ett omfattande förarbete och remissförfarande hade gjorts innan kursplanen fastställdes. Den är skriven enligt en modell som kan sägas karaktäriseras av att ha omfattande mål där några få aspekter framhävs tydligt. Huvudmomenten är få och utformade på ett sådant sätt att den närmaste stoffpreciseringen hänvisas till lokal nivå. Modellen möjliggör en flexibel användning och stämmer väl överens med de tankar som läroplanskommittén presenterat om framtida kursplaner. Kursplanen i samhällskunskap 1988:82 med kommentarer kan därför användas under läsåret 1992/93 för samtliga kurser i samhällskunskap inom de nya programmen i gymnasieskolan.

Eftersom ämnet samhällskunskap enligt riksdagsbeslutet skall förekomma med flera olika volymer och med olika inriktningar ges nedan några anvisningar för den praktiska utformningen av ämnet.

Samhällskunskapen enligt riksdagsbeslutet om en reformerad gymnasieskola

Enligt timplanerna för de nya programmen i gymnasieskolan förekommer ämnet i huvudsak i två volymer 90 tim och 300 tim. Samtidigt skall enligt 1990/91:UbU 16 s. 37 för dem, som inte väljer latin eller grekiska på humanistisk gren som fördjupning, en kurs i samhällskunskap tillhandahållas (110 tim; del av den större kursen i ämnet på samhällsvetenskaplig gren). På samma sida i utskottsbetänkandet framhålles att ämnet geografi, som ingår som en del av kursen i samhällskunskap har återinförts som ett självständigt ämne på den samhällsvetenskapliga grenen. Ämnet har två volymer, 50 tim och 140 tim. Till detta lägger utskottet följande när det gäller ämnena historia och samhällskunskap.

”Historia ingår i det estetiska programmet och i natur- och samhällsvetenskapsprogrammet men inte i de yrkesförberedande. Samhällskunskap ingår däremot i samtliga program. Mot denna bakgrund bör det finnas två kursplaner för ämnet samhällskunskap, nämligen dels en för de yrkesförberedande programmen, dels en för övriga program där ämnet historia finns upptaget på timplanen. I kursplanen för samhällskunskap på de yrkesförberedande programmen, som omfattar 90 timmar, bör ca en tredjedel av utbildningstiden ägnas åt historiskt stoff. Enligt utskottets mening är det väsentligt att även eleverna på de yrkesförberedande programmen får möjlighet att studera såväl politiska och ekonomiska som kulturella och religiösa förhållanden i ett historiskt perspektiv” (1990/91:UbU 16, s. 66).

Gör man en sammanfattning av ovanstående, volymer och förekomst av historia och geografi, kan man säga att ämnet samhällskunskap kan ha olika konstellationer.

Det är uppenbart att dessa konstellationer ställer stora krav på flexibilitet i kursplanen i samhällskunskap, i synnerhet om man vill undvika alltför många gruppbildningar.

Minsta garanterade tid i timmar om 60 minuter för samhällskunskap, historia och geografi

	Timmar i samhällskunskap	Timmar i historia	Timmar i geografi	Program och gren
1.	300	190	140	Samhällsvetenskapsprogram, samhällsvetenskaplig gren.
2.	90	80	50	Samhällsvetenskapsprogram, ekonomisk gren
3.	90+110	190	—	Samhällsvetenskapsprogram, humanistisk gren (för dem som inte läser latin eller grekiska)
4.	90	190	—	Samhällsvetenskapsprogram, humanistisk gren (för dem som inte läser latin eller grekiska)
5.	90	80	—	Estetiskt program Naturvetenskapsprogram
6.	90	—	—	Övriga program

Kursplanen i samhällskunskap är mycket generell och går att använda i flera sammanhang. Den har under åren 1989–91 prövats i en treårig försöksverksamhet på yrkesinriktade linjer, de s. k. Ögy-försöken. Försöken har utvärderats ingående. Resultaten visar att det inte har varit helt problemfritt att införa samhällskunskap som nytt ämne på de yrkesinriktade linjerna. Men problemen har dock knappast kunnat relateras till kursplanen. Det har tvärtom rätt stor samstämmighet kring att kursplanens flexibilitet har varit en bidragande orsak till att resultatet blivit så positivt. Genom att man kunnat utgå från samhällsfrågor som anknyter till elevernas erfarenheter, behov och intressen har man kunnat ge undervisningen en sådan utformning att den har kunnat passa linjer med mycket olika inriktning. Speciellt har linjernas karaktärsämnen haft mycket olika utformning och haft skilda tankemönster och det har ställt stora krav på samhällskunskapens flexibilitet.

Det kan noteras att i försöksverksamheten på de yrkesinriktade linjerna användes kursplanen för ett samhällskunskapsämne med 5 stadiveckotimmar och med få kompletterande allmänna ämnen. Ämnet historia saknades till exempel. Samtidigt användes samma kursplan på exempelvis den samhällsvetenskapliga linjen där ämnesutrymmet var 11,5 stadiveckotimmar och där det förutom samhällskunskap fanns flera kompletterande ämnen, som historia, naturkunskap, psykologi och filosofi. Att samma kursplan i praktiken har kunnat användas med så skilda förutsättningar visar på dess flexibilitet. Nedan kommer samhällskunskapskursplanen att kommenteras beträffande de historiska och geografiska stoffområdena.

Tillämpning av kursplanen i samhällskunskap på sådana program som inte har ämnet historia

I målen för kursplanen i samhällskunskap 1988:82 finns det historiska perspektivet tydligt inskrivet. "Med kännedom om såväl *det förflutna* som nuet skall eleverna få beredskap att ta medansvar för och aktivt påverka utvecklingen samt möta förändringar i ett samhälle och en värld som kännetecknas av samverkan och konflikt."... "Eleverna skall utifrån studier av skilda samhällsfrågor, som anknyter till deras erfarenheter, behov och intressen förvärva vidgade och fördjupade kunskaper om".... "Förutsättningarna för internationell utveckling och samlevnad, *orsaker och konflikter* och driv-

**Kommentar till
SKOLFS 1992: 12
Bilaga 5**

krafter bakom militära rustningar, strävanden till konfliktlösning och samverkan mellan länder och folk....”

Målen i kursplanen anger de områden som eleverna skall skaffa sig kunskaper om. De kan sammanfattningsvis sägas vara: Politik, ekonomi, arbetsliv, sociala förhållanden, rumsliga samband, internationella relationer samt informationsteknikens utveckling och effekter.

Målen anger också hur undervisningen skall bedrivas. ”Vid studiet av samhällsfrågor skall undervisningen bedrivas så att eleverna lär sig att... analysera problem och förhållanden ur *skilda aspekter* med hjälp av olika teorier och modeller ...”

Såsom kursplanen i samhällskunskap är skriven är den således öppen för att man kan betona de historiska aspekterna, välja ut sådant politiskt, ekonomiskt och socialt stoff som är förklarande för nutiden och vid analysen använda sig av historiska förklaringsmodeller. Det är således möjligt att ge samhällskunskapskursen en sådan inriktning som anges i 1990/91:UbU 16 s. 66, ”dvs. att även eleverna på de yrkesförberedande programmen ges möjlighet att studera de politiska, ekonomiska och sociala förhållandena i ett historiskt perspektiv.

I detta sammanhang kan också påpekas att de nuvarande kommentarerna till kursplanen i samhällskunskap – vilka är skrivna för linjesystemet – framhåller att det går att ge kursen en sådan inriktning som anges ovan. ”I många fall krävs en historisk bakgrund då man skall studera en viss samhällsfråga. På linjer där ämnet historia inte förekommer måste denna ges inom ramen för ämnet samhällskunskap” (Lgy 70 1988:82 s. 24).

I de reviderade mål och riktlinjer för Lgy 70 som regeringen fastställt skall tillämpas för utbildning som äger rum från och med läsåret 1992/93, framhålles att flera ämnen kan ha ansvar för att eleverna får en historisk kunskap: ”Alla ämnen kan i olika grad bidra till en historisk förståelse av vår tid och till att ge eleverna ett framtidsperspektiv” (Lgy 70, reviderade mål 1992, s. 10).

Tillämpningen av kursplanen i samhällskunskap på sådana grenar inom samhällsvetenskapsprogrammet som också har ämnet geografi

Ämnet samhällskunskap i gymnasieskolan grundar sig huvudsakligen på ämnestoretisk kunskap från statsvetenskap, nationalekonomi, geografi och sociologi. Ett av ämnets mål har tydligt geografisk inriktning: Samspelet mellan de faktorer som regionalt och globalt påverkar lokalisering och resursfördelning i det geografiska rummet. Detta aktualiserar då avgränsningsproblem på de grenar inom samhällsvetenskapsprogrammet – den samhällsvetenskapliga och ekonomiska – som också har ämnet geografi. Konsekvenserna av detta kommer att beröras nedan.

Som framhållits tidigare studeras inte ämnet samhällskunskap huvudmomentvis, utan *samhällsfrågor* utgör grund för studierna. Nästan alla samhällsfrågor kan belysas med stoff från flera huvudmoment. Målen anger också att undervisningen skall bedrivas så att eleverna lär sig att analysera problem och förhållanden ur *skilda aspekter* och med hjälp av *olika teorier och modeller*. Den specifika *ansatsen* i ämnet samhällskunskap är således att genom att utgå från en komplex samhällsfråga sätta in ämneskunskaper i ett större sammanhang för att underlätta för eleverna att utveckla en helhetsyn. Något tillspetsat skulle man kunna säga att man sällan i samhällskun-

skap tar sin utgångspunkt helt i de geografiska stoffområdena, men geografifämnets aspekter, modeller och teorier spelar stor roll som förklaring till en komplicerad och svårfattlig verklighet. Exempelvis betonar man i samhällskunskap mera de rumsliga modellernas roll för att belysa samhällsplaneringen, ekonomiskt sociala problem etc.

En kursplan i geografi kommer självklart betona kärnan i ämnet geografi – både natur- och kulturgeografi. Geografins fyra huvudaspekter kan sägas vara:

- Den rumsliga aspekten (The spatial tradition)
- Den regionala aspekten (The area studies tradition)
- Människa – miljö-aspekten (The man – land tradition)
- Den naturgeografiska aspekten (The cartscience tradition)

Det är naturligt att ansatsen i ämnet geografi är att förmedla dessa fyra forskningstraditioner så bra som möjligt och att utgångspunkten tas i områden som är särskilt lämpade att belysa dem. Därvid kommer t. ex. regionala studier att spela en stor roll i ämnet geografi, vilket de inte gör i ämnet samhällskunskap. I kursplanen för geografi är begreppet *landskap* centralt, dvs. ett av geografins regionbegrepp. Med hänvisning till utbildningsutskottets motivering ”den ökande internationaliseringen” bör man i geografifämnet se till att ett rikt urval av regioner och länder utnyttjas som exempel, där man analyserar problem och olika aspekter i linje med kursplanens beskrivning. Det blir också naturligt att geografifämnet särskilt kommer att ta upp frågor som gäller resursutnyttjande och miljökonsekvenser.

Kursplanen i samhällskunskap innehåller inga volymmässiga stoffavgränsningar mellan målen. Hur balansen kommer att utformas mellan innehållet i de olika målen avgöres i den enskilda undervisningssituationen av lärare och elever. Utgångspunkten är skilda samhällsfrågor som anknyter till elevernas erfarenheter, behov och intressen. Det blir därvid naturligt att det program som har geografi som särskilt ämne inte i ämnet samhällskunskap får ett urval av samhällsfrågor där geografifämnets aspekter, modeller och teorier utgör de viktigaste förklaringsgrunderna. De mera systematiska studierna av de geografiska aspekterna bör överlåtas åt geografifämnet.

Ämnena samhällskunskap och geografi har således *två olika ansatser*. I samhällskunskap utgör konkreta samhällsfrågor utgångspunkten för studierna och de geografiska aspekterna blir en del i hela förklaringsmönstret. I geografi är avsikten att mera systematiskt studera de huvudaspekter som utgör kärnan i ämnet. Stoffurvalet där kommer då att avgöras av i vilken grad ett visst stoff är lämpat att belysa geografins kärnområden. Avgränsningsproblemet mellan samhällskunskap och geografi kommer därför inte huvudsakligen att bli att i detalj hänföra visst stoff till respektive ämne utan i samråd mellan undervisande lärare och elever klargöra ämnens olika ansatser samt i ämnet samhällskunskap göra ett sådant urval av samhällsfrågor att de geografiska aspekterna inte nödvändigtvis får en tyngdpunkt där. Detta ämnesområde bör ske med såväl eleverna som med lärarna i geografi och samhällskunskap.

Kursplanerna i samhällskunskap och geografi grundar sig på en kunskapsyn där inläring ses som en process i vilken elevernas sätt att tänka och handla fortlöpande förändras. Det betyder att eleverna under gymnasietiden ökar sin förmåga att förstå komplexa sammanhang och få överblick. Vid

slutet av studietiden kan man med andra ord ha en helt annan – en mera fördjupad – syn på samma kunskapsomåde som man mötte i början av studierna. Med en sådan kunskapssyn som grund blir det inte så angeläget att i detalj avläsa stoff mellan samhällskunskap och geografi. Det är naturligt att ämnena kommer att få beröringspunkter – på samma sätt som de samhällsvetenskapliga ämnena vid universiteten har beröringspunkter och befruktar varandra – men de båda ämnenas ansatser bör vara olika.

Det kan verka förbryllande att kommentarerna till de mål som gäller rumsliga aspekter innehåller så tydliga innehållsexempel som delvis sammanfaller med geografiämnets innehåll (Lgy 70 1988:82, s. 17–19). Man bör då ha klart för sig att de skall betraktas som allmänna råd, och inte är bindande. Endast målen är bindande. Det aktuella avsnittet är skrivet som just *exempel* på innehåll och har som syfte att ge elever och lärare en bred uppfattning om vad som kan finnas med i undervisningen. När kommentarerna skrevs var syftet att relativt utförligt beskriva vad som avsågs med de rumsliga aspekterna, eftersom detta var nytt i kursplanen. Det är ofrånkomligt att kommentarer med detta syfte lätt framstår som fylliga och kan verka uppfordrande. Det är föga troligt att någon lärare i samhällskunskap har tagit upp alla de innehållsexempel som ges i kommentarerna. Så skall de ju inte heller uppfattas. Däremot kan kommentarerna nu vara en god utgångspunkt när man för den samplaneringsdiskussion, som nämnts ovan, mellan berörda i geografi respektive samhällskunskap på en skola.

**Kommentar till
SKOLFS 1992: 12
Bilaga 5**

KURSPLAN för gymnasieskolan och gymnasial vuxenutbildning i kärnämnet matematik

SKOLFS 1992: 12
Bilaga 6

MÅL

Utbildningens syfte är att utveckla elevernas förmåga att använda matematik för att lösa problem som vanligen förekommer i vardagsliv och yrkesliv samt att ge en god grund för fortsatta studier inom gymnasieskolan och den gymnasiala vuxenutbildningen. Uppläggningsen av matematikstudierna skall anpassas och tillämpningar väljas med hänsyn till inriktningen av det program som eleverna studerar på.

Eleverna skall utveckla sin förmåga dels att förstå och tillämpa centrala matematiska begrepp, dels att förklara innebörden av dessa. Eleverna skall få inblickar i matematikämnets historia.

Eleverna skall genom studierna få insikt i hur matematiska modeller kan användas vid problemlösning och göras medvetna om modellernas begränsningar.

Kursen skall ge eleverna färdigheter i att muntligt och skriftligt redovisa tankegångar vid problemlösning samt utveckla deras förmåga att tolka och kritiskt granska i massmedia förekommande tabeller, diagram och matematiska resonemang.

Studierna skall ge eleverna förmåga att vid problemlösning använda sig av numeriska, grafiska och algebraiska metoder och kunna värdera dem sinsemellan samt ge färdigheter i att använda räknare och datorer som matematiska verktyg.

Efter genomgången kurs skall eleverna

- kunna formulera och analysera problem, lösa dem med lämplig metod och värdera resultaten samt muntligt och skriftligt redovisa tankegångarna
- kunna arbeta med reella tal representerade på olika sätt
- förstå och kunna tillämpa begreppen procent, promille och ppm samt kunna utföra beräkningar med procentuella förändringar i flera steg
- kunna bestämma vinklar, längder, areor och volymer och därvid utnyttja olika metoder med beaktande av mätnoggrannhet
- kunna utföra grundläggande geometriska konstruktioner
- kunna utnyttja skalor
- kunna använda en given formel för att beräkna värdet av en efterfrågad storhet
- kunna lösa problem med hjälp av linjära ekvationer och enkla andragradsekvationer
- kunna formulera, åskådliggöra och använda sig av linjära funktionssamband vid problemlösning
- kunna tolka och tillämpa linjära och exponentiella modeller vid dynamiska förlopp
- kunna bearbeta och presentera data insamlade vid experiment och statistiska undersökningar.

KOMMENTARER – MATEMATIK**Kommentar till
SKOLFS 1992: 12
Bilaga 6**

Matematikämnet inom gymnasieskolan och den gymnasiala vuxenutbildningen består av påbyggbara kurser, A–E. Kurs A är obligatorisk på samtliga nationella program och skall dessutom ingå i specialutformade program. På det estetiska programmet, samhällsvetenskapsprogrammet och naturvetenskapsprogrammet läses fler matematikkurser.

För kurs A finns ett antal för alla program gemensamma mål. Därutöver finns ett friutrymme inom vilket lärare och elever lokalt fastställer innehållet. Friutrymmet bör utnyttjas för fördjupning av eller breddning inom ett för programmet väsentligt område. På program med flera matematikkurser kan också i vissa fall moment hämtas från en följande kurs, om detta bedöms värdefullt för elevgruppen. Således kan t.ex. trigonometri i rätvinkliga trianglar studeras inom friutrymmet på de program, där detta är önskvärt.

I skolans arbetsplan beslutas i vilken följd de olika matematiska områdena behandlas. Tidsåtgången för de olika momenten inom kursen anpassas efter programmets karaktär och elevgruppens förkunskaper, intressen och behov.

På program med flera matematikkurser kan man i den lokala arbetsplanen besluta att integrera kurserna. Det väsentliga är dock att kursmålen för programmets samtliga kurser uppnås på angiven total tid enligt programmets timplan. På det estetiska programmet och på samhällsvetenskapsprogrammets humanistiska gren skall mål och kompetenser för kurserna A och B uppnås på de totalt 150 timmarna garanterad lärarledd tid. På de ekonomiska och samhällsvetenskapliga grenarna skall målen för kurserna A, B, C1 och C2 uppnås på de totalt 200 timmarna lärarledd tid osv. Hur målen uppnås och i vilken ordning beslutas lokalt.

Problemlösning, användning av matematiska modeller, inblickar i matematisk idéhistoria och muntlig och skriftlig kommunikation skall inte ses som separata moment utan som aspekter, vilka behandlas i samband med de olika momenten.

Likaså bör olika matematiska metoder och hjälpmedel utnyttjas och värderas i samband med behandlingen av kursens moment. Genom att diskutera flera sätt att lösa en uppgift samt kvalitén och generaliserbarheten hos de olika lösningsmetoderna får eleverna en ökad medvetenhet om sin egen matematiska förmåga.

Matematikstudierna bör inledas med för elevernas studieinriktning relevant stoff. Samverkan mellan matematikämnet och programmets karaktärsämnen, såväl yrkesämnen som teoretiska ämnen, bör prägla hela studieången.

KURSPLAN för gymnasieskolan och gymnasial vuxenutbildning i kärnämnet naturkunskap

SKOLFS 1992: 12
Bilaga 7

MÅL

Utbildningens syfte är att eleverna, bl. a. genom experiment och fältstudier, skall förstå och kunna analysera naturvetenskapliga samband och fenomen. Eleverna skall få kunskaper om miljön och insikter i energi- och resursfrågor samt en beredskap att ta ställning till aktuella miljöproblem.

Efter genomgången kurs skall eleverna

- ha insikt i hur man med experimentell metodik på ett vetenskapligt sätt kan undersöka och analysera olika naturfenomen
- behärska de begrepp som krävs för att förstå ekosystemets struktur och funktion samt inse följderna av de störningar som kan drabba ekosystemen
- kunna beskriva exempel på naturliga kretslopp och hur människans agerande kan påverka dem
- kunna beskriva och analysera exempel på naturliga och av människan skapade energiflöden
- kunna beskriva och analysera växelverkan mellan mänskliga aktiviteter, speciellt den egna yrkesverksamheten, och miljön
- kunna beskriva lokala och globala miljöproblem samt föreslå hur problemen kan lösas eller undvikas
- kunna tolka och kritiskt granska argument rörande miljö- och resursfrågor och inse konsekvenserna av olika ställningstaganden.

KOMMENTARER — NATURKUNSKAP

Naturkunskap A ingår i samtliga nationella program. Uppläggningsen av kursen bör lokalt anpassas till elevernas studieinriktning, intressen och behov. Samverkansmöjligheter med programmets övriga ämnen bör tillvaratas.

Undervisningen kan antingen bedrivas i form av ett eget ämne eller integreras i olika karaktärsämnen. På naturvetenskapligprogrammet kan integrering t.ex. ske i karaktärsämnena biologi, fysik och kemi. Det väsentliga vid utformningar av undervisningens organisation är att ämnets mål och kompetenser uppnås.

I samhällsvetenskapsprogrammet ingår även Naturkunskap B. Man kan lokalt besluta om kurs A och kurs B skall studeras i följd eller om kurserna skall integreras.

Kommentar till
SKOLFS 1992: 12
Bilaga 7

KURSPLAN för gymnasieskolan och gymnasial vuxenutbildning i kärnämnet religionskunskap

MÅL

Kursen skall utveckla elevernas förmåga att reflektera över existentiella och etiska frågor. Den skall fördjupa kunskaperna om olika sätt att uppfatta och tolka dessa frågor förr och nu, ställa olika handlings- och livstolkningssalternativ mot varandra och engagera eleverna till att ta ställning. Livstolkning, tro, religion, livsåskådning och etik skall stå i centrum för studierna.

Kursen skall leda till fördjupade kunskaper om och ge tillfällen till möten med olika religioners och livsåskådningars innehåll, värderingar och uttrycksformer samt om deras roll i politik och samhälle. Den skall ge ökad insikt i tro och etik och religiösa uttrycksformer samt fördjupa förståelsen och respekten för de värden som ligger till grund för samhället.

Kursen skall utveckla elevernas förmåga att samtala och diskutera samt öva både intellekt och inlevelse. Den skall träna eleverna i att söka kunskaper om religion, livsåskådning och etik och att argumentera i tros- och livsåskådningsfrågor. Den skall vidare hjälpa eleverna att utveckla en medveten tolerans mot oliktankande och medverka till ökad förståelse för olika etiska och religiösa ställningstaganden. I kursen skall eleverna få möjlighet att fördjupa sin egen inlevelse och motivera ett eget ställningstagande för att öka sin handlingsberedskap inför framtiden.

Efter genomgången kurs skall eleverna

- kunna reflektera över existentiella och etiska frågor
- kunna argumentera och diskutera kring tro, etik och livsåskådning och kunna motivera en egen ståndpunkt
- kunna bearbeta sin inställning till grundläggande värden som demokrati, människovärde, samhörighet, solidaritet och överlevnad, nationellt och internationellt och i handling verka för dessa ideal
- kunna se sambandet mellan sin egen livstolkning, arbetslivet och yrkes-etiken
- kunna beskriva hur människors religion och livsåskådning tar sig uttryck i deras sätt att tänka och handla
- kunna redovisa insikter i såväl kristendomens som andra världsreligioners och livsåskådningars huvudtankar, värderingar och uttrycksformer
- kunna redovisa olika religioners betydelse för kultur och samhällsliv samt diskutera religioners och livsåskådningars roll i samhällskonflikter och politiska konfrontationer
- kunna förstå innebörd och funktion i olika religioners symboler och bilder samt ha kännedom om deras andaktsrum, gudstjänster, religiösa seder och andra traditioner
- kunna utifrån de egna värderingarna lägga in en mening i och tolka urkunder, skönlitteratur, musik och andra uttrycksformer som förekommer inom ungdomskulturen

- kunna ge uttryck för förståelse för andra människors sätt att tänka i frågor om religion, livsåskådning och etik
- vara medvetna om sitt ansvar för den egna personlighetsutvecklingen och ha börjat arbeta med att utforma en egen moral och livshållning.

SKOLFS 1992: 12
Bilaga 8

KOMMENTARER – KÄRNÄMNET RELIGIONSKUNSKAP

Kommentar till
SKOLFS 1992: 12
Bilaga 8

Grundläggande perspektiv

Ett grundläggande perspektiv i religionskunskapsstudiet är perspektivet *människan*. Det är människan och människans situation som skall göras till föremål för studium och de upplevelser och behov av livstolkning som hon har skall stå i centrum.

Man kan utgå från den grundläggande frågan: Vem är jag? Det leder till frågor som: Vilka är mina grundvärderingar? Vad tycker jag är värt att leva för? Hur fattar jag beslut? Kan jag förändras? Hur i så fall? Bör jag förändras? Har jag lärt mig något mer om mig själv? Vad är rätt och orätt, liv och död, framtid, hot, öde, mening, skuld och straff, sjukdom, ovänskap och bruten gemenskap, lidande, samvete, förlåtelse, förtröstan, kärlek, meningsfullhet och godhet? Frågor om natur och natursammanhang världsbild, skapelse, mening, ändamål och försyn blir viktiga att bearbeta. Vad är moraliskt gott eller ont, vad innebär samhörighet och solidaritet, moral och etik, vad ligger i begrepp som världen och värden, frågor om ideal och idealens förverkligande, sekularisering, ångest, kris, identitet och trygghet?

Man kan närma sig dessa frågor ur två perspektiv: ett innehållsligt och ett existentiellt. Innehållsperspektivet har en fast tradition i religionskunskapsstudiet. En kombination av ett innehållsligt perspektiv och ett existentiellt skapar förutsättningar för att göra religionskunskapsstudiet konkret, verklighetsnära och personlighetsutvecklande.

Innehållsligt perspektiv

Genom att närma sig studiet från ett innehållsligt perspektiv kan man skapa sig en bild av varför det blivit som det blivit och undersöka vilka möjligheter det finns att påverka sin nuvarande miljö och sin framtid. Exempel på innehållsliga dimensioner som man kan anlägga vid studiet av religioners och livsåskådningars roll kan vara följande:

En historisk dimension: Varför tänker vi som vi gör i dag kring frågor om exempelvis abort, dödshjälp, kring rätten att själva ta ställning i fråga om religion och livsåskådning? Varifrån kommer de värderingar som vi accepterar eller förkastar? Vilken är deras historiska bakgrund? Vad har lett till det utbud av tros- och livsåskådning i samhället som vi har i dag?

En institutionell dimension: Hit hör frågor om hur kyrkor och samfund arbetar, om deras gudstjänstliv, organisation, vilken roll kyrkan, skolan, politiken, folkrörelserna spelar för utvecklingen av våra värderingar. Vilka

institutioner i vårt samhälle i dag bestämmer utvecklingen: de kyrkor och församlingar som har lång tradition i Sverige och de som formas av invandrare och flyktingar, de politiska partierna, alternativa rörelser, invandrarnas religioner, skolan, fackföreningarna, arbetsgivarorganisationerna, massmedia?

En kulturell dimension: Vilka värderingar bestämmer utbudet på det kulturella området, inte minst i ungdomskultur, i TV, video, press, marknadskrafter, reklam, ekonomiska strukturer etc? Varifrån kommer dessa värderingar? Vilken roll spelar tros- och livsåskådning? Kan de bidra till att förhindra sådant som är mindre önskvärt? Vilka livsåskådningar och religioner kan medverka till eller motverka att negativa inslag kommer in i ungdomskulturen?

En trosdimension: Vilket trosinnehåll står olika religiösa riktningar för? Hur har tron påverkat människors handlande? Hur påverkar den människors handlande i dag? Vad står ickereligiösa riktningar för i fråga om innehåll? Hur förhåller de sig till religiösa riktningar och tvärt om?

En etikdimension: Vilka inställningar har tros- och livsåskådningar i olika etiska och moraliska problem? Vad betyder humanism och demokrati? Hur verkar man för sina ståndpunkter? Hur har de påverkat samhället förr och vilken betydelse har deras inställning i dag? Vilka exempel kan man nämna på människor som särskilt väl kan illustrera sambandet mellan lära och liv?

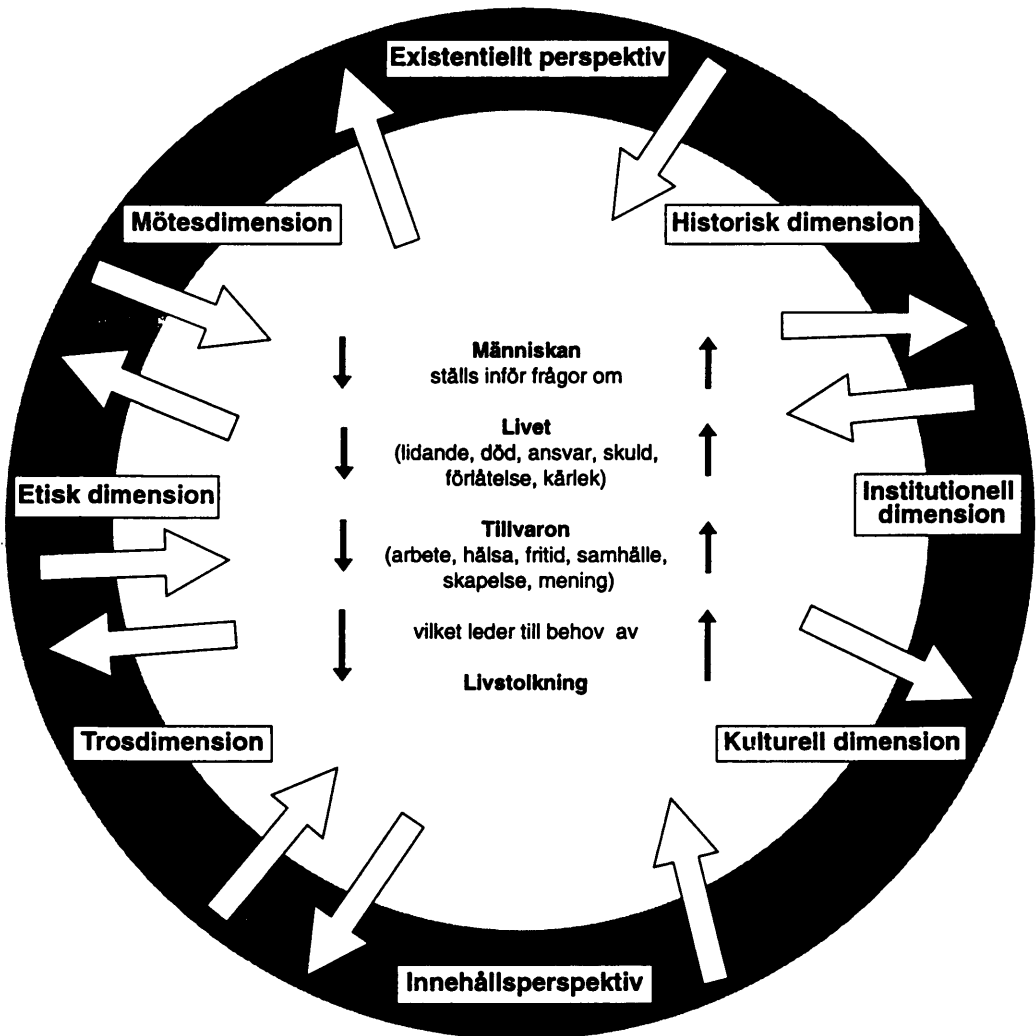
En konfrontationsdimension: Vad spelar livsåskådningsdebatten för roll i samhället? Varför uppstår konflikterna? Kan ståndpunkterna närma sig varandra? Kan konfrontation ha en positiv inverkan för att föra debatten framåt, åstadkomma möten istället för konfrontationer? Hur åstadkommer man det?

I livsåskådningsdebatten har nya -ismer formulerats: ekonomism, feminism, natur- och livsfilosofiska rörelser av olika slag. Dessa har kommit att ersätta traditionella religioner och livsåskådningar för många människor. Därför bör de uppmärksammas i religionskunskapen. Det innebär inte att traditionella livsåskådningsalternativ mist sin aktualitet. Inom naturvetenskapen har utvecklingen gått i riktning mot större respekt för värderings- och livstolkningsproblem. Ekologi och ekosofi har haft stor betydelse för att humanistiska och naturvetenskapliga synsätt kunnat närma sig varandra. Ansvarsfrågorna för natur och miljö har därigenom fått fördjupade dimensioner.

De allra flesta upplever detta som viktiga problem. Marxismens sammanbrott som politisk kraft betyder inte utan vidare att marxismen som livsåskådningsalternativ spelat ut sin roll. Tankar från existensialismen präglar fortfarande mycket av den skönlitteratur som används som exempel i livsåskådningsstudiet. De frågor om en själv och ens situation i världen som den riktningen ställer engagerar allttjämt ungdomar.

LIVSÅSKÅDNING

RELIGION

ETIK

Existentiellt perspektiv

Grundläggande problem bör diskuteras inte bara i ett innehållsligt utan också i ett existentiellt perspektiv, främst utifrån upplevelser, formulerade i kombinationer som: liv och död – ansvar och skuld – ensamhet och gemenskap – lidande och medmänsklighet – rädsla och trygghet, eller: lidande – död – ansvar – skuld – förlåtelse – förtröstan – kärlek – meningsfullhet – godhet, eller utifrån begrepp som hopp – fruktan – sorg – klagan – tacksamhet – liv.

Lika väl som man kan bearbeta en text utifrån ett innehållsligt perspektiv kan man ställa frågor till texten utifrån existentiella begrepp: vad säger texten om liv och död, ansvar och skuld, ensamhet och gemenskap. . . Om man läser Nils Ferlins dikt "Vid diktens port", så kan man i den finna många referenser till historiska situationer, till tros och livsåskådningssystem och till hur man uppfattat människan i olika tider.

Man kan *också* finna mycket i den dikten som refererar till grundläggande upplevelser kring begrepp som liv och död, ansvar och skuld, ensamhet och gemenskap, lidande och medmänsklighet, rädsla och trygghet. Liknande existentiella perspektiv kan man givetvis hitta i litteratur från andra traditioner. Genom att även välja sådana alternativ får eleverna möjlighet att upptäcka det universiella i alla människors erfarenheter.

Undersökningar av religionens och livsåskådningens förhållande till exempelvis gudstro, samhällssyn, människosyn och existentiella begrepp är ett sätt att skapa sig utgångspunkter, utifrån vilka man kan jämföra och diskutera. Bl. a. för att undvika repetition av grundskolans religionskunskap är det viktigt att studiet sker utifrån angreppssätt som lyfter fram olika dimensioner i religion och livsåskådning.

Ett studium utifrån innehållsliga och existentiella perspektiv och dimensioner erbjuder också möjligheter att samverka med andra ämnen och i arbetslag. Flera innehållsliga dimensioner belyser sådant som även behandlas i samhällskunskap och historia, ett existentiellt perspektiv uttrycks även i skönlitteratur, konst och musik, teater och film.

Både innehållsliga och existentiella dimensioner kan ge perspektiv på olika företeelser som behandlas i yrkesämnena. Här finns möjligheter att hjälpa eleverna att upptäcka sammanhang och ställa frågor som de antagligen inte varit medvetna om tidigare.

Arbetsformer och arbetssätt

Lika viktiga som de innehållsliga perspektiven och upplevelserna är, är arbetsformerna och arbetssätten.

I gymnasieskolan finns en stor spridning i fråga om intressen, krav på kompetens, förutsättningar och möjligheter hos eleverna. Detta innebär att friheten att utforma en arbetssituation som är avpassad för olika elevgrupperingar måste vara stor. I det följande ges exempel på olika sätt att resonera

kring arbetsformer och arbetssätt. Avsikten är att stimulera till reflektion över möjligheterna, visa på bredden i arbetsformer och arbetssätt och underlätta planeringsarbetet.

Religionskunskapens ställning som obligatoriskt ämne innebär att alla elever läser ämnet. Det är då viktigt att anpassa innehållet i undervisningen till elevernas skilda förutsättningar. Vid val av stoff måste läraren vara uppmärksam, så att han t. ex. inte väljer så komplexa texter att eleverna upplever dem som konstiga eller verklighetsfrämmande. Ett sätt att möta behovet av variation i förutsättningar och intressen hos eleverna är att utgå från de problem som är elevernas och som möter dem i deras egen miljö och kultur eller kommer att möta dem som medlemmar i samhället.

Arbetslivet ställer stora krav på den enskilde. Hänsyn till arbetskamrater, maskiner och material, frestelser att förse sig, ansvar för pengar och egendom, allt sådant förutsätter personlig integritet. Hem och familj är begrepp som snabbt förändras till sin innebörd. Själva begreppet "livet" ställs i dag under debatt i frågor om abort och dödshjälp, självmord, genteknik, hjärndöd eller hjärtdöd. Hänsyn, uppoffringar och ansvar för att bevara gemenskapen och livet även i motgångar är inställningar som behöver problematiseras, diskuteras och förändras.

Problem om jämlikhet och jämställdhet, fritid, sex och samlevnad, överlevnad, självförverkligande och rättvisa är viktiga liksom frågor om vetenskapssyn, teknikens möjligheter eller begränsningar, livsmiljö, livskvalitet, utveckling och förändring.

Frågor om samhällssyn, demokrati och värdegemenskap liksom om framtid, frihet och främlingskap kan väcka intresse. Sådant kommer inte sällan till uttryck i de stora internationella konflikterna. I Gulfkriget 1991 kunde man exempelvis lägga märke till hur religion och samhällsvärderingar spelade en stor roll, hur det historiska perspektivet kunde ge en bakgrund till den situation som uppstått i Kuwait. Men man fick också många illustrationer, inte minst via massmedia, till hur de existentiella upplevelserna kring liv, död, hopp, fruktan, sorg och saknad kom till uttryck. Massmedias tendens till att beskriva kriget som ett intressant datorspel väckte många frågor om bristande ansvar.

Det mångkulturella samhället har betytt ett öppnare klimat för tros- och livsåskådningsfrågorna. Genom att olika kulturer och religioner möts och får ett ansikte kan möten komma till stånd som inspirerar människors tankar och handlingar och fördjupar deras förståelse.

Arbetsformer måste likaså väljas med utgångspunkt i elevernas behov och möjligheter. Probleminriktning, aktualisering och inriktning på människans behov av innehåll, redskap, upplevelser och fördjupning skall stå i centrum. För att kunna ta tillvara elevernas upplevelser och erfarenheter är det viktigt att så stor del av praktiken som möjligt föregår undervisningen i religionskunskap.

Läraren måste ta hänsyn till elevernas särskilda intressen när han väljer ut de problemområden som skall bearbetas. På Omvårdnadsprogrammet kan det vara viktigt att ta upp de existentiella frågorna om livets mening, om dödshjälp, om olika kulturers syn på sjukdom och människovärde. Frågor om överlevnad, om hänsyn till miljö och om den teknokratiska samhällssynen kan kännas särskilt angelägna inte minst för elever på Naturbruksprogrammet. Inom Industriprogrammet eller Fordonsprogrammet är det kan-

ske frågor om solidaritet eller yrkesetik som eleverna känner ett särskilt intresse för. Eleverna på Hotell- och restaurangprogrammet behöver kanske en fördjupad insikt i religiöst grundade sedvänjor i olika kulturer.

För att kunna bygga upp en egen livsåskådning behöver eleverna öva sig i att bearbeta egna livsfrågor, jämföra, diskutera i grupp, lyssna, förstå och pröva på att avgöra vilka handlingar som är de rätta. De behöver göra enkla analyser, som att ange argument för och emot, finna likheter och skillnader, förteckna skäl för och emot.

De behöver träna sig i att finna och formulera livsåskådningsproblem och sätta in dem i ett historiskt och aktuellt sammanhang. De övar dialog och konfrontation genom att formulera problem, skaffa information, samla in material, intervjua, göra studiebesök och öva rollspel. Träning i kritisk och konstruktiv granskning och värdering får de genom att undersöka hur deras egna idéer förhåller sig till andras, fördjupa, vidga och sätta in dem i ett historiskt och aktuellt sammanhang. Övning i att värdera historiskt kritiskt och ta ställning till olika typer av källor kan lära eleverna att uppfatta skillnaden mellan att återge fakta och att tolka fakta.

De kan resonera om skillnader mellan att *kunna* åstadkomma något och att *böra* åstadkomma något. Om man skall bli fotograf är det viktigt att både fråga sig 'kan jag' och 'bör jag' ta bilden. Det är viktigt att veta vilken exponeringstid man skall använda och vilken kameravinkel som är mest ändamålsenlig. Man måste emellertid också kunna fråga sig: är det rätt att ta den här bilden, hur kommer den bilden att användas, kränker den bilden någon eller något, vad kommer människor som ser bilden att uppleva när de ser den, vilket är mitt ansvar för den här bilden?

Arbetet måste läggas upp så att eleverna får möjligheter att möta olika synsätt, bearbeta, leva sig in i, fördjupa och integrera något av detta med sig själva. Integration och möten blir därför viktiga moment under arbetet i religionskunskap.

Elever som skall arbeta i människovårdande yrken behöver referensramar som gör att de kan sätta sig in i andra människors situation och vidta adekvata åtgärder. Det kan man skapa förutsättningar för på olika sätt genom att berätta, beskriva, dramatisera, samtala, sjunga, läsa, skriva, intervjua, iakttä, spela, besöka kyrkor och andra platser där tros- och livsåskådningsfrågor aktualiseras.

Insamling och bearbetning av information syftar inte bara till orientering och fördjupade kunskaper. Det ger också möjligheter att uppleva, tolka, värdera och handla. En viktig del av arbetet i religionskunskap måste bestå i att finna gemensamma utgångspunkter mellan elevernas upplevelser och föreställningsvärld och det innehåll som material kring religion och livsåskådning representerar. Man kan uttrycka detta så att eleverna skall öva sig i att skapa mening i en text, ett konstverk etc. Sådana övningar i att lägga in en mening i en företeelse är grundläggande för arbetet med livsåskådningsbildningen.

Eleverna skall också öva sig i att ta reda på hur andra tolkat företeelsen och jämföra den med sin egen eller med ytterligare andra tolkningar som står till buds. Detta sätt att arbeta leder till att elevernas och lärarnas insatser i arbetet blir annorlunda än det traditionella. Eleverna skall vidga och fördjupa sina referensramar och skaffa sig redskap för att bearbeta sina egna och andras erfarenheter. Sådana redskap är bl. a. begrepp och angreppssätt

kring reflektion och kritiskt tänkande, vilka kan bidra till att fördjupa och precisera diskussionerna exempelvis kring situationer inom vården, där frågor om ”meningsfullt liv” ständigt ställs.

Eleverna skall *upptäcka* att andra gjort erfarenheter som de själva gjort, att andra formulerat sig kring det de också försökt formulera sig kring, att andra har bidrag att ge som kan hjälpa dem att reflektera vidare över sin egen situation.

Eleverna skall också öva sig i att själva reflektera, *uppfinna* lösningar på gamla och nya problem. Denna uppfinningsrikedom behöver de träna dels för sin egen skull, så att de inte står handfallna inför nya situationer i samhället, dels för samhällets skull, eftersom samhället ständigt utvecklas och vi som lever i det kontinuerligt behöver arbeta på förändringar i riktning mot ett bättre samhälle.

Denna uppfinningsrikedom är viktig inom tros- och livsåskådningsområdet. I mediasamhället ställs människor inför ständigt nya situationer, där värderingar, religion och livsåskådningar är inblandade och där krav på ställningstagande blir nödvändiga. I gymnasiet bör eleverna ha tränat sin handlingsberedskap för att analysera och bedöma nya situationer och finna lösningar som både svarar mot vad som överensstämmer med deras egen ståndpunkt och som inte kränker andra människors rätt.

I det öppna samhället har var och en att själv ta ansvar för och besluta sig för vilken tros- och livsåskådning man vill ha som sin. Man övertar inte längre något som andra bestämt för en. Det experimenterande med tros- och livsåskådning som man inte sällan ser på ungdomarnas insändarsidor i pressen är ett uttryck för hur man prövar sin uppfinningsrikedom i riktning mot att skaffa sig en egen position. En sådan atmosfär av prövande och testande behövs också i arbetet med religionskunskap. Läraren skall uppmuntra sådant. Det är under denna process som eleverna kan känna att de gör frågorna till sina, att de blir angelägna för dem, kommer dem vid.

Lärares uppgift blir att vara handledare och resursperson som hjälper till så att diskussionen får ett mål, att argumenten samlas och bearbetas, att samtalen i klassen och i gruppen utformas så att alla respekteras och olika synpunkter kommer till tals.

Läraren skall kunna föra in aktuell, viktig och för elevernas behov avpassad kunskap och färdighetsträning. Detta förutsätter breda och aktuella kunskaper, stor flexibilitet och förmåga till improvisation från lärarnas sida. Framförallt måste lärarna ha förmåga att anpassa sig till elever med de mest skilda behov. Samtal och inlevelse, lyhördhet och vilja att ta fram vad som rör sig på djupet hos eleverna måste vara främsta riktmärke.

**Kommentar till
SKOLFS 1992: 12
Bilaga 8**

KURSPLAN för gymnasieskolan i kärnämnet idrott och hälsa

(Omtryck från Lgy 70, idrott)

MÅL

Undervisningen i ämnet idrott skall främja elevernas fysiska och psykiska hälsa samt sociala utveckling.

Undervisningen i idrott skall bidra till att eleverna var och en utifrån sina förutsättningar får möjlighet att uppleva glädje, rekreation och gemenskap i fysisk aktivitet av olika slag,

får förståelse och intresse för regelbunden fysisk träning och sunda levnadsvanor som ett medel att främja hälsa och välbefinnande,

tillägnar sig sådana färdigheter och kunskaper att de efter avslutad skolgång kan planera och ta ansvar för sin fysiska träning,

blir medvetna om betydelsen av god arbets- och fritidsmiljö, funktionellt arbetssätt och riktig arbetsteknik och härigenom stimuleras att ta aktiv del i arbetet med miljöfrågor i arbetslivet och i samhället i stort samt

får kännedom om idrotten som idé och om dess betydelse som folkrörelse och kulturfaktor.

För att dessa mål nås skall eleverna

- tillägna sig kunskaper och färdigheter i träningslära och härigenom utveckla sin motorik och medvetenhet om den egna kroppens möjligheter och begränsningar samt sträva efter att öppna god kondition, styrka, rörlighet och koordination
- genom övningar och studier i samverkan med andra ämnen skaffa sig ökad kunskap om kroppens funktion i arbete och vila, om levnadsvanornas och kostens betydelse för fysisk kondition och hälsa samt om ergonomiskt riktiga arbetsrörelser och arbetsställningar
- i en grundläggande del av kursen utöva olika idrottsgrenar samt öka sin kompetens i simning och livräddning och därefter utveckla sin förmåga i några valda aktiviteter med utgångspunkt i intressen och förutsättningar
- pröva hur olika former av gymnastik, rörelse och dans till musik kan ge motion och rekreation, lära sig några svenska och utländska danser samt genom dessa aktiviteter utveckla sitt rytmisinne, sin rörelsekänsla och sin rörelseteknik
- genom att skaffa sig ökade kunskaper om och erfarenheter av friluftsliv, orientering och allemansrätt bli medvetna om hur friluftsliv kan ge såväl rekreation och motion som natur- och kulturupplevelser samt få bättre förutsättningar för att bedöma och ta ställning i miljöfrågor.

KOMMENTARER – IDROTT OCH HÄLSA

**Kommentar till
SKOLFS 1992: 12
Bilaga 9**

Vid införandet av den nya gymnasieskolan byter ämnet namn till Idrott och hälsa. Basen i ämnet framgår av befintlig kursplan (1987:75), vars mål skall tillämpas. Huvudmomenten utgår.

Idrott och hälsa är ett kärnämne inom samtliga program samt ett karaktärsämne inom Samhällsvetenskapsprogrammet och på den naturvetenskapliga grenen inom Naturvetenskapsprogrammet. Innehållet i ämnet skall ta hänsyn till respektive programs speciella karaktär. Ämnets högre timantal ger utrymme för fördjupning inom främst momenten miljö, hälsa och kost. Inom det specialarbete som är obligatoriskt inom samtliga program är det möjligt att välja en fördjupning med anknytning till ämnet Idrott och hälsa.

Omtanke om elevernas fysiska, psykiska och sociala hälsa bör prägla hela skolans arbete. Ämnet Idrott och hälsa bör skapa förutsättningar för eleverna att utveckla sin fysiska förmåga, sina hälsokunskaper och sin personlighet utifrån egna förutsättningar och erfarenheter och i relation till andra. Ämnet syftar till att förbereda för ett livslångt lärande och ge ett bestående intresse för fysisk aktivitet samt kunskaper i hur man sköter sin kropp och förebygger ohälsa. Ämnet bör utveckla en förståelse hos eleven utifrån begrepp som hälsa och välbefinnande, rörelseglädje, kreativitet, rekreation och gemenskap.

Idrott och hälsa är ett kunskapsområde där praktik och teori skall kopplas till varandra. Denna koppling avser att leda till en ökad medvetenhet om den egna kroppens funktion, som grund för hälsa och välbefinnande, såväl i skolan som i arbetslivet och under fritiden. Belastningsskador är en anledning till sjukfrånvaro och personligt lidande. Därför utgör ergonomimomentet ett betydelsefullt område som bör anpassas efter respektive programs karaktär.

Idrott och hälsa skall förstärka medvetenheten om miljöfrågor i vid mening. Med utgångspunkt i ekologisk grundkunskap bör miljöundervisningen utveckla ökade kunskaper om och förståelse för ekologiska samband. Genom att ge utbildningen en sådan inriktning eftersträvas ett ekologiskt ut hålligt samhälle, där den enskilde individens kunskaper, insikter, värderingar och livsstil är av största betydelse. Elevernas värderingar bör utvecklas så att de kan ta ansvar för den gemensamma livsmiljön.

Miljöundervisningen syftar även till att skapa en naturmedvetenhet, där friluftsliv bidrar till utveckling av elevernas helhetssyn på människans relation till naturen. Friluftsvetenskapen bör således inriktas mot att öka elevernas kunskaper om den ekologiska balansen och vidga förståelsen för människans roll i det ekologiska systemet. En viktig uppgift för ämnet Idrott och hälsa blir således att utveckla kunskaper hos eleverna, som berikar deras upplevelser i naturen och som ger en trygg bas för olika former av friluftsliv under olika årstider.

Idrott och hälsa bör även belysa relationen mellan kost, fysisk aktivitet och hälsa samt hur en näringsriktig kost bör vara sammansatt. Kostfrågan bör även belysas utifrån ett ekologiskt synsätt.

Eleverna bör ges stora möjligheter att påverka sina studier och tillsammans med sin lärare planera innehållet i och uppläggnings av undervis-

ningen inom givna ramar. De bör ges reellt inflytande över val av innehåll och arbetssätt.

Dessutom bör ett eget ansvarstagande prägla undervisningens uppläggning. Ett elevaktivt och undersökande arbetssätt blir därför en avgörande förutsättning för en djupare förståelse och ett livslångt lärande.

Genom samverkan mellan olika ämnen och kurser, projekt eller temastudier och ett laborativt arbetssätt kan elevernas förmåga att arbeta självständigt utvecklas.

Sammanfattningsvis syftar ämnet Idrott och hälsa till att utöka medvetenheten om

- betydelsen av fysisk aktivitet för hälsa och välbefinnande
- sambandet mellan miljö och hälsa
- kostfrågornas sociala och kulturella betydelse, vilket kan förenas med mer traditionella aspekter som kosten ur näringssynvinkel
- betydelsen av att utveckla kunskaper och insikter som leder till ett livslångt lärande inom området idrott och hälsa.

**Kommentar till
SKOLFS 1992: 12
Bilaga 9**

KURSPLAN för gymnasieskolan i estetisk verksamhet

SKOLFS 1992: 12
Bilaga 10

MÅL

Utbildningens syfte är att eleverna skall få känsla för estetiska värden och upptäcka möjligheten att hämta stimulans ur skapande verksamhet och kulturella upplevelser. De skall få erfarenhet av flera konstnärliga uttrycksmedel.

Efter genomgången utbildning i estetisk verksamhet skall eleverna

- kunna använda något eller några estetiska uttrycksmedel för att gestalta en idé
- kunna hämta stimulans ur kulturella upplevelser
- kunna reflektera över och diskutera olika konstnärliga uttryck.

KOMMENTARER — ESTETISK VERKSAMHET

Estetisk verksamhet är ju i sig ett litet ämne i gymnasieskolan, men det skulle kunna vara inkörsporten till andra estetiska ämnen inom ramen för det individuella valet.

Estetisk verksamhet kan anordnas med inriktning mot vilket som helst av de estetiska områdena: bild, dans, musik, slöjd-formgivning eller teater. Exempel på verksamhet som kan erbjudas är aktivt musiklyssnande, croquis, foto, improvisation och gestaltning, jazzdans, keramik, körsång, pjäsanalys, textil bild och träsnideri.

Eftersom de enskilda skolornas förutsättningar att anordna ämnet skiftar betydligt, är kursplanen mycket öppet skriven och tillåter en rad olika praktiska lösningar för anordnaren. Det är t. ex. möjligt att ordna Estetisk verksamhet som en temavecka för en klass eller för en hel skola likaväl som att sprida timmarna under en termin eller ett helt läsår.

På en liten skola med få program kan det vara nödvändigt att skolan ger alla elever samma kurs i Estetisk verksamhet, medan det på en större skola som redan har lärare i flera estetiska ämnen är naturligare att erbjuda eleverna ett val mellan olika kurser. Skolor som anordnar Estetiska programmet borde ha störst möjlighet att också ge övriga elever ett utbud av kurser att välja mellan.

Inom Estetiska programmet finns det fyra korta kurser som är samlade under ämnesnamnet Estetisk orientering. Tre av dem, Bild och form, Kroppen som uttrycksmedel och Musik och ljudskapande, motsvarar var för sig det man vill uppnå med Estetisk verksamhet och kan alltså användas också i detta sammanhang. Även kursen Körsång lämpar sig att låna in från Estetiska programmet.

För elever som redan går på Estetiska programmet kan ämnet få en speciell inriktning. I det fallet tillför ju inte målet för estetisk verksamhet något nytt, som inte redan finns i karaktärsämnena på programmet. En rad möj-

Kommentar till
SKOLFS 1992: 12
Bilaga 10

ligheter finns att utnyttja estetisk verksamhet som ett komplement till övriga kurser. Man kan exempelvis se ämnet antingen som en breddning eller en fördjupning av ämnet Estetisk orientering. En möjlighet är att bjuda in lokala bildkonstnärer, konsthantverkare eller andra lokalt verksamma med anknytning till programmet att arbeta med eleverna.

**Kommentar till
SKOLFS 1992: 12
Bilaga 10**

Kursplaner, karaktärs- ämnen

Skolverkets föreskrifter om tim- och kursplaner för gymnasieskolan samt kursplaner för gymnasial vuxenutbildning

1993-08-03

SKOLFS 1993: XX

Med stöd av 1 kap. 9 § andra stycket och 5 kap. 1 § andra stycket gymnasieförordningen (1992: 394) samt 1 kap. 5 § andra stycket och 3 kap. 9 § första stycket förordningen (1992: 403) om kommunal vuxenutbildning föreskriver Skolverket följande.

Gymnasieskolan

1 § För de ämnesblock på gymnasieskolans nationella program som bildas av estetiska ämnen, ekonomiska ämnen, tekniska ämnen eller yrkesämnen gäller timplaner enligt bilaga 1 till dessa föreskrifter.

2 § Vid tillämpning av bilaga 1 gäller följande.

1. Utöver gemensamma kurser skall varje elev läsa så många valbara kurser inom ett ämnesblock att det sammanlagda timtalet enligt timplanen uppgår till minst det timtal som anges för ämnesblocket i bilaga 2 till skollagen (1985: 1100).

2. Riktvärdet för en elevs minsta garanterade undervisningstid i ett ämne skall utgöras av summan av de timtal som enligt timplanen gäller för elevens kurser i ämnet. Skolhuvudmannen bestämmer hur den garanterade undervisningstiden skall fördelas på de olika kurserna i ämnet.

3 § För andra ämnen i gymnasieskolan än kärnämnen gäller kursplaner enligt bilaga 2 till dessa föreskrifter.

Gymnasial vuxenutbildning

4 § För gymnasial vuxenutbildning skall tillämpas samma kursplaner som enligt bilaga 2 gäller för gymnasieskolan med undantag av kursplanerna för estetiska ämnen, idrott och hälsa samt specialidrott.

Vid tillämpning av kursplanerna inom gymnasial vuxenutbildning skall krav på förkunskaper i form av genomgångna kurser anses vara uppfyllda även av den som på annat sätt har förvärvat motsvarande kunskaper.

Dessa föreskrifter träder i kraft den 16 augusti 1993.

Ämne: Administration
Kurs: Affärskommunikation, engelsk

SKOLFS 1993: XX

Mål

Anges i Lvux82, Läroplaner 1990: 103, Engelsk affärskommunikation

Ämne: Administration
Kurs: Affärskommunikation, fransk

Mål

Anges i Lvux82, Läroplaner 1991: 7, Fransk affärskommunikation I

Ämne: Administration
Kurs: Affärskommunikation, spansk

Mål

Anges i Lvux82, Läroplaner 1991: 11, Spansk affärskommunikation I

Ämne: Administration
Kurs: Affärskommunikation, tysk

Mål

Anges i Lvux82, Läroplaner 1991: 9, Tysk affärskommunikation I

Ämne: Administration
Kurs: Textbehandling – grundkurs

Mål

Kursen skall ge grundläggande kunskaper om och färdigheter i text- och bildbehandling. Kursen skall också ge insikt om vikten av att använda en riktig arbetsställning och rätt tangentbordsteknik.

Efter genomgången kurs skall eleven

- kunna framställa enkla dokument genom att kombinera text och bild i ett textbehandlingsprogram

- kunna skriva enligt touch-metoden
- kunna skriva in och redigera egna texter
- kunna organisera och hantera filer
- känna till typografiska grundbegrepp
- kunna arbeta ergonomiskt riktigt vid en persondator.

SKOLFS 1993: XX

Kommentar

Kommentar

Kursen kan ges inom ramen för t.ex. lokalt tillägg och individuellt val för elever inom alla program. På så sätt kan denna kunskap tas tillvara i grupp-, projekt- och specialarbeten.

Ämne: Administration
Kurs: Administrativ service – grundkurs

SKOLFS 1993: XX

Mål

Kursen skall ge grundläggande kunskaper om och färdigheter i administrativt arbete. Kursen skall också ge kunskaper om hur vanliga kontorshjälpmedel används i det administrativa arbetet samt hur miljön påverkar arbetet.

Efter genomgången kurs skall eleven

- ha grundläggande kunskap om rutiner, arbetsformer och dokument som förekommer i företag
- ha kunskap om hur arbetsmiljön påverkar det administrativa arbetet
- kunna använda vanligen förekommande kontorsutrustning
- kunna använda och kombinera programvara för textbehandling, registerhantering, kalkylering och informationsökning
- kunna söka och hantera information med ansvar och omdöme.

Kommentar

Kommentar

Samverkan kan ske med bl.a. kurser i företagsekonomi, samhällskunskap, svenska och främmande språk.

Ämne: Administration
Kurs: Affärskommunikation

SKOLFS 1993: XX

Förkunskapskrav: Administrativ service – grundkurs och Textbehandling – grundkurs

Mål

Kursen skall ge fördjupade kunskaper om muntlig och skriftlig affärskommunikation. Kursen skall också ge fördjupade kunskaper om hur tekniska

hjälpmedel används vid framtagning av material för skriftlig och muntlig presentation.

SKOLFS 1993:XX

Efter genomgången kurs skall eleven

- kunna framställa interna och externa dokument på ett språkligt korrekt sätt
- ha kunskap om dokumentflöden och olika mediers betydelse i arbetet med information och kommunikation
- kunna arbeta med ett textbehandlingsprogram och tillämpa regler och principer för intern och extern dokumentutformning enligt svensk standard
- kunna använda ett levande och enkelt affärsspråk
- kunna samla in, välja ut och sammanställa fakta samt presentera dem muntligt och skriftligt med hjälp av tekniska hjälpmedel och med hänsyn till mottagare, medium, innehåll och syfte
- kunna framställa presentationsmaterial genom att integrera programvara för bl.a. grafik, text och bild
- kunna föra anteckningar, diskutera och argumentera.

Kommentar

Kommentar

Samarbete kan ske med kurser i svenska och andra ämnen i form av projekt.

Ämne: Datakunskap
Kurs: Datakunskap – grundkurs

SKOLFS 1993: XX

Mål

Kursen skall ge grundläggande kunskaper om persondatorers uppbyggnad och funktion samt färdigheter i att använda standardprogram.

Efter genomgången kurs skall eleven

- känna till persondatorns uppbyggnad och funktion
- kunna använda standardprogram för ordbehandling, kalkyl och register samt program för grafisk presentation och datakommunikation
- känna till ett operativsystems allmänna funktioner
- ha kunskaper om allmän persondatoranvändning t.ex. fil- och bibliotekshantering
- ha kännedom om datasäkerhet och gällande lagstiftning för dataområdet.

Kommentar

Kursen har tagits fram för att elever inom ramen för karaktärsämnesblocken – yrkesämnena på yrkesförberedande program, estetiska ämnen på Estetiska programmet samt ekonomiska ämnen på Samhällsvetenskapsprogrammet – skall få grundläggande kunskaper om hur man kan använda datorn som ett verktyg. Denna kunskap är viktig för studier i andra ämnen där datorn är ett etablerat hjälpmedel. Kursen ingår även som baskurs för påbyggande kurser inom Elprogrammet.

Kursen förbereder även för datortillämpningar med mera speciell inriktning t.ex. dataanvändning inom vården, inom bildkonst och musikskapande. För den gymnasiala vuxenutbildningen finns möjligheter att ge kursen en inriktning som tillgodoser vuxnas studiebehov och intressen.

Kommentar

Ämne: Företagsekonomi
Kurs: Ekonomi – grundkurs

SKOLFS 1993: XX

Mål

Kursen skall ge insikt i ekonomins betydelse för individen, företagen och samhället. Kursen skall också ge grundläggande kunskaper om och färdigheter i ekonomi med inriktning mot det valda programmets verksamhetsområde.

Efter genomgången kurs skall eleven

- förstå affärsidéns/verksamhetsidéns betydelse för verksamheten
- kunna beskriva några företags/organisationers verksamhet, företagsform, uppbyggnad och intressenter
- känna till grundläggande villkor för och begrepp inom inköp och försäljning
- kunna utföra grundläggande kalkyler och lönsamhetsberäkningar inom verksamhetsområdet
- inse vikten av ekonomisk planering och uppföljning för privatpersoner och företag.

Kommentar

Syftet med kursen är att skapa förståelse för ekonomins roll för den enskilde samt för företag och organisationer inom det aktuella programmets verksamhetsområde. Kursen kan anpassas till det aktuella programmet vad gäller val av stoff, exempel och metoder m.m. Samverkan kan ske med andra kurser inom det aktuella programmet, t.ex. yrkesämnena, matematik och samhällskunskap.

Kommentar

Ämne: Företagsekonomi
Kurs: Företagsekonomi – baskurs

SKOLFS 1993: XX

Förkunskapskrav: Ekonomi – grundkurs

Mål

Kursen skall ge grundläggande kunskaper om och färdigheter i företagsekonomi. Den skall ge en bred orientering om företag och deras verksamhet, och en helhetsbild av företagets ekonomi utifrån verklighetsanknutna situationer. Kursen skall också ge insikt i hur omvärlden påverkar företagen och deras ekonomi samt ge ett historiskt och internationellt perspektiv på företagandet och dess villkor. Kursen skall utveckla förmågan till både kreativt och metodiskt tänkande vid lösning av företagsekonomiska problem. Den skall även ge medvetenhet om människans betydelse för företag och företagande.

Efter genomgången kurs skall eleven

SKOLFS 1993: XX

- inse vikten av affärsidéns betydelse för allt företagande
- kunna utföra ekonomiska arbetsuppgifter inom företag och förvaltning med hjälp av adekvat teknik, utrustning och arbetssätt
- kunna tillämpa grundläggande metoder för budgetering, finansiering och kalkylering
- kunna tillämpa grundläggande principer och metoder för marknadsföring, redovisning och personaladministration
- ha kunskap om rutiner, dokument och avtal i samband med inköp och försäljning
- ha kunskap om olika företags verksamhet, uppbyggnad och företagsform
- ha kunskap om olika funktioner i företag och samspelet mellan dem
- ha kunskap om principer för organisation, arbetsledning och förnyelse av verksamheten i företag och förvaltning
- inse vikten av att ta hänsyn till etik och miljö vid företagsekonomiska beslut
- ha kunskap om företagandets villkor ur ett historiskt och internationellt perspektiv
- kunna använda datorer för olika ekonomiska tillämpningar.

Kommentar

Kommentar

Kursen skall förbereda eleven för yrkesverksamhet som kräver grundläggande kunskaper i företagsekonomi samt för vidare studier inom det ekonomiska området. Kursen skall ge en helhetssyn på och en förståelse för de ekonomiska villkor som olika företag arbetar under. Kursen bör ta upp olika typer av affärsverksamhet inom tillverkning och försäljning av varor och tjänster, såväl inom privat som offentlig verksamhet. Kursen berör också svenska företags internationella kontakter i samband med export och import. Samverkan kan ske med andra kurser inom ramen för ekonomiska ämnen och yrkesämnen samt med kärnämnen som t.ex. matematik, samhällskunskap och svenska.

Ämne: Företagsekonomi
Kurs: Eget företagande

SKOLFS 1993: XX

Förkunskapskrav: Ekonomi – grundkurs

Mål

Kursen skall ge grundläggande kunskaper om och färdigheter i att starta, utveckla och driva egen verksamhet i företagsform. Kursen skall beskriva företagande i ett helhetsperspektiv och utveckla förmågan att förstå och tillämpa villkor och bestämmelser för företagande. Kursen skall också utveckla förmågan att söka kunskap genom kontakter med företag, myndigheter och organisationer.

Efter genomgången kurs skall eleven

SKOLFS 1993:XX

- vara väl medveten om affärsidéns betydelse för allt företagande samt kunna utföra lönsamhetsberäkningar och välja företagsform
- kunna utföra enkla marknadsundersökningar och med resultatet av dessa och affärsidén som grund välja marknadsföringsåtgärder
- ha utvecklat sin förmåga att förstå och tillämpa lagar och avtal som gäller för företagande
- känna till olika finansieringsformer och ha utvecklat sin förmåga att bedöma och ta ställning till villkoren i dessa
- ha utvecklat sin förmåga att utföra ekonomisk planering och uppföljning
- känna till vilka möjligheter och former som finns för att skydda en affärsidé eller produkt
- känna till de försäkringar som är nödvändiga för olika former av företagande
- känna till myndigheter, organisationer och andra intressenter som har betydelse för företagande i olika former och inom olika branscher
- känna till de krav samhället ställer på företag i fråga om skatter, avgifter och skyldigheter att lämna uppgifter samt vara medveten om de rutiner som är nödvändiga för att uppfylla kraven.

Kommentar

Kursen kan ges en praktisk inriktning t.ex. genom att ett mindre företag startas och drivs under utbildningsperioden samt genom ett utvecklat samarbete mellan skola och arbetsliv. Genom samverkan mellan skolan och arbetslivet kan eleverna få konkreta erfarenheter av betydelse för fortsatt utbildning och yrkesverksamhet. Det är angeläget att skolan drar nytta av extern kompetens från myndigheter, organisationer och företag. Genom samverkan med andra program kan ett företags olika verksamhetsdelar ytterligare belysas.

Kommentar

Ämne: Företagsekonomi
Kurs: Organisation och ledarskap

SKOLFS 1993:XX

Förkunskapskrav: Ekonomi – grundkurs

Mål

Kursen skall ge fördjupade kunskaper om olika former av organisation och ledarskap samt deras betydelse för företag och förvaltning. Kursen skall också ge beredskap inför förändringar beträffande såväl organisation, verksamhet som arbetssätt samt utveckla förmågan att leda och samarbeta.

Efter genomgången kurs skall eleven

- ha fördjupad kunskap om olika företags och förvaltningars organisation och utveckling

- känna till olika faktorer som påverkar valet av företagsform
- ha kunskap om lagar inom arbetsrätt och arbetsmiljö samt vara medveten om företagets ansvar för att dessa lagar efterlevs
- ha kunskap om beslutsfattande på olika nivåer och metoder för att styra företagets verksamhet
- vara medveten om ledarskapets olika funktioner och hur ledarskapet påverkar verksamheten samt ha utvecklat förmågan att introducera och informera
- ha utvecklat sin förmåga att samarbeta och hantera konflikter samt känna till betydelsen av olika motivationsfaktorer
- inse arbetslivets behov av kontinuerlig förändring.

SKOLFS 1993: XX

Kommentar

Kursen är främst avsedd att ge förståelse för organisationsstrukturens och ledarskapets betydelse för företagets verksamhet. Konflikthantering, etik och förändringsprocesser är viktiga inslag i kursen. Ett historiskt perspektiv är väsentligt för att skapa förståelse för organisationsutveckling. Kursen har nära anknytning till delar av ämnena psykologi och samhällskunskap.

Kommentar

Ämne: Företagsekonomi
Kurs: Internationell ekonomi

SKOLFS 1993: XX

Förkunskapskrav: Företagsekonomi – baskurs

Mål

Kursen skall ge bakgrund till och aktuell kunskap om de förutsättningar som råder för internationell affärsverksamhet. Den skall ge kunskap om förekommande former av handelssamarbete, handelshinder, valutasamband och betalningssystem mellan länder. Kursen skall också ge kunskap om global resursfördelning och produktionskostnaders variation i olika delar av världen samt deras orsaker. Dessutom skall kursen belysa den aktuella utvecklingen av internationellt ekonomiskt samarbete.

Efter genomgången kurs skall eleven

- kunna se samband mellan nationalekonomiska teorier och olika länders inställning till handelsutbyte
- ha förståelse för hur olika länders kultur avspeglas i affärslivets rättsuppfattning och syn på etik- och miljöfrågor
- ha kunskap om fördelningen av världens resurser och förstå varför företags produktionskostnader varierar i olika delar av världen
- ha kunskap om internationella handelsblock och deras regleringar
- ha kunskap om olika former av handelshinder och kunna förstå deras effekter för företag
- känna till hur olika valutasamband och betalningsströmmar påverkar den internationella ekonomin och företaget
- vara orienterad om utvecklingen av internationellt ekonomiskt samarbete samt hur detta påverkar svenska företag
- kunna ta fram och analysera tillgänglig statistik över handel på olika marknader.

Kommentar

Eftersom företag agerar i och påverkas av en internationell miljö där förutsättningarna ständigt förändras, är det viktigt att ha kännedom om bakgrunden till och förutsättningarna för dagens handelsutbyte. Syftet med kursen är att öka intresset och förmågan att förstå orsakssambandet mellan bakgrund och dagsaktuella händelser samt att kunna agera i en förändrad internationell ekonomisk miljö. Med resurser avses inte enbart råvarutillgångar utan även t.ex. kompetens och arbetskraft.

Samverkansmöjligheter finns främst med kärnämnena samhällskunskap och geografi.

Kommentar

Ämne: Företagsekonomi
Kurs: Finansiering och kalkylering

SKOLFS 1993:XX

Förkunskapskrav: Företagsekonomi – baskurs

Mål

Kursen skall ge fördjupade kunskaper om och färdigheter i finansiering och kalkylering. Kursen skall utveckla förmågan att bedöma ekonomiska följder av olika beslut och tillämpa lämpliga metoder för att lösa olika ekonomiska problem. Den skall ge kunskaper om olika alternativ för att finansiera kapitalbehov samt hur olika finansieringsalternativ påverkar företags risk-exponering.

Efter genomgången kurs skall eleven

- kunna utföra ekonomiska beräkningar som underlag för lönsamhetsbedömning, ekonomisk planering och finansiering och därvid ha utvecklat sin förmåga att använda lämpliga metoder
- ha utvecklat sin förmåga att med ansvar och omdöme välja information som underlag för kalkyler
- ha utvecklat sin förmåga att bedöma kalkylresultat i en beslutssituation
- förstå hur val av kalkylmetod påverkar kalkylresultatet
- kunna beräkna ett företags kapitalbehov
- kunna föreslå och utvärdera olika alternativ att finansiera av kapitalbehov och förstå hur vald finansiering påverkar företagets lönsamhet och finansiella balans.

Kommentar

Kommentar

Kursen ger tillsammans med kurserna i marknadsföring och redovisning en fördjupning mot respektive område.

Samverkansmöjligheter föreligger bl.a. med övriga ekonomiska kurser, matematik och språk samt med det lokala näringslivet. Kursen skall ge de studerande förståelse för hur viktigt finansiering, ekonomisk planering och lönsamhetsbedömning är för företagets fortlevnad.

Ämne: Marknadsföring
Kurs: Marknadsföring

SKOLFS 1993: XX

Förkunskapskrav: Företagsekonomi – baskurs

Mål

Kursen skall ge fördjupade kunskaper om och färdigheter i marknadsföring samt fördjupad förståelse för inköps- och logistikprocesserna och deras samverkan med marknadsföringen. Kursen skall samtidigt ge insikt i marknadsföringsprocessens dynamik samt kontinuerligt träna förmågan att formulera problem, samla information och föreslå kreativa lösningar. Kursen skall också skapa förståelse för ämnets dynamik och det därav följande behovet av att kontinuerligt bevaka utvecklingen. Den skall även behandla etik och miljöfrågor från marknadsföringssynpunkt.

Efter genomgången kurs skall eleven

- vara förtrogen med sambanden mellan affärsidéutveckling, omvärldsfaktorer, målformulering, strategi och marknadsutveckling
- kunna använda relevanta metoder och hjälpmedel för att hämta information om marknaden samt göra en marknadsanalys och framtidsbedömning
- kunna utforma, lönsamhetsberäkna och följa upp en marknadsplan
- kunna använda konkurrensmedlen i olika marknadsaktiviteter
- vara väl förtrogen med organisation, metoder, miljö, etik, lagar och rättsuppfattning samt lönsamhetsresonemang inom inköp och försäljning
- ha insikt i logistiska problem, bedömningar och lösningar
- kunna använda tidigare förvärvade kunskaper för att göra företagsekonomiska helhetsbedömningar inom marknadsföringsområdet
- känna till utvecklingstendenser inom ämnesområdet
- kunna använda datorer som ett hjälpmedel i marknadsföringsarbetet.

Kommentar

Kursen ger tillsammans med kursen i Finansiering och kalkylering en god grund för vidare utveckling som marknadsförare. Finansiering och kalkylering kan antingen läsas samtidigt eller föregå kursen i marknadsföring. Svenska företag är beroende av en större marknad än den svenska och ämnet skall därför även ses ur ett internationellt perspektiv som måste beaktas för alla delmål. Samverkansmöjligheter föreligger med ortens näringsliv, övriga kurser inom ekonomiska ämnen samt kärnämnen som t.ex. svenska och främmande språk.

Kommentar

Ämne: Rättskunskap
Kurs: Rättskunskap

SKOLFS 1993: XX

Mål

Kursen skall ge kunskaper om rättsväsendets uppbyggnad och funktion. Den skall också ge kunskaper om de delar av rättsordningen som är av väsentlig betydelse för individ och företag. Genom formulering och lösning av olika juridiska problem skall kännedom ges om principer och syften bakom olika rättsregler. Kursen skall också ge information om internationell rätt och individens rättssäkerhet i ett internationellt perspektiv.

Efter genomgången kurs skall eleven

- ha grundläggande kunskap om rättsväsendets organisation och arbete
- känna till grundläggande juridiska termer och förhållanden
- vara orienterad om civil-, process- och straffrätt
- kunna upprätta och tolka enkla juridiska dokument.

Kommentar

Syftet med kursen är att ge en bred orientering av allmän karaktär och att skapa förståelse för rättsreglernas funktion för individ, företag och samhälle. Samverkansmöjligheter finns bl.a. med olika ekonomiska kurser och samhällskunskap.

Kommentar

Ämne: Rättskunskap
Kurs: Affärsjuridik

SKOLFS 1993: XX

Förkunskapskrav: Ekonomi – grundkurs och Rättskunskap

Mål

Kursen skall ge fördjupade kunskaper om lagar och avtal som reglerar olika affärsförhållanden. Den skall utveckla förmågan att självständigt lösa juridiska problem med hjälp av lagtext och juridiska handböcker samt att tolka och på egen hand upprätta juridiska dokument som förekommer i affärslivet. Kursen skall också ge kunskaper om olika sätt att förebygga och lösa konflikter i affärslivet.

Efter genomgången kurs skall eleven

- ha fördjupad kunskap om lagar och avtal som reglerar olika affärsförhållanden
- ha utvecklat sin förmåga att självständigt lösa juridiska problem med hjälp av lagtext och juridiska handböcker
- ha utvecklat sin förmåga att upprätta och tolka olika juridiska dokument

- känna till olika sätt att förebygga och lösa juridiska konflikter i affärslivet
- ha kunskap om olika regler för företagsbildning och ägaransvar och kunna tillämpa dem vid val av företagsform
- känna till olika regler vid obestånd och konkurs.

SKOLFS 1993: XX

Kommentar

Kursen skall ge praktiska kunskaper för att hantera juridiska problem i affärslivet. Studierna bör omfatta såväl aktuell lagstiftning som vanligt förekommande affärsavtal. De studerande bör bli förtrogna med vilka lagregler som är tvingande och vilka som är dispositiva.

Kommentar

Ämne: Redovisning
Kurs: Redovisning och beskattning

SKOLFS 1993: XX

Förkunskapskrav: Företagsekonomi – baskurs

Mål

Kursen skall ge fördjupade kunskaper om och färdigheter i bokföring, bokslutsarbete och beskattning. Kursen skall utveckla förmågan att använda en ändamålsenlig redovisning som beaktar både interna och externa krav. Den skall också utveckla förmågan att använda information från redovisningen för kritisk granskning, uppföljning och analys. Kursen skall dessutom ge grundläggande kunskaper i revision.

Efter genomgången kurs skall eleven

- förstå hur de olika delarna i ett redovisningssystem samverkar
- kunna tillämpa de lagar som reglerar företagets redovisning, rapportering och beskattning
- kunna bokföra löpande externa och interna transaktioner
- kunna upprätta bokslut och vidta lämpliga bokslutspolitiska åtgärder
- kunna upprätta de olika handlingar som ingår i årsbokslut respektive årsredovisning
- ha utvecklat sin förmåga att följa upp och analysera bokslut
- ha utvecklat sin förmåga att med information från redovisning och budget bedöma företagets ekonomiska utveckling
- känna till grundläggande principer för revision och intern kontroll
- ha kunskap om skattesystemet och utifrån bokslut kunna utföra enklare deklarationer för företag
- kunna använda datorer som hjälpmedel för redovisning och deklaration
- vara orienterad om skillnader mellan olika länder i fråga om utformning av och krav på redovisning
- känna till utvecklingstendenser inom ämnesområdet.

Kommentar

Kursen i redovisning och beskattning ger tillsammans med kursen i finansiering och kalkylering en inriktning mot ekonomistyrning av studierna. I kursen bör eleverna få arbeta med aktuella, autentiska dokument och använda BAS-kontoplanen. Internationella utblickar och jämförelser bör eftersträvas. Studierna bör läggas upp så att elevernas kreativa förmåga till analys och värdering utvecklas.

Kommentar

Ämne: Engelska
Kurs: Engelska B

SKOLFS 1993:XX

Mål

Samma mål som för engelska i Lvux 82, SÖ:s Läroplaner 1988: 94, engelska etapp 3 (lätt bearbetat).

Undervisningen skall anpassas till elevernas uttrycksbehov, erfarenheter och intressen och leda till att de tillägnar sig en god förmåga att använda språket som kommunikationsmedel i tal och skrift. Genom studierna skall eleverna uppnå en sådan språkförmåga som krävs för internationella kontakter, och öka sin kunskap om och förståelse för andra kulturer och levnadssätt.

Eleverna skall förvärva sådana kunskaper och färdigheter som de har glädje och nytta av i sitt arbete, vid fortsatta studier och på sin fritid. De skall befästa och fördjupa sina språkkunskaper och ta ett allt större ansvar för planeringen av sina studier vad avser både innehåll och arbetsformer.

Studierna skall leda till att eleverna på egen hand kan vidareutveckla sin förmåga att använda engelska i olika sammanhang.

Efter genomgången kurs skall eleven

- kunna ge information och delta i samtal och diskussioner både i privat- och yrkesliv
- kunna samtala om och diskutera egna erfarenheter, aktuella frågor, sociala och kulturella företeelser och därvid kunna hävda och argumentera för en åsikt samt förstå och bemöta olika slags argumentation
- kunna följa och förstå autentiskt tal såsom en diskussion eller en tv-intervju
- kunna förstå huvudinnehållet i sammanhängande tal och skrift, exempelvis ett föredrag eller en tidningsartikel av allmänt intresse eller med anknytning till det egna erfarenhets-, intresse- och yrkesområdet
- kunna uttrycka sig sammanhängande i tal och skrift på en god språklig nivå inom sitt erfarenhets-, intresse- eller yrkesområde
- kunna muntligt och skriftligt kommentera och med egna ord sammanfatta en tidningsartikel, en roman, en facktext, ett radio- eller tv-program
- kunna uppfatta och tolka språklig variation i tal och skrift och i viss mån kunna anpassa sitt språk till situation och mottagare
- kunna uttrycka känslor, åsikter och värderingar i olika sammanhang på ett nyanserat sätt
- kunna arbeta självständigt med ordböcker och andra hjälpmedel.

Kommentar

Kommentar

Undervisning i moderna språk

Kunskaper och färdigheter i moderna språk, liksom kännedom om kultur, samhälls- och levnadsförhållanden i olika delar av världen, får allt större betydelse för både individen och samhället. Den ökade internationalise-

ringen gör det nödvändigt för alla människor att vidga sina perspektiv utöver det nationella.

Undervisningen i moderna språk i gymnasieskolan syftar till att eleverna skall kunna använda målspråket i olika sammanhang i samhällsliv, arbetsliv och för vidare studier.

Undervisningen skall relateras såväl till elevernas egna erfarenheter och intressen som till de krav på vidgade referensramar som ställs i arbetslivet och under fortsatta studier.

Arbetet skall genomsyras av en strävan efter kunskap om och förståelse för kultur och levnadssätt i andra länder, så att eleverna får lust och beredskap att fördjupa kontakten med de miljöer och kulturer där målspråket talas. Samhälls- och kulturorientering skall kontinuerligt integreras i arbetet.

En ökande internationalisering och ny kunskap om hur inläring går till ställer förändrade krav på språkundervisningen, som mer än tidigare måste lägga vikt vid språket som medel för kommunikation. Denna språksyn ställer som mål för undervisningen i moderna språk att eleverna skall skaffa sig en funktionell kompetens i målspråket. Undervisningen bör utgå från ett innehåll som speglar målspråkets kulturella, sociala och politiska förhållanden samt leda till att eleverna kan använda språket som ett uttrycksmedel. En kommunikativ språksyn innebär inte att lägre krav ställs på den formella språkkvaliteten. Tvärtom vidgas kraven till att omfatta betydligt mer än en formell säkerhet.

Med kommunikativ kompetens avses en förmåga att förstå och använda det skrivna och talade språket på ett nyanserat och effektivt sätt. Den kommunikativa kompetensen innebär, förutom en behärskning av språkets uttal, intonation, vokabulär och stavning, också en förmåga att använda språket på ett varierat sätt i olika situationer och sammanhang beroende på tillfälle och mottagare. En annan komponent i den kommunikativa kompetensen är förmågan att med hjälp av olika strategier underlätta kommunikationen och förmedla sitt budskap på ett så adekvat sätt som möjligt, även när kunskaperna i målspråket inte riktigt räcker till. I kompetensen ryms vidare kännedom om kulturella, sociala och politiska förhållanden i målspråksländerna för att kunna hantera situationer och möta människor på ett i målspråkslandet naturligt sätt. I den kommunikativa kompetensen ingår också förmågan att ledigt uttrycka det man vill, att ha "fluency", flyt, på målspråket.

Kommunikativ kompetens är inte resultatet av en given metod utan ett mål som kan uppnås i olika hög grad, bl. a. beroende på studietid, förutsättningar och arbetsinsats. Elever kan behöva tillämpa olika inlärningsstrategier och välja innehåll efter eget intresse. Enligt ett kommunikativt synsätt byggs den språkliga kompetensen upp genom att språket används för att ta emot och förmedla information. Det väsentliga är alltså innehållet i budskapet. Genom att arbeta med ett meningsfullt innehåll bereder man vägen för att tillägna sig den språkliga formen. Därutöver kan den formella träningen förstärkas genom systematiserat och individualiserat arbete. I val av läromedel och utformning av prov måste hänsyn tas till elevers olika intresseinriktningar och mål för språkstudierna.

Inlärningsforskning betonar betydelsen av att elever stimuleras att ta ansvar för sin egen inläring. Detta ansvarstagande har en viktig personlighetsutvecklande funktion och bidrar till en effektiv språkinläring. Det ger

eleven möjlighet att utveckla sina egna inlärningsstrategier samt att analysera och bearbeta sin egen språkproduktion. Eleverna bör få tillfälle att successivt lära sig att ta ansvar och bygga upp sin förmåga att planera, genomföra och utvärdera sitt eget arbete med språkinläringen.

Kommentar

C-språk och B-språk (Språk 3 och 2) (Språk 4) Moderna språk

Syfte och roll

Den ökade internationaliseringen och den snabba utvecklingen inom teknikens område ställer krav på goda kommunikationsfärdigheter och en vidgad referensram hos medborgarna i det framtida samhället. Eleverna måste inför 2000-talet få en sådan utbildning att de kan leva och verka i ett alltmer internationaliserat samhälle. Den språkliga och kulturella mångfald som präglar dagens Sverige understryker kraven på en vidgad internationell orientering. Förmågan att använda främmande språk i tal och skrift blir därmed en väsentlig del av utbildningen i den svenska skolan. I framtiden kommer det att erfordras goda kunskaper i ytterligare minst ett främmande språk utöver engelska.

Studierna i C- och B-språk i gymnasieskolan syftar till att eleverna skall kunna använda språket på ett funktionellt sätt i vardagsliv, yrkesliv och i sin fortsatta utbildning. Eleverna skall också få möjlighet att tillägna sig sådana kunskaper att de får förståelse och intresse för samhälle och kultur i de länder där språken talas. Därigenom kan eleverna också få en ny syn på positiva och negativa drag i den egna kulturen.

Karaktär och struktur

Språkfärdighet och kunskaper om kultur och samhälle i de länder där de olika språken talas utgör de centrala delarna av studierna i C- och B-språk. Olika språkliga aktiviteter ger ämnet dess struktur. Genom att lyssna till och läsa om sådant som väcker intresse och ger information och upplevelse och genom att använda språket för att uttrycka egna tankar i tal och skrift utvecklar eleverna sin språkfärdighet och sina kunskaper om världen omkring dem. Elevernas egna erfarenheter och frågor kan ofta vara naturliga utgångspunkter för arbetet liksom deras studie- och yrkesinriktning. Det språkliga och sociala samspelet eleverna emellan och mellan elever och lärare är av stor vikt för uppbyggnaden av ett funktionellt språk och för elevernas möjlighet att ta ansvar för sitt eget arbete. I detta samspel lär sig eleverna också att finna olika vägar för att förstå och göra sig förstådda, även när den egna språkfärdigheten inte riktigt räcker till.

Ett gott samarbete förutsätter lyhördhet för andra människors tankar och åsikter. En språkundervisning där eleverna vänjer sig vid att samarbeta och att planera, genomföra och utvärdera sitt eget arbete bidrar både till en effektiv språkinläring och en utveckling av den egna personligheten.

Strävan skall vara att eleven

- vill och vågar använda språket i alla sammanhang där det finns behov att kommunicera
- utvecklar förmåga att förstå varierande former av talat språk och får kännedom om de regionala skillnader som finns inom språkområdet
- utvecklar förmåga att använda språket för att samtala, diskutera, berätta,

beskriva och förklara

- läser och tillgodogör sig innehållet i saktexter och skönlitterära texter samt vänjer sig vid att läsa på egen hand
- uttrycker sig sammanhängande och tydligt i skrift och använder skrivandet för att utveckla och befästa sina språkkunskaper
- använder ordböcker, grammatikor och uppslagsböcker som hjälpmedel samt utnyttjar datorer för skrivande, informationssökning och kommunikation
- lär sig bedöma och analysera både sitt språk och sitt sätt att lära sig och på denna grund ökar sin förmåga till självständigt arbete och eget ansvars-tagande
- utvecklar förmåga att finna alternativa språkliga uttryckssätt när den egna språkfärdigheten inte räcker till samt arbetar mot ökad variation och formell säkerhet
- inhämtar kunskaper om och får förståelse för samhällsförhållanden och kultur i målspråksländerna
- utvecklar sin förmåga att arbeta tillsammans med andra och då använder målspråket där så är möjligt.

Ämne: Språk 2–4
Kurs: C-språk

SKOLFS 1993: XX

Mål

Målet för kursen i C-språk är att eleverna tillägnar sig sådana färdigheter att de kan reda sig i vardagliga situationer. Kursen skall dessutom ge grundläggande kunskaper om målspråksländerna samt fördjupa de insikter om språk och språkinläring eleverna förvärvat vid tidigare språkstudier.

Efter genomgången kurs skall eleven

- ha sådan tilltro till den egna språkförmågan att han/hon vill och vågar använda språket i vardagliga situationer, framför allt i tal
- förstå huvudinnehållet i vardat, enkelt och tydligt talspråk
- kunna delta i samtal om vardagliga ämnen samt ha viss förmåga att anpassa sitt språk efter situationen
- kunna på ett enkelt språk uttrycka sig i tal och skrift för att berätta eller beskriva
- kunna läsa och förstå det väsentliga i enkla berättande eller beskrivande texter samt med hjälp av lexikon kunna tillgodogöra sig innehållet i något svårare texter
- ha viss kunskap om och förståelse för samhällsförhållanden, levnadssätt och kultur i målspråksländerna
- ha viss kunskap om språkinläring samt vara medveten om sitt eget sätt att lära
- vara van att samarbeta med andra samt ta ansvar för sin inläring.

Ämne: Språk 2–4
Kurs: C-språk – teckenspråk

Mål

Anges i kursplan för teckenspråk som C-språk i SÖ:s Läroplaner 1987: 121

Ämne: Språk 2–4
Kurs: B-språk

Mål

Målet för kursen i B-språk är att eleverna skall fördjupa sin språkfärdighet så att de klarar sig väl i både tal och skrift. Kursen syftar dessutom till att utveckla elevernas förmåga att läsa på det främmande språket så att de kan tillgodogöra sig den kultur som speglas i skönlitterära texter och faktatexter. Kursen skall också ytterligare fördjupa de insikter om språk och språkinläring som eleven förvärvat vid tidigare språkstudier.

Efter genomgången kurs skall eleven

- ha sådan tilltro till den egna språkförmågan att han/hon vill och vågar använda språket både i tal och skrift
- förstå huvudinnehållet i vårdat sammanhängande tal
- kunna aktivt delta i samtal och ha ökad förmåga att anpassa sitt språk efter situationen
- kunna uttrycka sig med sammanhang och tydlighet i tal och skrift
- kunna läsa och tillgodogöra sig enklare sakprosa och skönlitteratur samt svårare texter med hjälp av lexikon.
- ha viss kännedom om äldre och nyare litteratur, musik och konst samt ha fördjupade kunskaper om och förståelse för samhällsförhållanden och levnadssätt i målspråksländerna
- ha vissa insikter i språkets uppbyggnad, t.ex. ordbildning och språksläktskap
- ha viss kunskap om språkinläring samt vara medveten om sitt eget sätt att lära
- vara van att samarbeta med andra samt ta ansvar för sin inläring.

Kommentar

De mål som anges i de nu fastställda kursplanerna gäller dels C-språk, dvs. nybörjarspråk med en garanterad tid omfattande 190 timmar, dels B-språk, dvs. fortsättningspråk omfattande 190 timmar. Kursplanen avser i första hand de i den svenska skolan mest frekventa C- och B-språken av germanskt eller romanskt ursprung. Även språk av annat ursprung kan läsas som C- och B-språk. För dessa språk, som t.ex. kan ha annan skrift än den latinska, får lokala anpassningar göras.

Kommentar

Kurser med dubbelt timal**Kommentar**

I vissa skolor pågår sedan några år tillbaka försöksverksamhet med dubbelt timal i C- respektive B-språk. Enligt vad Skolverket erfarit planerar ett antal skolor att göra denna verksamhet reguljär med hjälp av tid för individuellt val och/eller lokalt tillägg. Sådana kurser, som kan komma att variera till inriktning och omfattning, ryms inom den vida ram som i föreliggande kursplan anger strävan för språkämnen. Mer preciserade kursmål för dessa kurser bestäms lokalt.

Samverkan med andra ämnen

Genom att undervisningen tar sin utgångspunkt i ett meningsfullt innehåll blir det naturligt att ta upp stoff som orienterar om samhälle och kultur i det land/de länder där språket talas. Utifrån en sådan innehållsbaserad undervisning ligger det nära till hands att knyta an till innehållet i andra skolämnen. Denna anknytning påverkas också av elevernas egna intressen och erfarenheter. Urvalet av ämnen kan därför variera från språkgrupp till språkgrupp.

Innehållet i det material eleverna arbetar med på det främmande språket kan behandlas inom respektive skolämne. Det kan gälla såväl TV- och videoinspelningar som faktatexter. Denna samverkan, där språket är ett medel för att få information, kan vara berikande för alla elever samtidigt som den ger en god förberedelse för de elever som planerar att gå vidare till högre studier eller som tänker studera utomlands.

Filosofi

Syfte och roll

Filosofin är vår äldsta vetenskap med rötter i antikens Grekland och därmed en av grundvalarna för vår västerländska kultur. Den karakteriseras av en kritiskt prövande och reflekterande attityd, och redan Sokrates krävde begreppsanalys och logiskt konsekventa resonemang. Den moderna språk-analytiska filosofin har anknutit till dessa krav och har kommit att spela en viktig roll under vårt sekel.

Filosofin som vetenskap hjälper till att tolka och använda det informationsflöde som har blivit alltmer dominerande i vår tid. Därmed ger den eleverna nyttiga redskap och färdigheter för fortsatta studier och fortsatt verksamhet i samhället.

Trots sina gamla anor är filosofin inte statisk. Förutom de frågor som aktualiseras inom ämnet skapar världen omkring oss ständigt nya problem som kräver genomlysning av filosofisk karaktär. Filosofin är den naturliga mötesplatsen för de humanistiska vetenskaperna och naturvetenskaperna, och är därmed en brygga mellan de två kultureerna i vår civilisation.

Karaktär och struktur

Frågor om livets villkor, verklighetens beskaffenhet och kunskapens möjlighet har engagerat människor i alla kulturer och i alla tider. I filosofiämnet får eleverna se att svaren visserligen är beroende av den tid då de har formulerats men att de också kan ha giltighet in i vår tid.

Vad avgör om en handling är rätt eller fel? Vad gör ett konstverk vackert? Dessa och andra frågor om hur värderingar motiveras behandlas inom etiken och estetiken som är två delar av värdefilosofin. Filosofiämnet behandlar etiska frågor ur ett principiellt perspektiv men stimulerar samtidigt eleverna att reflektera över vilka värderingar som ligger till grund för etiska val och över de konkreta konsekvenserna av sådana val.

Att kunna tänka kritiskt och resonerande är en grundläggande färdighet. Logiken, som är en del av filosofiämnet, undersöker tänkandet och de regler som leder till giltiga eller rimliga slutsatser.

Filosofiska teorier har haft stort inflytande på nutida politiska åskådningar och på kulturlivet, inte minst inom litteratur och konst. De båda senaste seklernas kontinentala filosofi har därvid spelat en stor roll. Studiet av filosofins historia bidrar med en bakgrund som ger bättre förståelse av de politiska ideologiernas uppkomst, djupare insikt i konstnärliga verk och bättre möjlighet att diskutera de existentiella frågorna.

Strävan skall vara att eleven

- finner glädje i filosofisk reflektion
- utvecklar sin förmåga att tänka analytiskt, systematiskt och kreativt
- vänjer sig vid att reflektera över sitt eget tänkande
- förstår sin delaktighet i en kulturtradition och sitt ansvar för dess vidare utveckling i mångkulturella sammanhang

- är förtrogen med den västerländska tanketraditionens historia
- har kännedom om vetenskapliga arbetssätt och modeller för teoribildning.

Ämne: Filosofi
Kurs: Filosofi

SKOLFS 1993:XX

Mål

Målet för kursen är att eleven får insikt i de principiella problem som gäller kunskapen om världen och om människan. Detta innebär att olika kunskaps-teoretiska och värdefilosofiska frågeställningar skall behandlas liksom det filosofiska tänkandets utveckling.

Efter genomgången kurs skall eleven

- förstå huvuddragen i de ontologiska och kunskapsteoretiska teorierna
- känna till och ha behandlat värdefilosofiska frågeställningar
- känna till den klassiska och moderna diskussionen om sambanden mellan språk och verklighet
- känna till den analytiska filosofin, fenomenologin och existensfilosofin samt något om den aktuella filosofiska diskussionen kring dessa riktningar
- kunna analysera och motivera etiska synpunkter på samhällsuppfattning och människosyn samt ha bearbetat och diskuterat något existentiellt eller samhälleligt problem utifrån moralfilosofiska utgångspunkter
- känna till diskussionen om viljans frihet och förstå dess konsekvenser för etiska och rättsliga ställningstaganden
- kunna använda enkla formella redskap för logisk analys
- ha arbetat med tolkning, precisering och definition av begrepp och ut-sagor
- förstå skillnaden mellan deduktion och induktion samt mellan tillräcklig och nödvändig betingelse, och dessa begrepps betydelse för skilda orsaks-förklaringar
- känna till grundläggande vetenskapliga förhållningssätt och kunna jämföra forskningsmetoder med exempel från skilda vetenskaper
- ha stiftat bekantskap med hur nytt vetande uppkommit genom samverkan mellan olika vetenskaper
- ha läst och arbetat med några filosofiska originaltexter.

Kommentar

Inom filosofins historia ryms en stor del av vetenskapernas idéhistoria. Denna aspekt betonas mer i denna kursplan än i de föregående. Begreppet tvärvetenskap introduceras för att ge en belysning av hur ämnesdisciplinerna idag ofta tangerar varandra. Den tekniska utvecklingen har medfört behov av kunskaper utvecklade i samspel mellan traditionellt skilda veten-

Kommentar

skapliga fack. Värdefrågor och etisk diskussion betonas något mer nu än tidigare.

Inom gymnasieskolan finns filosofiämnet på de teoretiskt inriktade programmen med undantag av den tekniska grenen av Naturvetenskapsprogrammet. Filosofiämnet är obligatoriskt på Samhällsvetenskapsprogrammets humanistiska och samhällsvetenskapliga gren och alternativämne till psykologi på ekonomisk gren, och på Naturvetenskapsprogrammets naturvetenskapliga gren. Inom alla övriga program finns det möjligheter att välja filosofi inom ramen för elevernas individuella val. För vuxenstuderande kan ämnet ingå på motsvarande sätt i de olika studieprogrammen, med såväl teoretisk som praktisk inriktning.

De övergripande mål som angivits i strävan för ämnet kan tillämpas även i de fall skolan organiserar olika typer av fördjupningskurser. Så kan till exempel en fördjupningskurs i ekofilosofi eller ekosofi syfta till att mer ingående behandla något eller några av de för filosofiämnet formulerade målen.

Hur verkligheten är beskaffad är en nyckelfråga med rik teoribildning i filosofin. Då dessa teorier behandlas bör de sättas in i sitt historiska sammanhang och ses som tidsbundna lösningar med relevans för den fortsatta utvecklingen. Av filosofihistorien bör framgå att vetenskapernas nuvarande världsbild hänger ihop med frågeställningar i gångna tider. En jämförelse mellan Demokritos atomteori och modern kärnfysik kan exempelvis ge fördjupad uppfattning av båda teorierna. Spinozas holistiska metafysik kan relateras till de ekofilosofiska teorierna. Idéhistoriska perspektiv blir ett naturligt inslag i studiet av filosofihistorien. Delar av den mångsidiga språkfilosofiska teoribildningen under 1900-talet kan också ses som ett led i vetenskapsfilosofins utveckling.

Ett begränsat urval teorier om verkligheten bör behandlas. Dessa kan då sättas i samband med filosofen som människa, det historiska ögonblicket och sambandet mellan kunskapsteori och verklighetsuppfattning. Samband med värdefrågor kan även vara av intresse. Här finns utrymme för pedagogisk uppfinningsrikedom. Studiet av filosofihistorien får inte släppa kontakten med nutiden och elevernas eget tänkande.

För förståelsen av det moderna samhällets kulturella och politiska åskådningar är det viktigt att känna till framför allt de två senaste seklernas filosofiska utveckling. Schopenhauer och Schelling är exempel på två kontinentala filosofer som spelat stor roll för litteraturens utveckling. Kierkegaard är en lämplig utgångspunkt för existensfilosofin, där Nietzsche, Heidegger och Sartre är några andra förgrundsfigurer. Husserl är en av lärofäderna för fenomenologin och inspirationskälla för hermeneutikens utveckling. Hegels teori om utvecklingens dialektiska lagbundenhet har spelat stor roll för utformningen av olika socialistiska ideologier. Inom en anglosaxisk nordisk filosofisk tradition har Hägerström, Russell och Wittgenstein haft stort inflytande. Modern liberalism, konservatism och fascism har sina rötter i filosofiska idéer.

Den formella logiken kan ibland upplevas som något fjärran från verkligheten. Det är därför viktigt att hela tiden söka anknytningar och tillämpningar. Vilka dessa skall vara beror givetvis på de olika elevgruppernas inriktning. För elever inom Samhällsvetenskapsprogrammet kan en formaliserad teknik för argumentationsanalys vara intressant. För elever inom

Naturvetenskapsprogrammet kan det vara naturligt att se anknytningen mellan å ena sidan datorns sätt att arbeta med ettor och nollor och logiska konstanter och å andra sidan logikens teknik med sanningsvärdestabeller och boolesk algebra. Den elev som studerar reglerteknik inom något yrkesinriktat program och läser filosofi som fritt tillval kan se sambandet mellan sanningsvärdestablerna och reglerteknikens sätt att bygga logiska kretsar med "och grindar" och "eller grindar".

Kommentar

Ingen elev bör lämna studiet av ämnet utan att ha läst någon filosofisk originaltext. I allmänhet lär detta få ske genom studier av antologier i svensk översättning. Av samtal om texten måste det framgå att eleverna har förstått begrepp och resonemang och att dessa leder dem fram till egna kommentarer. Språkitresserade elever kanske till och med kan läsa Russell, Wittgenstein eller Sartre på originalspråk.

Samverkan med andra ämnen bör sökas när så kan ske. Samverkan med språk har antytts ovan. En anknytningspunkt till svenskan kan vara argumentationsanalys och tolkningsproblem i litterära texter. Inom religionskunskap, obligatorisk på alla program, sysslar man med etiska frågor. Samhällskunskapen och filosofin skulle i gemensamma projekt kunna studera t.ex. någon ideologi och dess betydelse för samhällsutvecklingen. Mellan psykologi och filosofi finns det flera anknytningspunkter. Båda sysslar med frågor om människan som en medveten varelse. Psykologins och biologins metoder för beskrivning av människan erbjuder vetenskapsteoretiskt stoff, och självförståelse är en gemensam målsättning för filosofi och psykologi. Modern fysik väcker en rad frågor av filosofiskt intresse och på liknande sätt har matematik och logik många beröringspunkter.

Forskningen idag präglas av långt driven specialisering, och frontlinjerna är områden där de traditionella ämnena möts. Här når man intressanta och angelägna forskningsresultat. Kartläggningen av DNA-molekylen är ett dramatiskt exempel på samspelet mellan biologi och kemi med uppenbara konsekvenser för bl.a. medicin och beteendevetenskap. Kol 14-metoden är ett annat exempel på fruktbart tvärvetenskapligt samarbete mellan fysik, kemi, arkeologi och historia. Samhällsutvecklingen, inte minst globalt, har också skapat problem som kräver samarbete mellan de högspecialiserade vetenskaperna inom vitt skilda sfärer. Miljöfrågorna är närliggande och tydliga exempel på behovet av ett samarbete mellan samhällsvetenskap, naturvetenskap och humaniora. Psykologer, dataforskare och filosofer möts i studier kring begreppet artificiell intelligens. Temastudier med tvärvetenskaplig inriktning om aktuella frågor kan ge eleverna inblick i hur komplex och viktig den vetenskapliga kunskapsproduktionen är i dagens samhälle.

Följande lista ger förslag på frågor som kan vara utgångspunkt för avsnitt i kursen och ge anledning till behandling av flera av kursmålen. Formuleringarna är delvis tidsberoende och bör således revideras efterhand.

- Vad är västerländsk humanism?
- Vad är identitet?
- Bör människan sträva efter att vara observatör eller aktör i tillvaron?
- Är konstnärlig sanning något annat än vanlig sanning?
- Har människan några moraliska plikter mot något annat än andra människor?

- Vad innebär det att något är en mänsklig rättighet?
- Vilka etiska problem har ny teknik medfört för yrkesgrupper som forskare, läkare, journalister och vapenfabrikanter?
- Är religiös tro en förutsättning för ett etiskt normsystem?
- Bör tolerans mot andras övertygelse ha några gränser?
- Varför är inga filosofer kvinnor?
- Bör traditionell historia kompletteras med kvinnohistoria?
- Är global rättvisa möjlig, önskvärd eller nödvändig?
- Kan en människa som lever på 1900-talet förstå en text från antiken eller från 1800-talet?
- Tänker naturvetare och humanister på samma sätt?

Kommentar

Arbetet med frågor av denna typ skall präglas av den analytiska filosofins intellektuella disciplin men också demonstrera filosofiämnets spekulativa sida och inte förväntas ha något givet svar.

Filosofiämnet bör öva eleverna i att problematisera, byta perspektiv och ställa frågor. Filosofi är inte endast ett lärostoff utan också ett förhållningssätt, och i gymnasiets filosofiundervisning bör man eftersträva en kombination av filosofistudium och filosoferande.

Kurs: Grekiska
Ämne: Grekiska

SKOLFS 1993: XX

Mål

Anges i Lvux 82, SÖ:s serie Läroplaner 1990: 40.

Undervisningen i grekiska skall ge kursdeltagarna elementära kunskaper i klassisk grekiska och påvisa sambandet mellan det grekiska kulturarvet och vårt språk och vår kultur. Genom att utvidga deltagarnas begreppsvärld och referensram skall undervisningen bidra till att förbättra deras förmåga att aktivt delta i kulturellt, socialt och politiskt liv och öka deras intresse för studier i andra humanistiska ämnen.

Undervisningen i grekiska syftar till att kursdeltagarna skall skaffa sig

- förmåga att med hjälp av lexikon och grammatik översätta lätta grekiska originaltexter
- ett grekiskt ordförråd så att de kan känna igen och etymologiskt härleda grekiska låneord i moderna språk, främst svenska
- förtrogenhet med det grekiska kulturarvet och kännedom om det antika Greklands geografi, historia, mytologi, konst, idé- och litteraturhistoria.

Kommentarer

Kommentar

Fördjupningsdelen skall ge tillfälle till ytterligare tillämpning, breddning och specialisering av språkkunskaperna och fördjupat studium av några sidor av den grekiska kulturen efter deltagarnas eget val.

Geografi

Syfte och roll

Geografiämnet behandlar människan och hennes omgivning, natur- och kulturlandskapet och sambanden mellan olika geografiska områden.

Landskap växer fram och förändras i ett samspel mellan naturgivna och socio-ekonomiska system. Naturförhållanden ger både möjligheter och begränsningar för våra verksamheter, och vi människor spelar en alltmer framträdande roll som aktiva brukare och förändrare av jordytan. Flera av dagens stora frågor gäller jordens framtid, t. ex. klimatförändringar och markförstörelse.

Skolans utbildning skall väcka och stärka elevernas intresse och ansvar för resurshushållning och miljöförhållanden, både i lokal och global skala. Geografiämnet, med hemort inom både naturvetenskap och samhällsvetenskap, ger goda möjligheter att ta upp övergripande, komplexa frågor och behandla alternativa åtgärder. Geografistudier ger kunskaper om och insikter i den handlingsberedskap som medborgaren behöver för att aktivt delta i beslut om markanvändning och miljö.

Jordens resurser är ojämnt fördelade. Numera finns inte några självförsörjande områden och människors ömsesidiga beroende i fråga om produktion och konsumtion, transporter och kontakter ökar successivt. Förändringar i levnadsvillkor och näringsliv inom ett område får därför konsekvenser på många andra håll och i allt större omfattning.

Strävan efter närhet vid lokalisering av olika verksamheter medför problem med utrymmebrist och miljöförändringar, vilket den snabbt växande urbaniseringen världen över är ett tydligt exempel på. Jordens befolkningsutveckling ger påtagliga konsekvenser framför allt beträffande skillnader i välfärd i olika delar av världen och en snabbt ökande förbrukning av jordens tillgångar. Geografin har tankeredskap för att analysera sådana komplexa samband.

En regional identitet skapas genom kunskaper om regionen, insikt om dess möjligheter och förståelse för dess särart. Kunskaper om andra regioner i världen och insikter i det ömsesidiga beroendet mellan folk och länder resulterar i en bättre balans mellan regional identitet och global förståelse och solidaritet. Genom geografiämnet främjas elevernas intresse för att lära känna och förstå människors skilda levnadsvillkor. Ämnet bidrar därigenom till ökad förståelse och respekt för andras kultur, värderingar och sätt att leva.

Karaktär och struktur

Geografiska perspektiv fångar in samspelet mellan människan och hennes omgivning, natur- och kulturlandskapet, processer i landskapet samt samband mellan olika områden. För att kunna analysera relationen människa – miljö krävs grundläggande kunskaper om mark, luft och vatten, om de naturbetingade processerna och deras samspel.

Under senare år har teori- och metodutvecklingen inom geografin i högre grad än tidigare riktats mot att studera rumsliga processer och samband,

deras förutsättningar och resultat, och i sådana process- och konsekvensinriktade geografistudier framträder ämnets teorier och begrepp. De används i olika skalor; lokalt, regionalt och globalt. Geografisk teori berör främst frågor om närhet, avstånd och utrymme. Viktiga begrepp är plats, lokalisering, utbredning, region, rumslig interaktion och rumsliga förändringar. För geografisk analys och redovisning är kartan ett nödvändigt hjälpmedel.

Strävan skall vara att eleven

- stimuleras till nyfikenhet och vetgirighet kring geografiska frågor
- tränar förmågan att se sammanhang och helheter och att kritiskt granska och värdera förhållanden och förändringar i omvärlden
- fördjupar och kompletterar sina kunskaper om natur och samhälle i olika delar av världen, ökar förtrogenheten med likheter och skillnader i geografiskt hänseende och får förståelse för egna och andras levandsvillkor
- får ökade kunskaper om såväl klimat som andra naturfaktorer som formar och förändrar naturlandskapet samt får insikter i hur människan med sina verksamheter ingriper i och påverkas av dem
- tränar förmågan att analysera landskapsförändringar under skilda historiska, kulturella, ekonomiska och politiska förhållanden, förstår människans roll i landskapsförändringarna och självständigt kan värdera olika sätt att värna om landskapet
- får förståelse för landskapet i dess helhet som resursbas, utvecklar förmågan att reflektera över olika alternativ för resursanvändning och blir förtrogen med ett kretsloppstänkande och med innebörden av en hållbar utveckling
- får insikter i hur tekniska, ekonomiska och politiska drivkrafter påverkar sysselsättning och levnadsvillkor i olika områden, lär känna regionala olikheter och samband som yttrar sig i handel, flyttningar och transporter och reflekterar över konsekvenserna därav för natur och människor
- får förståelse för att teknisk och ekonomisk utveckling påverkar våra kontakter med omvärlden och vår uppfattning om närhet och avstånd samt reflekterar över vad vidgade omvärldskontakter betyder för internationell förståelse och solidaritet
- utvecklar färdighet att självständigt söka och arbeta med geografisk information och tränar förmågan att genom fältstudier och exkursioner se och förstå landskapet och dess förändringar.

Ämne: Geografi
Kurs: Geografi A

SKOLFS 1993: XX

Mål

Målet för kursen är att eleven tillägnar sig ökade insikter i och kunskaper om den roll människan spelar som aktiv brukare och förändrare av jordytan och om vårt ömsesidiga beroende på lokal, regional och global nivå. Kursen har

inriktning mot resurser och resursanvändning och konsekvenserna av detta och ger kunskaper i frågor som angår överlevnad, miljöpåverkan, resursknapphet och ekonomiskt handlande.

Efter genomgången kurs skall eleven

- ha kunskap om geo-biosfärens olika delar, såsom berggrund och jordar, vatten och luft, vegetation och topografi, som förutsättning för människans verksamhet
- förstå innebörden av ändliga respektive förnybara naturresurser och kretslopp
- kunna jämföra, värdera och förstå konsekvenserna av olika alternativ för resursanvändning och resurshushållning
- ha kännedom om faktorer som påverkar produktionens och konsumtionens lokalisering och hur detta leder till handel, kommunikationer och kontakter mellan områden
- kunna analysera och diskutera samband mellan befolkningsförändringar, ökad resursförbrukning och omvandlingen av landskapet och se konsekvenserna därav för miljö och levnadsvillkor
- förstå hur tekniska och ekonomiska drivkrafter inom näringslivet påverkat och påverkar lokal, regional och global arbetsdelning och därmed sysselsättning och levnadsvillkor
- kunna samla in och tolka geografisk information från kartor, flyg- och satellitbilder, genom mätningar och iakttagelser i fält, i laboratorium och på exkursioner
- kunna självständigt bearbeta och presentera geografisk information och ha kunskaper om geografiska informationssystem GIS.

Ämne: Geografi
Kurs: Geografi B

Mål

Målet för kursen är att eleven tillägnar sig kunskaper om natur-, kultur- och samhällsbetingade processer, samspelet mellan dem samt konsekvenserna därav. Kursen skall ge fördjupade insikter i vad naturtillgångar och samspel mellan regioner betyder för att forma människors levnadsvillkor, liksom insikter i människans roll i landskapsförändringarna. Kursen skall vidare ge förmåga att inhämta och kritiskt analysera geografisk information samt att arbeta med geografiska teorier och modeller.

Efter genomgången kurs skall eleven

- kunna analysera och förstå rumsliga strukturer och processer med hjälp av geografiska teorier och modeller
- kunna redovisa och förstå endogena och exogena processer, t.ex. vulkanism, vittring och rinnande vattens, vågors, vindens och isens arbete, och

- hur dessa ger upphov till skilda typer av naturlandskap
- kunna redovisa, analysera och förstå lokala, regionala och globala klimatförhållanden samt klimatvariationer och klimatförändringar
 - kunna beskriva orsaker till naturkatastrofer och analysera konsekvenserna därav
 - kunna redovisa, analysera och förstå de faktorer som ger miljöförstöring av mark, luft och vatten och därmed kunna bedöma konsekvenser av olika handlingar och ställningstaganden
 - kunna förklara bakgrunden till, sambanden mellan och förändringarna i regionala och globala utbredningsmönster vad avser befolkning, naturresurser, vegetation, näringsliv och infrastruktur och också kunna bedöma hur detta kommer in i lokal och regional planering när det gäller svenska förhållanden
 - känna till samband mellan befolkningsutveckling och försörjningsmöjligheter, bl.a. i Sverige, och kunna sätta det i relation till urbanisering och migration såväl regionalt som globalt
 - kunna analysera relationer mellan fattigare och rikare områden och känna till olika synsätt vad gäller mål och medel för regional utveckling
 - kunna samlar in och tolka geografisk information från kartor, flyg- och satellitbilder, genom mätningar och iakttagelser i fält, i laboratorium och på exkursioner
 - kunna självständigt bearbeta och presentera geografisk information och ha kunskaper om geografiska informationssystem GIS och fjärranalys.

Kommentar

Kommentar

Inledning

Kursplanen i geografi är disponerad så att det första avsnittet ger en bakgrund till varför ämnet geografi finns i skolan och vad ämnet har för uppgift. Det andra avsnittet visar hur skolämnet är uppbyggt, och avser att hjälpa till vid utformningen av de lokala arbetsplanerna. Dessa två första avsnitt kan betraktas som inledande kommentarer.

Därefter följer målskrivningarna. Först anges de högt ställda mål som utbildningen skall sträva mot och som visar den inriktning undervisningen skall ha. Här finns inget tak för kunskapsutveckling och under dessa målskrivningar ryms även lokala kurser i geografi.

I kursplanens följande avsnitt anges först i den korta löpande texten för respektive kurs de krav som ställs på utbildningsanordnaren, och därefter i punktform vad man förväntar sig att eleverna med olika kvalitet i sina prestationer skall ha uppnått efter att ha genomgått kursen. Dessa utbildningsmål måste preciseras ytterligare och få stoff och arbetssätt angivna i de lokala arbetsplanerna, där elever och lärare utformar målen för undervisningen. Avsikten är att de nationella utbildningsmålen skall vara så generellt formulerade att det skall finnas möjligheter att lokalt anpassa undervisningsmålen till programmets karaktär och elevgruppens förkunskaper, intressen och behov.

Det följande avsnittet, dvs. kommentarerna på dessa sidor, är endast avsett att vara vägledande och återge resonemang bakom målskrivningarna, vilket kan vara till inspiration i undervisningen.

Kurser i geografi är obligatoriska inom Samhällsvetenskapsprogrammets ekonomiska och samhällsvetenskapliga grenar. Geografi kan vidare vara av intresse inom andra program och grenar, t.ex. inom det Naturvetenskapliga programmet och inom Handelsprogrammets gren för turism.

Motiv och förklaringar

Kursplanen framhäver geografiämnets bredd och integrerande karaktär. Stråvan inrymmer t.ex. en rad studiefält där utgångspunkten är förhållanden och processer i naturen, och intresset riktas mot människans roll i landskapsförändringar. Inom andra studiefält utgår man från samhällsförhållanden, varefter intresset leds mot naturpåverkan och miljöförändringar för att därefter återföras till frågor om människans ansvar och omsorg om resurser och miljö. Geografistudier handlar i hög grad om att låta intresset pendla mellan natur och samhälle och därvid ha som riktmärke samspelet dem emellan.

Kursplanen presenterar en kortare kurs, inriktad mot resursfrågor, och en längre kurs som ger större utrymme för studier av processer och förändringar och för anknytningar till natur- och kulturgeografiska teorier och modeller. De två kurserna kompletterar varandra och avspeglar tillsammans ämnets bredd.

Inom geografiämnet har tonvikten under skilda tider legat på olika ämnesdelar. Modern geografiundervisning fokuserar i högre grad än tidigare en föränderlig omgivning och rumsliga processer i samverkan och konkurrens.

Geografi handlar först och främst om den fysiska verkligheten; om konkreta förhållanden. Detta gör att modeller och avbildningar spelar en stor roll för beskrivning och analys. Av samma skäl är träning i att göra egna fältobservationer och dra slutsatser därav av största betydelse. Exkursioner är nödvändiga.

Landskapet, natur- och kulturlandskapet, är begrepp som i kursplanen används i en mycket vid bemärkelse och som även innefattar hav, havsbottnen och atmosfär. Samma begreppsliga vidd har här begreppet jordytan.

Geografisk analys bedrivs i alla rumsliga skalor, från den lokala och regionala till den globala. Region och regional kan beteckna såväl en del av ett land som ett större område som innefattar flera länder, t.ex. Norden. I en regional analys behandlas bl.a. samverkan inom en region.

Begreppet hållbar utveckling myntades i den s.k. Brundtlandrapporten. – ”En hållbar utveckling kan definieras som en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.” – ”En hållbar utveckling fordrar att man främjar värden som stimulerar en konsumtionsstandard som ligger inom ramen för de ekologiska gränserna och som alla rimligen kan sträva mot.” – ”Ett minimikrav är att en hållbar utveckling inte hotar de naturliga system som utgör grunden för livet på jorden, dvs. atmosfären, vattnet, jordarna och organismerna.” Begreppet hållbar utveckling är också grundläggande i Riodeklarationen 1992, genom vilken de deltagande länderna, däribland Sverige, åtagit sig att långsiktigt sträva mot en hållbar utveckling.

Med begreppet kretslopp avses här först och främst naturliga sådana, som t.ex. vattnets kretslopp. Huvudsakligen behandlas skilda ämnens kretslopp, t.ex. kol, kväve, svavel, inom naturkunskap, biologi och kemi. Det är emellertid väsentligt att kretslopp beaktas i samband med undervisning om mil-

jöfrågor och om ändliga och förnybara resurser. Här tillkommer också kretsloppsbegreppet i samband med framställning av olika produkter inom industrin, då återvinning och deponering diskuteras. I detta sammanhang kan man tala om artificiella kretslopp.

Med naturkatastrofer avses här främst sådana händelser som sker utan människans påverkan och utan möjlighet till styrning från människan men med stora effekter på människor och materiel, t.ex. jordbävningar, vulkanutbrott, orkaner, översvämningar och långvarig torka. Till naturkatastrofer räknas vanligen också sådana händelser där mänsklig aktivitet är en bidragande orsak, t.ex. markförstöring.

Levnadsvillkor är en samlande beteckning för de förutsättningar och möjligheter för överlevnad och utveckling som finns i ett område, och som påverkas av samhälls- och naturbetingade händelser och processer. Inom ramen för levnadsvillkoren finns de livsmönster som studeras inom ämnet samhällskunskap.

Kartor nämns i olika sammanhang i kursplanen. Då avses såväl topografiska som tematiska kartor, liksom kartor från olika tider.

Progression i ämnet under den tolvåriga skolgången

I skolan har geografiundervisningen av tradition börjat med studier av olika områden, nära och fjärran, som en grund för elevernas kunskaper om världen. Samspelet mellan människan och hennes omgivning, samhälle och natur, studeras i olika landskap, olika miljöer och olika länder. Elevernas kunskaper om världen och jorden som helhet utvecklas och kompletteras successivt i grundskolan.

Detta ger en kunskapsgrund för studier av huvuddrag och strukturer. Med hjälp av allt fler geografiska begrepp får eleverna efterhand djupare insikter som inte bara är knutna till en unik plats och ett speciellt tillfälle utan är generella och användbara i nya situationer, andra områden och kommande tider. Lika nödvändig är den färdighet att arbeta med kartor och liknande hjälpmedel som successivt utvecklas under skolåren.

Studier av landskapstyper leder fram till frågor om natur- och kulturpräglade landskaps bildning, framväxt och förändringar. Inom geografin finns en stor arsenal modeller, teorier och begrepp till hjälp vid en sådan analys.

Sådana allmängeografiska analyser är utgångspunkten för en process- och konsekvensorienterad geografi i skolan. Människan är beroende av naturgivna förutsättningar i landskapet men hon påverkar också i allt högre grad mark, vatten och luft. En av de viktigaste uppgifterna för undervisning i geografi är att träna eleverna i att reflektera över konsekvenserna av detta, och även att poängtera vikten av att reflektera över konsekvenserna av de naturbetingade landskapsförändringarna och av samspel och beroende mellan olika geografiska områden. Eleverna tränas också i att uppfatta och bedöma alternativ för förändringar och åtgärder. Härigenom byggs en handlingsberedskap upp, efterhand riktad mot alltmer komplexa frågor, lokalt, regionalt och globalt.

Geografiämnet kan således uppfattas som bestående av en världsupptäckande regionalgeografi, en analyserande allmän geografi och en process- och konsekvensinriktad geografi. Inom och mellan dessa tre fält rör sig geografiundervisningen under hela den 12-åriga skolgången. Under de första åren ligger tyngdpunkten inom det första fältet, under gymnasietiden inom de två

senare med en stark betoning av komplexa, globala frågor och arbete med teorier och modeller.

Kommentar

Beröringsytor med andra skolämnen

Geografi har många beröringsytor andra ämnen och det ges många tillfällen till anknytningar och samverkan, främst med naturkunskap, samhällskunskap, språk, historia och religionskunskap.

Historia

Syfte och roll

Beskrivningar av det förflutna har förekommit i alla kända kulturer och samhällen och har tjänat olika syften såsom orientering i tid och rum, förståelse av samhället och den egna identiteten. Inte sällan har historien nyttjats i politiska syften. Alltsedan upplysningstiden har en vetenskaplig historieforskning vuxit fram som med alltmer förfinade metoder sökt nå fram till en så sann uppfattning som möjligt om det förgångna. Numera har en ökad medvetenhet om den historiska kunskapens föränderlighet och relativitet vuxit fram.

Historieundervisningen syftar till att utveckla ett historiemedvetande och därigenom skapa insikt om den egna identiteten och förståelse för andras identitet och kulturarv. Undervisningen skall stimulera elevernas nyfikenhet och lust att vidga sin omvärld i en tidsdimension, ge dem möjlighet till inlevelse i gångna tider och förmåga att bedöma gångna tiders människor utifrån deras förutsättningar och villkor.

Genom den källkritiska metoden har historieämnet särskilda möjligheter att utveckla elevernas förmåga till kritisk analys av olika framställningar. Detta, och de fördjupade insikter historiestudiet i övrigt ger, skall utgöra en god grund för högre studier.

Kunskaperna skall bidra till elevernas förståelse av nutiden och stärka deras handlingsberedskap inför framtiden. Undervisningen skall skapa en känsla av ansvar för det gemensamma kulturarvet och även en vilja att kritiskt granska vårt civilisationsmönster, och ett medvetande om att det varit och är möjligt att ändra på rådande förhållanden.

Karaktär och struktur

Historia studeras genom de spår som människor i det förflutna lämnat efter sig. Dessa spår – källorna – utgörs till stor del av texter men kan också vara andra lämningar av mänsklig aktivitet. Frågan om vilka slutsatser som kan dras av källorna blir därför central.

Historieämnet bygger på vissa centrala begrepp med vilkas hjälp stoffet kan väljas och ett kunskapsområde struktureras. Av överordnad betydelse är tidsbegreppet (kronologi) och epokbegreppen (antik, renässans, upplysning etc.). Central betydelse har också historiemedvetande, empati och historiskt sinne. I politisk historia kan begrepp som makt och demokrati bli aktuella, i social historia samhällsklasser, konflikt och samarbete, i antropologisk historia kultur och etnocentrism, i ekonomisk historia knapphet och arbetsdelning.

Historiestudiet gäller människors verksamhet och tankar i tid och rum och genomförs alltid utifrån skilda perspektiv. Olika historieuppfattningar ser historiens drivkrafter i materiella förhållanden, andliga impulser eller personliga initiativ. Män och kvinnor, olika generationer, samhällsklasser, nationer och hela kulturer ser skeendet utifrån sina perspektiv och värderingar. Förskjutningar i perspektiven sker ständigt, och nya händelser och samhällsproblem aktualiserar nya perspektiv, t.ex. miljöproblematiken. Ett

interkulturellt synsätt där likheter och skillnader mellan olika kulturer belyses kan främja tolerans och vidsynthet. Samtidigt tydliggörs den dynamik och de möjligheter som mötet mellan olika kulturer bjuder.

Strävan skall vara att eleven

- upplever glädje, tillfredsställelse och intellektuell stimulans i egna upptäckter, upplevelser och insikter i historia och därmed utvecklar sin förmåga, lust och nyfikenhet att söka nya kunskaper
- utvecklar ett historiemedvetande som underlättar förståelse och tolkningar av dagens skeenden och samhällsföreteelser, och som främjar handlingsberedskap inför framtiden
- utvecklar en kulturell identitet genom fördjupade studier av valda rumsliga och sociokulturella miljöer – lokala, regionala, nationella, nordiska, europeiska och globala
- vidgar sin orientering i tid och rum samt ökar sin förståelse för förändringsprocesser i historien och i samtiden
- förvärvar kunskaper om skilda epokers villkor, idéer och attityder genom studiet av människor, miljöer och händelseförlopp i olika kulturkretsar
- förvärvar ett historiskt sinne som ger förmåga till inlevelse i en gången tid
- uppövar sin analytiska förmåga genom arbete med text- och källkritik
- blir medveten om det föränderliga i alla historiskt givna samhälls- och kulturformer och om enskilda personers och grupperns möjligheter att ändra rådande förhållanden
- blir medveten om olika historieuppfattningar och inser det relativa i alla tolkningar av historiska förlopp
- ökar sin förmåga att kommunicera med människor från olika sociala och kulturella miljöer i olika länder
- förvärvar en historisk referensram som ger möjlighet till självständiga studier och egna ställningstaganden.

Ämne: Historia
Kurs: Historia A

SKOLFS 1993: XX

Mål

Målet för kursen är att eleven genom fördjupade studier inom valda områden skall vidga sitt historiemedvetande och stärka sin förståelse för egen och andras identitet. Kursen skall också bidra till att skapa en kritisk och analytisk hållning främst till historiska framställningar men också till andra påståenden som möter eleverna i samhället.

Efter genomgången kurs skall eleven

- utifrån kunskaper om grundläggande drag i den historiska utvecklingen äga goda insikter i de kunskapsområden som valts för särskilt studium

- förstå innebörden av centrala historiska begrepp och grundläggande epokbegrepp
- kunna analysera historiska problem och tolka orsakssammanhang bakom historiska förändringsprocesser
- ha förvärvat viss förmåga att kritiskt och nyanserat bedöma olika slag av historiska påståenden genom arbete med olika slags källor och historiska framställningar
- ha uppnått insikt om den historiska kunskapens tidsbundenhet och relativitet genom studier av framställningar av samma skeende från olika tider och utifrån olika värderingar
- kunna diskutera dagens händelser på grundval av historisk kunskap
- kunna diskutera alternativa framtider och olika möjligheter att förverkliga önskvärda handlingsmål utifrån ett historiskt perspektiv
- kunna förmedla sina tankar i historiska frågor i tal och skrift.

SKOLFS 1993:XX

Ämne: Historia
Kurs: Historia B

Förkunskapskrav: Historia A

Mål

Målet för kursen är att eleverna i ett skapande arbete skall fördjupa analysen och öka den historiska medvetenheten samt skärpa sin förmåga att tolka historiska fenomen och kommunicera kring dem.

Tidigare inhämtade kunskaper tillämpas och kompletteras i ett självständigt studium.

Efter genomgången kurs skall eleven

- ha viss förmåga att självständigt formulera historiska problem samt med en medveten och kritisk hållning bearbeta dem
- kunna strukturera och i olika uttrycksformer presentera historiska kunskaper och insikter
- kunna utgå från olika perspektiv och förklaringsmodeller vid presentationen av historiska händelser och företeelser
- ha insikt i de källkritiska komplikationerna i en beskrivning av såväl dagsaktuella som historiska situationer
- kunna skildra händelser och företeelser i dagens värld – lokalt, regionalt, nationellt och globalt – utifrån ett historiskt perspektiv
- kunna göra historiska jämförelser över tid och rum.

Kommentar

Kursplanens disposition

Kursplanen i historia är så disponerad att den i första avsnittet anger varför ämnet finns i skolan och vilken uppgift det har. Det andra avsnittet framhäver några huvuddrag i ämnets karaktär och struktur.

Kommentar

Efter denna inledning följer ett antal mål som undervisningen skall sträva mot i fråga om bl.a. attityder, kunskaper, färdigheter, kommunikation och analys. Strävan har inget tak för kunskapsutvecklingen men anger undervisningens kvalitativa inriktning.

De därpå följande kursmålen anger hur långt man inom ramen för varje kurs bör nå. Varje kursplan inleds med en kort ingress som preciserar kursens syfte och därmed också de krav som ställs på utbildningsanordnaren. Därefter anges i punktform vad eleven med olika kvalitet i sina prestationer skall ha uppnått efter genomgången kurs. Dessa kursmål måste ytterligare preciseras i de lokala arbetsplanerna, där stoff och arbetssätt skall vara angivna, när elever och lärare utformar mål för undervisningen. Målen har avsiktligt utformats så generellt att undervisningen skall kunna anpassas lokalt till programmets karaktär och till elevernas förkunskaper, intressen och behov.

Kursplanen avslutas med en kommentardel som återger de överväganden som ligger bakom målskrivningarna och närmare utvecklar använda nyckelbegrepp såsom historiemedvetande, identitet, nutidsförståelse, kritiskt sinne och emancipation.

Ämnets plats och roll

Historia ingår i det samhällsvetenskapliga, naturvetenskapliga och estetiska programmet. Utöver A-kursen finns i det estetiska programmet ett utbud av kurser i kulturhistoria. Historia utgör en tillgång i andra program då det gäller kravet på ett idéhistoriskt perspektiv i alla läroämnena. Historia ingår också naturligt i projekt- och temastudier i samverkan med andra ämnen.

Behovet av breda kunskaper i historia visar sig ständigt både i och utanför skolan. "Baskunskaper för livet tillhör skolans mest grundläggande uppgifter. Hit hör t.ex. språkkunskaper, inte minst i svenska, och kunskaper i matematik. Hit hör att förmedla kulturarvet i viss mening, inte minst genom goda historiska kunskaper". (Reg. prop. 1992/93: 100 Bilaga 9 s. 9.)

Det betyder att historia är en särskilt viktig del inom samhällskunskapen i de program som saknar historia som självständigt ämne. Riksdagens utbildningsutskott anger i sitt utlåtande över regeringens proposition 1990/91: 85 "Växa med kunskaper": "I kursplanen för samhällskunskap på de yrkesförberedande programmen, som omfattar 90 timmar, bör ca en tredjedel av utbildningstiden ägnas åt historiskt stoff. Enligt utskottets mening är det väsentligt att även eleverna på de yrkesförberedande programmen får möjlighet att studera såväl politiska och ekonomiska som kulturella och religiösa förhållanden i ett historiskt perspektiv." (1990/91: UbU 16 s. 66.)

Stoffurval

Historieämnets perspektivrikedom och den vidgning till nya områden som historievetenskapen efterhand genomgått gör att gymnasieutbildningen varken kan eller bör ha ambitionen att ge en heltäckande kunskap om hela den historiska utvecklingen. Ett väl genomtänkt urval är nödvändigt. Läraren måste äga modet och skickligheten att välja bort. Det krävs en betydande flexibilitet för att kunna fånga upp nya perspektiv och för att ge eleverna möjligheter till egna val när det gäller fördjupning och inriktning.

Centrala begrepp

SKOLFS 1993:XX

Centrala begrepp kan bidra till att strukturera innehållet i undervisningen. För historieundervisningen är kronologi det överordnade begreppet till vilket olika epokbegrepp kopplas. Förändring och kontinuitet är poler kring vilka historien pendlar. Källkritik och bevisföring är metodiskt centrala begrepp.

Läraren väljer begrepp utifrån stoffets krav. Det kan gälla makt och demokrati i politisk historia; konflikt och samarbete i socialhistoria; knapphet och produktion i ekonomisk historia etc. Ur historiedidaktisk synvinkel är t.ex. historiemedvetande, empati och identitet centrala begrepp.

Skilda historiska perspektiv ställer olika centrala begrepp i förgrunden. Innehållet i ett centralt begrepp kan också förändras. En idealistisk historiebetraktning lyfter fram personligheterna medan en materialistisk betonar produktionsförhållandena, för att ta några exempel. Begreppet revolution har olika betydelser i 1789 års Frankrike och 1917 års Ryssland samt en tredje innebörd i 1800-talets industrisamhälle. En väl etablerad begreppsapparat gör att eleven förstår den historiska utvecklingen och sin samtid bättre och kan tänka historiskt.

Historiemedvetande

I den historiedidaktiska debatten har begreppet historiemedvetande stått i förgrunden med innebörden tolkning av det förgångna kombinerat med samtidsförståelse och framtidsförväntningar. Det är en primär uppgift att hos eleverna utveckla detta.

Identitet

I nära samband med historiemedvetandet står begreppet identitet. Historieundervisningen ger eleverna insikt i både den egna och andras identitet. Identiteter kan vara av olika slag. Det kan röra sig om individens och familjens identitet, om nationell, regional, nordisk och europeisk identitet. Viktigt i detta sammanhang är att en betydande del av Sveriges befolkning har en delvis annan historisk identitet än den rikssvenska. Det gäller t.ex. befolkningen i de f.d. dansk-norska landskapen och i Tornedalen, samerna samt äldre och nyare invandrargrupper. Identiteten behöver inte nödvändigtvis vara rumslig. Den kan också bygga på socio-kulturella grupper som t.ex. arbetare och kvinnor; grupper som under senare år blivit föremål för ökad uppmärksamhet i historieforskningen. Olika identitetsbehov behöver inte stå i motsatsförhållande till varandra. Att tränga in i det egna kulturarvet kan tvärtom leda till ökad respekt för andras kultur och värden. Omvänt kan studiet av andra kulturvärldar öppna blicken för det karakteristiska hos den egna kulturen. Betoningen av identitet får givetvis inte undanskymma helheten, universella värden och globala perspektiv. Historieundervisningen bör inte begränsas till den europeiskt-västerländska kultursfären. Samhällsbildningar är ofta av blandkulturell karaktär och detta bör framgå.

Lokal och global historia

För identitetsbildningen har lokalhistorien stor betydelse. Historieundervisning har tenderat att tappa bort lokalhistorien på de högre skolstadierna. Historien har i alltför hög grad kommit att ses i ett ovanifrån-perspektiv.

Inom ramen för denna kursplan, med dess större profileringsmöjligheter, bör det finnas rika tillfällen att också anlägga ett lokalt och socialt gräsrotsperspektiv. Men lokala, nationella och globala perspektiv behöver inte betraktas som varandras motsatser. Det kan vara tacksamt att studera hur globala och nationella tendenser såsom konjunkturner, miljöproblem och olika slags andliga strömningar påverkar lokalsamhället.

Nutidsförståelse

Historieundervisningen har också till uppgift att fördjupa elevernas nutidsförståelse och stärka deras beredskap för framtiden. Bearbetningen av det förgångna kan förbättra våra möjligheter att förstå och förhålla oss kritiska till vår samtid, och utgör en nödvändig förutsättning för tänkandet kring alternativa framtider. Komparativa historiska studier i tid och rum kan öka förmågan att bedöma konflikter och identifiera maktcentra och makthavare. Behovet av sådana studier ökar rimligen i tider med omvälvande förändringar. Den intresseförskjutning mot de senaste 100–200 åren som ägt rum i historieundervisningen är därför förklarlig och välmotiverad. Kravet på nutidsförståelse gör emellertid inte den äldre historien oviktig. Orsakerna till nutidens problem och förhållanden står ofta att finna långt tillbaka i historien, i de långa linjernas perspektiv.

Kritiskt sinne

Historieundervisningen har som uppgift att utveckla ett kritiskt sinne hos eleverna. Eleverna kan därför genom självständigt arbete med källor och litteratur övas i att kritiskt pröva alla slags historiska påståenden. De bör också få möta olika historieuppfattningar och lära sig inse den historiska kunskapens relativitet. Genom att på detta sätt utnyttja historiens kritiska potential kan undervisningen också medverka till att ge eleverna en kritisk distans till påståenden av skilda slag som möter dem i samhället, och därigenom göra dem till mer självständiga medborgare. Den kritiska inställningen måste balanseras av en strävan till förståelse för gångna tiders människor, till inlevelse. Historieundervisningen kan utveckla ett historiskt sinne som bedömer gångna tiders människor utifrån deras förutsättningar och villkor.

Emancipation

Historiestudier har också en emancipatorisk roll. Historien kan verka frigörande genom att visa upp exempel på hur det som en gång tett sig som utopier likväl blivit verklighet (slaveriets avskaffande, social trygghet, kvinnofrigörelse etc.). Den kan även visa att någonting inte är alldeles nytt och därigenom hos eleverna framkalla en sund skepsis mot dagens modeidéer och allmänt gängse tolkningar av olika förlopp. Medvetandet om att det varit och är möjligt att ändra på rådande förhållanden måste vägas mot den realistiska insikten om de begränsningar som allt mänskligt handlande är underkastat både från naturens sida och från ekonomiska och sociala krafter.

Tillämpad historia

Kurs B ger utrymme att tillämpa historiska kunskaper och utveckla den historiska kompetensen. Det är inte fråga om att endast öka kunskapsmas-

san, utan om att fördjupa analysen och skifta perspektiven så att ämnet historia också visar sig som en kunskapsform, ett sätt att se på världen, den förflutna och den närvarande. Kursen ger möjligheter att levandegöra historien genom att i olika kreativa former och med hjälp av olika medier inom den moderna informationsteknologin gestalta historia. Analysen liksom den sociala och kommunikativa kompetensen skall utvecklas, samtidigt som kunskaper och insikter fördjupas. Studier och redovisningar förutsätter samverkan med andra ämnen som samhällskunskap, estetisk verksamhet etc.

Källkritik och informationsvärdering står i centrum. Insikten om olika historietolkningar, perspektiv och förklaringsmodeller fördjupas. Skilda riktningar inom historieforskningen presenteras översiktligt. Komparativa och problemorienterade studier över tiden och mellan olika miljöer kan möjliggöra en mer kvalificerad analys av historiska skeenden och företeelser.

Att söka bakåt

Elevernas frågor kring dagsaktuella eller sedan länge förflutna skeenden på det lokala, regionala, nationella eller globala planet kan ofta vara utgångspunkt för ett sökande bakåt och en koppling till nuet, efter såväl korta som långa utvecklingslinjer. Det historiska perspektivets betydelse för dagens händelser och företeelser bör lyftas fram.

Kreativitet

Kursen kan utveckla elevernas kreativa och sociala kompetens genom att studierna bedrivs i fria och självständiga former med utnyttjande av olika medier och all slags modern informationsteknologi.

SKOLFS 1993: XX

Idrott och hälsa

Syfte och roll

Idrottsämnet har utvecklats under 1900-talet från kroppsövningar för styrka och en god hållning till den frivilliga idrottens förlängda arm in i såväl grund- som gymnasieskola. Tävlingsidrottens inflytande på undervisningen har gjort ämnets mål, medel och innehåll otydliga. Detta har lett till att tävlingsverksamhetens värderingar, etik och moral kommit att spegla mycket av ämnets karaktär. Ett naturvetenskapligt synsätt dominerar och har gjort att ämnet isolerats från pedagogiska, humanistiska och beteendevetenskapliga betraktelsesätt.

Ämnet skall i gymnasieskolan utgå från ett hälsoperspektiv där elevens kunskaper i fysisk träning utvecklas så att en vilja till egen fysisk aktivitet bibehålles.

Ämnet Idrott och hälsa skall utveckla elevens hälso- och miljömedvetenhet samt kompetens att ta ställning för en livsstil som överensstämmer med upplevelser, erfarenheter och reflektioner. Eleven skall även utveckla kunskaper och färdigheter som bidrar till att tillgodose det egna rörelsebehovet och som främjar en vidare utveckling av fysiska, psykiska och sociala färdigheter.

Ämnet Idrott och hälsa skall även utveckla elevens beredskap att påverka samhällsutvecklingen, så att förutsättningar för ett jämlikt hälsotillstånd skapas hos alla människor. Utifrån detta perspektiv skall faktorer som påverkar hälsan i arbetslivet och på fritiden uppmärksammas, liksom val av en aktiv fritid.

Ämnet Idrott och hälsa skall vidare utveckla elevens möjligheter till naturupplevelser i syfte att öka elevens miljömedvetenhet. Genom positiva naturupplevelser kan ett intresse och engagemang för natur- och miljöfrågor skapas och därmed förutsättningar för en mer miljömedveten livsstil.

Karaktär och struktur

Idrott har en utvecklande och tränande effekt på människokroppen och påverkar det allmänna välbefinnandet. Hälsa innebär en helhet där fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande ingår. Hälsa blir ett tillstånd där människan upplever en förhöjd livskvalitet och en medveten relation till sig själv och sin omgivning.

Ämnet Lek, idrott, hälsa i grundskolan utgår från ett utvecklingsperspektiv där elevens funktion och förmåga tränas och utvecklas. Genom att pröva och uppleva rörelse och idrott i olika former skapas förutsättningar för ökad kroppsmedvetenhet. Detta leder till att eleven får en positiv inställning till sin kropps utvecklingsmöjligheter och förmåga att genom upplevelser, erfarenheter och reflektioner utveckla sina kunskaper om fysisk träning.

Ämnet Idrott och hälsa i gymnasieskolan utgår från ett vuxenperspektiv där den individuella anpassningen av innehållet skall leda till att eleven hittar olika sätt att bedriva egen fysisk träning. Eleven skall utveckla och stärka sin hälsa och det vardagliga välbefinnandet samt förbereda sig för framtida roller.

I ämnet Idrott och hälsa skall eleven ges möjlighet att inhämta fakta och fördjupa sina kunskaper inom områden som motion, mat, droger och ergonomi etc. Genom att bearbeta och reflektera över begrepp som är förknippade med hälsa och ohälsa skapas förutsättningar för eleven att utveckla en medveten livsstil.

Detta synsätt fordrar att ämnet Idrott och hälsa kompletteras med andra ämnens kunskapsområden för att utveckla och stärka elevens hälso- och miljömedvetenhet. Därför skall samverkan med och samordning mellan olika ämnen, kurser och projekt ske så att helheten förstärks.

Strävan skall vara att eleven

- utvecklar lust och vilja till egen fysisk aktivitet
- utvecklar en ökad kroppsmedvetenhet och en positiv självbild med en helhetssyn på kropp och själ
- utvecklar en ekologisk grundsyn med ett ansvarstagande för vår gemensamma miljö utifrån iakttagelser och upplevelser i naturen
- med utgångspunkt i egna upplevelser utvecklar kunskaper och ett förhållningssätt som leder till hälsomedvetenhet och ett ansvarstagande för en sund livsstil, med ett bestående intresse för regelbunden fysisk aktivitet.

Ämne: Idrott och hälsa
Kurs: Idrott och hälsa B

SKOLFS 1993: XX

Mål

Kursens syfte är att eleven ges möjlighet att fördjupa och vidga sina kunskaper och färdigheter samt sin hälso- och miljömedvetenhet utöver målen för kärnämneskursen. Kursen skall ge eleven en större insikt i förebyggande hälsoarbete i samhället. Genom upplevelser skall eleven utveckla sin förmåga att värdera olika idrottsaktiviteter utifrån etiska, sociala och fysiologiska aspekter. Kursen skall öka elevens kompetens att verka för en samhällsutveckling som är positiv för människors hälsa och välbefinnande.

Efter genomgången kurs skall eleven

- ha fördjupad kunskap i några för samhället viktiga hälsoproblem samt kunna föreslå möjliga lösningar
- känna till hur man hanterar och bearbetar skadlig stress
- kunna analysera olika arbetsmiljöers påverkan på människors hälsa
- ha kunskap om och erfarenhet av fysiologiska och psykologiska effekter av olika former av fysisk träning
- kunna på egen hand leda samt i grupp organisera och genomföra någon idrottsaktivitet
- ha fördjupat sina kunskaper om och färdigheter i några idrottsaktiviteter som är betydelsefulla för vårt kulturarv

- vara förtrogen med friluftsliv och känna till grundläggande ekologiska samband i några olika naturmiljöer
- vara förtrogen med säkerhetsaspekter i samband med olika former av friluftsliv
- kunna diskutera sambandet mellan miljö och människans hälsa i ett historiskt perspektiv.

Kommentar

Kommentar

Att förstå, påverka och förändra människors livsstil är inte enbart en fråga om att inhämta kunskaper. Lika viktigt är att finna arbetssätt och arbetsuppgifter som medvetandegör de attityder och värderingar som styr valet av livsstil. Kunskaper om idrotten och hälsan i skolan har kommit att domineras av förmedlingspedagogikens arbetssätt som ofta gett fakta om orsaker till hälsa och ohälsa. Detta synsätt räcker inte. Den kulturella grunden för våra värderingar måste lyftas fram, tydliggöras och ifrågasättas. Det betyder att de existentiella frågorna om gott och ont, rätt eller fel samt livets värde och värden i livet behöver ges en betydelsefull plats i undervisningen om ett rikt och hälsosamt liv.

Undervisningen i idrott har påverkats av tävlingsidrottens exponering i bland annat media, grenspecialisering i unga år och föräldrars syn på idrott, och därmed skapat en otydlighet beträffande ämnets form och innehåll. Dessutom bidrar idrottsplatserna, idrottshallarna och gymnastiksalarna i våra skolor till en traditionell syn på och upplevelse av idrottsämnet i skolan. Regelverk och konventioner skapar tillsammans med den fysiska inramningen skilda förväntningar hos såväl lärare som elever om ämnets kärna. Detta har gjort det mycket svårt att möta de stora "tävlingsidrottsliga" förväntningar som elever och även föräldrar har på idrottsämnet i skolan.

Det har visat sig att andelen ungdomar som inte ägnar sig åt idrott på fritiden markant har ökat under de senaste decennierna – var tredje flicka och var fjärde pojke är inaktiv på sin fritid. Svenska barn och ungdomar har sämre muskelstyrka och har ökat sin kroppsvikt, trots lägre energiintag, i jämförelse med barn för femton år sedan.

Undersökningar av vuxnas motionsvanor och fysiska prestationsförmåga har dessutom visat att en stor del av den svenska befolkningen är fysiskt inaktiv på sin fritid och att många på grund av detta tillhör medicinska riskgrupper.

Genom upplevelser, erfarenheter och reflektioner kan ämnet Idrott och hälsa i gymnasieskolan utveckla elevernas hälso- och miljömedvetenhet så att de motiveras att ta personligt ansvar för sin fysiska träning. Genom att t.ex. använda naturen, omgivningarna, otraditionella lokaler samt förändra arbetssätt och arbetsformer kan förutsättningar skapas, för alla elever, att finna former för en aktiv fritid nu och i framtiden.

Fritiden har mycket stor betydelse för människors bedömning av samhällets kvalitet och för den egna livskvaliteten. Därför bör både samordning med och samverkan mellan andra ämnen ske så att eleverna får ytterligare erfarenhet av sammanhang som hjälper dem att utveckla en aktiv fritid som vuxna. Särskilt viktigt är det för handikappade där flertalet inte har något arbete.

En av de viktigaste uppgifterna i framtiden är att styra samhällsutveck-

lingen i en ekologiskt uthållig riktning. Detta ställer krav på en hög miljömedvetenhet och en förändrad livsstil hos alla människor i samhället. Ämnet Idrott och hälsa kan genom friluftsliv ge eleven möjlighet till naturupplevelser som väcker känslor och ger insikter om naturens värden och människans samspel med naturen. En samhällsutveckling i samklang med naturen är också en förutsättning för människans hälsa på lång sikt. Naturen är dessutom en källa för både fysisk och psykisk rekreation.

Undervisningen i Idrott och hälsa bör därför inriktas på att använda arbetsätt och arbetsformer som påverkar beteenden och utvecklar en hälso- och miljömedvetenhet, samtidigt som eleven tränas i att ta ansvar för sin egen träning och sitt eget hälsotillstånd.

Kommentar

Matematik

Syfte och roll

Matematiken är en viktig del av vårt kulturarv. Matematiken har utvecklats såväl ur praktiska behov som ur människans nyfikenhet och lust att utforska och utvidga matematikens egna domäner. Många av matematikens begrepp, metoder och teorier har vuxit fram under årtusenden inom olika kulturer. Den moderna matematiken är en internationell vetenskap vars metoder och kunskapsområden ständigt utvecklas.

Matematik behövs i vardagslivets många valsituationer, för att vi skall kunna ta ställning till en ständigt ökande mängd information och delta i den demokratiska beslutsprocessen i samhället. Miljöfrågor, energifrågor, befolkningsfrågor och frågor som rör ekonomi kräver att vi kan tolka och förstå innebörden av matematiska modeller.

Den tekniska utvecklingen har medfört att matematiken fått nya och kraftfulla verktyg men detta ställer också ökade krav på användarens kunskaper. Av allt fler människor fordras nu förmåga att i både vardagsliv och yrkesliv förstå och använda matematik samt att kunna kommunicera om frågor med ett matematiskt innehåll.

Grundläggande matematikkunskaper är dessutom nödvändiga såväl för studier i andra ämnen inom den gymnasiala utbildningen som för eftergymnasiala studier inom ett flertal ämnesområden.

Karaktär och struktur

Matematik är ett sätt att undersöka och strukturera teoretiska och praktiska problem. Karakteristiskt för matematikens arbetssätt är att det utöver kunskaper och färdigheter kräver nyfikenhet, uppfinningsrikedom och skapande fantasi samt en ständig strävan att generalisera, abstrahera och estetiskt fullända lösningar och resultat.

Matematik är ett sätt att tänka med inslag av både intuition och logik. Matematik handlar om att upptäcka och beskriva mönster, att kunna formulera hypoteser, undersöka dem och dra slutsatser, och att kunna övertyga andra om giltigheten i ett resonemang. I den matematiska bevisföringen preciseras några få egenskaper som är intuitivt naturliga och utifrån dessa härleds sedan andra egenskaper och samband.

Matematik är också ett språk som genom sina symboler gör det möjligt att kort och precist uttrycka och logiskt bearbeta komplicerade idéer och påståenden.

Tillgången till nya tekniska hjälpmedel förändrar delvis matematikens innehåll och metoder. Många rutinoperationer, främst av numerisk och grafisk karaktär, kan nu utföras av miniräknare och datorer. Inriktning mot förståelse, analys av hela lösningsprocedurer och kritisk granskning av resultat samt förmåga att dra slutsatser blir viktigare än isolerad färdighets träning.

Matematikämnet i skolan behandlar följande kunskapsområden: reella tal, geometri, trigonometri, algebra, funktionslära, differential- och integralkalkyl, sannolikhetslära, statistik, komplexa tal, differentialekvationer

samt vektorlära. Flera områden ingår redan i matematikkurserna på grundskolenivå och fördjupas sedan i de gymnasiala kurserna. Andra områden kräver sådana förkunskaper att de kan behandlas först inom senare kurser.

I en kreativ matematisk problemlösningsprocess berikar olika metoder varandra. Inom matematikämnet utnyttjas algebraiska, numeriska och grafiska metoder – de senare både med och utan hjälp av miniräknare och datorer.

Problemlösning, användning av matematiska modeller, kommunikation och matematikens idéhistoria är fyra viktiga aspekter att belysa i undervisningen.

Strävan skall vara att eleven

- utvecklar sin tilltro till det egna tänkandet samt till den egna förmågan att lära sig matematik och använda matematik i olika situationer
- utvecklar sin nyfikenhet, öppenhet, analytiska förmåga, kreativitet och ihärdighet vid matematisk problemlösning
- får uppleva tillfredsställelsen i att kunna lösa problem, upptäcka mönster och samband samt i att behärska matematiska begrepp och metoder
- lär sig tolka och förklara centrala matematiska begrepp
- lär sig förstå, värdera och tillämpa olika matematiska strategier
- lär sig använda och inse värdet av matematikens symboler och uttrycks-sätt
- lär sig förstå och föra matematiska resonemang samt redovisa sina tankegångar muntligt och skriftligt
- lär sig skapa och använda matematiska modeller samt kritiskt granska deras förutsättningar, möjligheter och begränsningar
- inser att matematiken har sitt historiska ursprung i många äldre kulturer och får inblickar i hur matematiken utvecklats och fortfarande utvecklas
- med förtrogenhet och omdöme kan använda sig av miniräknare och datorer som matematiska verktyg.

Ämne: Matematik
Kurs: Matematik B

SKOLFS 1993: XX

Förkunskapskrav: Matematik A eller motsvarande kunskaper

Mål

Målet för kursen är att eleven tillägnar sig breddade och fördjupade kunskaper inom följande områden: geometri, algebra, funktionslära, sannolikhetslära och statistik. I kursen ingår ett s.k. friutrymme för lokala beslut om fördjupning och breddning av innehållet. Uppläggningsen av kursen skall anpassas och tillämpningar väljas med hänsyn till elevernas studieinriktning.

Efter genomgången kurs skall eleveninom kunskapsområdet *geometri*

- kunna bevisa och vid problemlösning använda några viktiga satser från klassisk geometri

inom kunskapsområdet *algebra*

- kunna utveckla och förenkla polynomuttryck av första och andra graden
- kunna lösa andragsradsekvationer samt linjära olikheter och ekvations-system med algebraiska metoder
- kunna läsa, tolka och själv konstruera enkla algoritmiska beskrivningar

inom kunskapsområdet *funktionslära*

- kunna tolka och använda funktionsbegreppet algebraiskt, numeriskt och grafiskt samt inse sambandet mellan nollställen till en funktion och rötter till en ekvation
- kunna ställa upp, tolka och använda räta linjens ekvation i olika former vid problemlösning samt kunna utnyttja allmänna egenskaper hos linjära och kvadratiske funktioner

inom kunskapsområdena *sannolikhetslära* och *statistik*

- kunna beräkna sannolikheter vid enkla slumpförsök i ett eller flera steg samt kunna uppskatta sannolikheter genom att studera relativa frekvenser
- förstå uppkomsten av normalfördelade material och i samband därmed beräkna enkla sannolikheter
- kunna utifrån graf eller tabell bedöma sambandet mellan två variabler samt förstå skillnaden mellan korrelation och orsakssamband.

Ämne: Matematik
Kurs: Matematik C1

Förkunskapskrav: Matematik B eller motsvarande kunskaper

Mål

Målet för kursen är att eleven breddar och fördjupar sina kunskaper inom områdena reella tal, algebra och funktionslära samt tillägnar sig viss kunskap inom differential- och integralkalkyl. I kursen ingår ett s.k. friutrymme för lokala beslut om fördjupning och breddning av innehållet. Uppläggningsen av kursen skall anpassas och tillämpningar väljas med hänsyn till elevernas studieinriktning.

Efter genomgången kurs skall eleveninom kunskapsområdet *reella tal*

- kunna tolka och använda potenser med reella exponenter och logaritmer, kunna övergå mellan potensform och logaritmform för en likhet samt kunna lösa ekvationer inom detta område

inom kunskapsområdena *algebra* och *funktionslära*

SKOLFS 1993: XX

- kunna utveckla och faktorisera polynomuttryck samt förenkla rationella uttryck
- kunna algebraiskt och grafiskt lösa ekvationer, olikheter och ekvations-system som kan förenklas till linjära och kvadratiske ekvationer

inom kunskapsområdet *differential-* och *integralkalkyl*

- kunna tolka ändringskvot och derivata såsom genomsnittlig respektive ögonblicklig ändringshastighet samt kunna använda begreppen i olika tillämpade situationer
- kunna numeriskt uppskatta derivatavärden till funktioner givna genom grafer, tabeller eller formler
- kunna härleda eller numeriskt/grafiskt motivera deriveringsregler för potens- och polynomfunktioner, exponential- och logaritmfunktioner samt för enkla sammansatta funktioner
- förstå varför talet e införs samt kunna ställa upp lämplig modell för ett exponentiellt förlopp
- inse sambandet mellan en funktions graf och dess derivata samt kunna använda detta vid grafitning och extremvärdesbestämning
- kunna bestämma primitiva funktioner och använda dessa vid tillämpad problemlösning.

Ämne: Matematik

Kurs: Matematik C2

Förkunskapskrav: Matematik C1 eller motsvarande kunskaper

Mål

Målet för kursen är att eleven breddar och fördjupar sina kunskaper inom funktionslära och statistik. I kursen ingår ett s.k. friutrymme för lokala beslut om fördjupning och breddning av innehållet. Uppläggningsen av kursen skall anpassas och tillämpningar väljas med hänsyn till elevernas studieinriktning.

Efter genomgången kurs skall eleven

inom kunskapsområdet *funktionslära*

- kunna utveckla och använda modeller med geometriska talföljder för att lösa problem med ekonomiska tillämpningar

inom kunskapsområdet *statistik*

- kunna planera, genomföra, analysera och rapportera en statistisk undersökning och i detta sammanhang kunna värdera stickprovsmetoder och diskutera olika typer av fel
- förstå konstruktion av indexserier samt kunna använda index såsom jämförelsetal.

Kommentar**Kommentar****Organisation**

Ämnet matematik är i den gymnasiala utbildningen uppdelat i kurserna A, B, C1, C2, D och E. Vilka kurser som är obligatoriska på de olika programmen framgår av nedanstående tabell:

Estetiska programmet:	A och B
Samhällsvetenskapsprogrammet humanistisk gren:	A och B
ekonomisk och samhällsvetenskaplig gren:	A, B, C1 och C2
Naturvetenskapsprogrammet:	A, B, C1 och D samt val mellan kurserna miljökunskap och ma- tematik E
Övriga program:	A

Inom utrymmet för det individuella valet kan skolorna erbjuda eleverna matematikkurser utöver de för programmet obligatoriska.

På ungdomsskolans program garanterar timplanen eleverna en viss lärarledd tid för ämnet matematik. När eleverna avslutar programmet skall de ha uppnått samtliga mål för programmets obligatoriska kurser. I den lokala arbetsplanen kan kurserna integreras. Där kan man t.ex. för Estetiska programmet besluta om en sammanhållen lärogång för att uppnå A- och B-kursens mål inom garantitiden 150 timmar. En sådan planering kan innebära att kortare tid än 110 timmar anslås för att uppnå A-kursens mål och motsvarande längre tid för att uppnå B-kursens.

Inom den gymnasiala vuxenundervisningen är timplanens lärarledda tid riktvärden. I övrigt gäller samma frihet som i ungdomsskolan att lokalt besluta om undervisningens organisation och uppläggning.

Kursplanen föreskriver inte hur målen skall uppnås, lika litet som vilka tillämpningar som skall väljas. Dock skall tillämpningarna lokalt anpassas till elevernas studieinriktning. Kursplanen ger genom s.k. friutrymmen ytterligare möjligheter att anpassa kurserna till ett visst program och till elevernas förkunskaper, intressen och behov. Hela den tid som avsätts för kurserna skall inte tas i anspråk för att uppfylla kursplanens mål, utan det skall även finnas tid för fördjupning och breddning av innehållet. Exempelvis kan man på kurs A på vissa program studera trigonometri medan man på andra program kanske hellre väljer att fördjupa sig i ekonomiska tillämpningar av procenträkning.

Några inslag i kursplanen

Kursplanen i matematik lägger stor vikt vid förståelse. Tack vare nya tekniska hjälpmedel har kraven på färdighetsträning minskat och möjligheter och utrymme skapats för utveckling av begreppsförståelse och problemlösningsförmåga.

De fyra aspekterna – problemlösning, användning av matematiska modeller, kommunikation och matematikens idéhistoria – avspeglas i avsnittet ”Strävan skall vara...”. Aspekterna är tänkta att belysas i varje kurs och där integreras med de mer innehållsinriktade målen i kursplanen.

I massmedierna förekommer ofta statistiska undersökningar och slutledningar. Alla elever behöver kunna ta ställning till och värdera tillförlitligheten av sådan information. Kurs A tar därför upp grundläggande statistik, som sedan fördjupas i kurserna B och C2. Statistik är ett speciellt viktigt matematiskt verktyg för samhälls- och beteendevetenskaperna, vilket medfört den programspecifika C2-kursen för Samhällsvetenskapsprogrammet. Kursens målsättningar skall uppnås inom den totala tid som anges i timplanen för ämnet.

Datorlära betraktas inte längre som ett särskilt kunskapsområde. Kravet på att själv kunna programmera har ersatts av krav på att kunna utnyttja färdig programvara på ett medvetet sätt. Tillgången till grafitande miniräknare och till matematiska verktygsprogram för datorer underlättar för eleverna att tillägna sig kunskap om och förmåga att värdera olika problemlösningstrategier och att låta algebraiska, numeriska och grafiska metoder komplettera varandra. Övrig lämplig programvara att utnyttja i undervisningen är kalkylprogram för att lösa problem inom bl.a. det ekonomiska området, statistikprogram för att hantera stora datamängder och symbolhanterande program för att bearbeta algebraiska uttryck och utföra exakta beräkningar.

En algoritmisk beskrivning, dvs. *”en entydig beskrivning av handlingsregler som arbetar stegvis och oftast upprepar samma procedur”*, är ett sätt att systematisera en problemlösningssprocess. Genom att arbeta med algoritmiska beskrivningar i skilda sammanhang får eleverna också grundläggande insikter i hur program för miniräknare och datorer är uppbyggda.

Anknytning till andra ämnen

Behov och tillämpningar av matematik finns inom många skolämnen, där ibland framför allt fysik, teknologi, kemi och miljökunskap samt vissa karaktärsämnen på de yrkesinriktade programmen. Det är väsentligt att i den lokala arbetsplanen ta hänsyn till dessa ämnens behov av specifika matematiska kunskaper.

Även inom icke naturvetenskapliga ämnen används matematik, t.ex. statistik i samhällsvetenskapliga och beteendevetenskapliga ämnen.

För de elever som studerar filosofi ges goda möjligheter att där finna anknytningar till matematikens abstrakta begreppsvärld och logiska bevisföring.

Kommentar

Psykologi

Syfte och roll

Psykologi handlar om frågor som människan har funderat över i alla tider, frågor som berör människors medvetande, upplevelser och beteenden.

Psykologiska förklaringsmodeller har kommit till allt större användning i samhället, liksom psykologiska facktermer och språkbruk. Teorier och resultat från psykologisk forskning ligger till grund för en mängd olika verksamheter, t.ex. inom vård och omsorg.

Psykologin bygger på olika vetenskapliga paradig, vilket har givit upphov till olika perspektiv inom ämnet – se nedan under rubriken ”Karaktär och struktur”. I och med att det inte finns ett perspektiv utan flera är det viktigt att eleven får kunskap om dessa och möjlighet att välja synsätt.

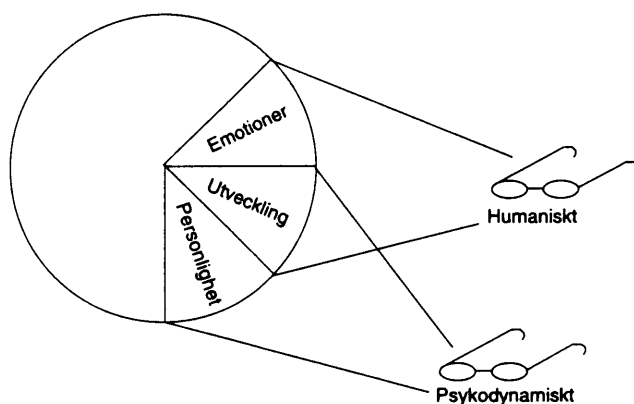
Skolans psykologiundervisning medverkar till att utveckla elevens förståelse av sig själv och andra samt motverkar rädsla och intolerans för det främmande i livet.

Karaktär och struktur

Psykologi handlar om människans frågor om vem hon är och hur hon utvecklas, enskilt och tillsammans med andra.

Människan kan studeras ur olika teoretiska perspektiv såsom psykodynamiskt, behavioristiskt och humanistiskt.

Människan kan också studeras ur olika aspekter. Här avses olika områden inom ämnet såsom utvecklingsaspekter, personlighetsaspekter och känslomässiga aspekter. Ett visst perspektiv kan beröra flera olika aspekter, likaväl som en och samma aspekt kan belysas ur olika perspektiv, se fig nr 1.

Allt inom ämnet kan inte studeras inom ovanstående struktur. Vissa frågeställningar kan med fördel studeras som fristående kunskapsområden t.ex. arv och miljö, drömmar och psykologiska test.

Strävan skall vara att eleven

- utvecklar ett intresse för kunskaper i psykologi
- utvecklar ett reflekterande sätt att tänka kring psykologiska frågeställningar
- vidgar sin självkänedom genom att relatera psykologisk kunskap till sig själv
- ökar sin beredskap att klara psykiska påfrestningar i livet
- ökar sin medvetenhet om hur människan påverkar och påverkas av sin omgivning
- förstår innebörden i mänskliga relationer
- vidgar sin förståelse för likheter och olikheter mellan människor
- utvecklar sin förståelse för människans olika kommunikativa uttrycksformer.

Ämne: Psykologi
Kurs: Psykologi

SKOLFS 1993:XX

Mål

Målet för kursen är att eleven tillägnar sig kunskaper om olika psykologiska perspektiv och deras tillämpning. Kursen skall också ge kännedom om några av psykologins olika kunskapsområden. Av nedanstående mål är det förstnämnda av särskild dignitet.

Efter genomgången kurs skall eleven

- kunna jämföra olika psykologiska perspektiv samt kunna se vilka konsekvenser dessa kan få i sin tillämpning
- känna till hur människan lär sig och utvecklas tankemässigt, emotionellt och socialt
- känna till hur människan uppfattar och tolkar omvärlden
- ha kunskap om hur attityder och värderingar uppstår
- känna till viktiga socialpsykologiska begrepp samt kunna tillämpa dessa
- ha bearbetat frågor om likheter och olikheter, såsom manligt – kvinnligt, normalt – onormalt
- känna till livets kriser samt de möjligheter och svårigheter dessa kan innebära
- ha kunskap om olika psykiska störningar samt möjliga behandlingsformer
- ha kunskap om människans olika sätt att kommunicera, verbalt och icke-verbalt.

Kommentar

Kommentar

Inledning

En viktig förändring i förhållande till tidigare kursplan när det gäller innehållet är betoningen av psykologins mer omfattande teorier. Under den

begränsade tid som står till förfogande är det angeläget att välja stoff som på ett sammanhängande sätt täcker in så stora delar av människans psyke som möjligt. Det är också viktigt att få fram skillnaderna mellan de olika perspektiven inom psykologin av i dag.

Perspektiv används som beteckning på de olika synsätt som finns inom ämnet. Psykoanalys, behaviorism och humanistisk psykologi är de stora huvudinriktningarna, men det är fullt möjligt att tänka sig ytterligare perspektiv som t.ex. ett kognitivt eller socialpsykologiskt synsätt.

Perspektiven leder ofta till helt olika konsekvenser t.ex. i fråga om synen på psykiska störningar.

De olika delarna av människans psyke som kan belysas utifrån dessa perspektiv benämns i kursplanen aspekter. Dessa motsvarar i stor utsträckning de tidigare huvudmomenten. De olika aspekterna kan i undervisningen gå in i varandra. Det är t.ex. svårt att behandla varseblivning utan att komma in på känslor.

Förutom nämnda perspektiv och aspekter inrymmer ämnet även en mängd stoff som inte låter sig inordnas i ovanstående struktur. Det är då lämpligt att studera dessa frågor i form av teman/studieområden. Exempel på sådana områden är frågeställningar kring arv och miljö, drömmar och psykologiska test av olika slag.

All undervisning bör självklart anpassas till undervisningsgruppen. Många vuxna har skaffat sig ett rikt mått av kunskaper och erfarenheter genom tidigare studier, i sitt yrkesarbete, i vardagslivet och som samhällsmedborgare. Det är viktigt att ta till vara och knyta an till dessa kunskaper i ämnet psykologi.

Många betraktar inte erfarenheter och reflektioner som kunskap i egentlig mening. Det kan framför allt gälla dem som haft ett längre studieuppehåll. Därför är det viktigt att förtydliga den kunskapssyn som ligger till grund för undervisningen.

Kursplanens disposition

Kursplanen skall ange samhällets krav på utbildningen, ämnets syfte och roll, klargöra ämnets karaktär och struktur samt ange mål.

Ämnets syfte och roll skall legitimera ämnet, svara på frågan varför ämnet finns i gymnasiet. Syfte och roll relateras alltså till läroplanens mål.

Under rubriken "Karaktär och struktur" fångar ämnets kärna in sättet att se på ämnet. Psykologin beskrivs här som ett ämne som studerar människan utifrån olika psykologiska perspektiv, skilda aspekter och kunskapsområden.

Avsikten med målen under strävan är att ange inriktning för kunskaper, färdigheter, förståelse etc. Målen uttrycker alltså en kvalitativ inriktning som skall styra undervisningen genom att utgöra underlag för arbetet med den lokala arbetsplanen och de undervisningsmål som den enskilda läraren sätter upp tillsammans med eleverna.

Kursmålen är av olika dignitet och det första är av särskild vikt. Övriga kursmål skall uppnås mer eller mindre av eleven, beroende på elevers och lärares urval av ämnesinnehåll.

Samverkansmöjligheter

Kommentar

Samverkan med andra ämnen är en annan möjlighet att kring ett gemensamt tema närma sig psykologiämnet. I ett tema om t.ex. kärlek kan psykologi samverka med svenska och biologi. Ett annat tema om konflikter öppnar möjligheter för samarbete med samhällskunskap och exempelvis en lokal kurs i dramatik.

Latin med allmän språkkunskap

Syfte och roll

Syftet med ämnet Latin med allmän språkkunskap är att eleverna skall förvärva sådana kunskaper i latin att de kan tillgodogöra sig innehållet i latinska texter från olika epoker. Genom att studera texter från såväl antik som efterantik tid lär eleverna känna dels det latin som för miljoner människor var modersmål i det romerska imperiet, dels det latin som under senare tider fungerade som internationellt kultur- och vetenskapsspråk i de flesta europeiska länder ända in på 1800-talet.

Studierna syftar också till att eleverna skall förvärva kunskaper om antikens historia och dess kultur och föreställningsvärld som utgör en viktig bakgrund till den moderna västerländska civilisationen. Under långa skeden av den europeiska kulturhistorien har människor talat och skrivit latin, och deras världs- och människoupfattning har starkt präglats av antikens.

Som moderspråk till de romanska språken och som källa till ett stort antal lånord gemensamma för de flesta europeiska språken har latinet spelat, och spelar fortfarande, en viktig roll. Studiet av det latinska ordförrådet och den latinska ordbildningen skall ge eleven möjlighet att förvärva kunskaper av värde både vid språkstudier inom den gymnasiala utbildningen och för vidare studier.

Utbildningen i ämnet Latin med allmän språkkunskap avser således att ge eleven kunskaper om ett språkligt och kulturellt arv som är gemensamt för Europas länder.

Karaktär och struktur

Det centrala i ämnet Latin med allmän språkkunskap är studiet av de latinska texterna. Genom att tolka och analysera dessa texter blir eleven förtrogen med det latinska språket och lär känna dess egenart och uttrycksformer. Viktiga redskap i detta arbete är ordkunskap och kunskaper i latinsk formlära och syntax.

Studiet av autentiska texter är nyckeln till kunskaper om antikens kultur, om historiska skeenden och om de idéer som, från antiken och framåt i tiden, spelat en viktig roll för det moderna Europas utveckling. Textarbetet ger också eleven möjlighet att i ett långt tidsperspektiv reflektera över och ta ställning till människans ständigt återkommande tankar och frågor om liv och död, makt och slaveri, tro och vantro och hennes känslor av kärlek, hat, hopp och fruktan.

I ämnet ingår som ett annat viktigt kunskapsområde allmän språkkunskap som förmedlar kännedom om de klassiska språkens betydelse för det internationella ordförrådet och dess struktur. Det varierade arbetet med språklig analys och utblickar till andra främmande språk när det gäller språkutveckling och ordförråd breddar och fördjupar elevens allmänspråkliga kompetens.

Genom sitt breda språkliga och kulturella innehåll erbjuder ämnet Latin med allmän språkkunskap rika möjligheter till samverkan med andra ämnen.

Strävan skall vara att eleven

- känner intellektuell tillfredsställelse vid studiet av latinska texter samt stimuleras till inlevelse i antikens och senare tiders kulturvärldar
- blir förtrogen med det latinska språket och därigenom förvärvar förmåga att läsa och tillgodogöra sig både antika och efterantika latinska texter av olika slag
- utvecklar förmåga att språkligt analysera de lästa texterna och därvid använda termer och begrepp för språkbeskrivning
- vidgar och fördjupar sin kunskap om det internationella ordförråd som uppstått ur de klassiska språken
- blir medveten om latinets betydelse som moderspråk till de romanska språken samt som källa till en stor del av det engelska ordförrådet och på så sätt får en allmän insikt i hur språk utvecklas
- sätter sig in i antikens kultur och föreställningsvärld och får ett vidare perspektiv på vårt gemensamma europeiska kulturarv och på latinets roll som förmedlare av detta ända in i modern tid
- upptäcker och förstår latinets historiska roll som vetenskaps- och kulturspråk samt antiken som mönster och inspirationskälla för senare samhälls- och kulturutveckling.

Ämne: Latin med allmän språkkunskap
Kurs: Latin med allmän språkkunskap

SKOLFS 1993: XX

Mål

Målet för kursen är att eleverna tillägnar sig sådana kunskaper i latin att de kan förstå innehållet i valda latinska texter från antik och efterantik tid och därigenom utvinna språkliga och kulturhistoriska kunskaper.

Efter genomgången kurs skall eleven

- kunna översätta och förstå enklare antika och efterantika latinska texter, såväl prosa som poesi
- ha kunskap om det väsentliga i latinets formlära och syntax
- känna till och förstå innebörden i ett antal välkända latinska citat och sentenser
- ha viss kunskap om latinets uttal under skilda tider samt ha kännedom om några vanliga klassiska versmått
- ha viss kännedom om latinets användning inom vetenskaplig terminologi
- ha viss kunskap om latinet som internationellt kulturspråk
- kunna identifiera frekventa latinska och grekiska basmorfer och affix i internationella lånord samt förstå deras funktion
- känna till vanligt förekommande latinska och grekiska lånord samt ha kunskap om deras byggnad och kulturhistoriska bakgrund
- känna till väsentliga drag i den antika kulturen och dess betydelse som

inspirationskälla fram till modern tid

SKOLFS 1993:XX

- känna till huvuddragen i det romerska rikets historia
- kunna använda ordböcker, grammatik och annan relevant referenslitteratur.

Naturkunskap

Syfte och roll

Naturvetenskaplig bildning krävs för att människan skall kunna orientera sig i tid och rum. Insikter i hur kunskaperna vuxit fram och hur världsbilden förändrats genom tiderna utgör en del av kulturarvet.

Det moderna samhället är i hög grad baserat på naturvetenskap och teknik. Vi kan dock inte överlåta alla de frågor som bygger på kunskap i naturvetenskap till specialister. För att vi på saklig grund skall kunna ta ställning till dessa frågor och därmed ha inflytande på samhällets utformning krävs att vi alla har en god naturvetenskaplig kompetens. Särskilt miljöfrågorna – ofta komplexa och mångfasetterade – ställer stora krav på brett naturvetenskapligt kunnande.

När eleverna påbörjar den gymnasiala utbildningen har de redan grundläggande kunskaper i naturvetenskap. Syftet med ämnet Naturkunskap är att eleverna genom den gymnasiala utbildningen skall fördjupa och bredda sina kunskaper och kunna studera mer komplexa samband.

Ämnet skall också ge generella insikter i hur kunskaper i naturvetenskap skapas, bearbetas, förmedlas och värderas.

Karaktär och struktur

Naturkunskap är ett tvärvetenskapligt ämne där naturvetenskapliga frågeställningar kan studeras ur flera perspektiv. Strukturen är inte entydigt given men ämnet handlar ytterst om materia, energi och liv. Stor vikt skall läggas vid samhällstillämpningar.

Naturkunskap A är kärnämne och skall i huvudsak vara inriktat mot miljöfrågor. Naturkunskap B skall ge ytterligare fördjupning och breddning av kunskaperna i naturvetenskap.

Strävan skall vara att eleven

- ökar sitt intresse för och sin vetgirighet inom det naturvetenskapliga området
- utvecklar sin förmåga att söka och tillgodogöra sig naturvetenskaplig information
- fördjupar sina kunskaper om naturvetenskapliga samband och fenomen
- förstår att naturvetenskapliga beskrivningar och förklaringar bygger på modelltänkande
- inser hur människans världsbild har förändrats genom växelverkan mellan empiri och teori
- genom egna experiment och undersökningar får insikt i naturvetenskapligt arbetssätt
- utvecklar sin förmåga att på naturvetenskaplig grund ta ställning till den egna livsföringen och till miljö- och resursfrågor.

Ämne: Naturkunskap
Kurs: Naturkunskap B

Mål

Målet för kursen är att eleven skall tillägna sig naturvetenskaplig bildning samt öka sin förmåga att sätta sig in i frågor som kräver naturvetenskaplig belysning. Uppläggningsen skall vara experimentellt inriktad och ge insikter i naturvetenskapligt arbetssätt.

Efter avslutad kurs skall eleven

- ha fördjupat sina kunskaper om materiens byggnad och egenskaper
- ha kunskaper om energiformer, energiomvandlingar och energikvalitet
- ha kunskaper om naturvetenskapliga teorier för livets förutsättningar, uppkomst, utveckling och mångfald
- kunna beskriva den levande organismens byggnad och funktion från molekylär nivå till organnivå
- ha ökat sin förmåga att beskriva och analysera faktorer som påverkar arbetsmiljö och yttre miljö
- kunna planera, utföra och tolka enkla experiment och undersökningar
- kunna rapportera genomförda experiment och undersökningar muntligt och skriftligt
- ha kunskaper om materia- och energiflöden i samband med produktion och användning av industriprodukter
- ha översiktlig kunskap om aktuell forskning inom några områden samt ha beredskap att kunna värdera och ta ställning till tillämpningar av forskningsresultaten ur etiskt perspektiv.

Kommentar

Kursplanen är indelad i fem avsnitt

Avsnittet "Syfte och roll" ger en bakgrund till varför ämnet finns i skolan och vad det har för uppgift. Syfte och roll relateras till läroplanens mål och till skolans samhällsuppdrag.

Under rubriken "Karaktär och struktur" beskrivs ämnets uppbyggnad. Detta avsnitt avser att vara till hjälp vid utformningen av de lokala arbetsplanerna.

Avsikten med "Strävan skall vara..." är att ange inriktning för kunskaper, färdigheter osv. De är mål att arbeta mot, dvs. de är öppna mål utan tak.

Beskrivningen av målet för den enskilda kursen inleds med en kort löpande text som anger de krav som ställs på utbildningsanordnaren. Därefter följer vad eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs. Givetvis kommer eleverna att uppnå målen med olika kvalitet i sina prestationer.

De i kursplanen beskrivna nationella utbildningsmålen skall ligga till grund för målen i de lokala arbetsplanerna. Lärare och elever fastlägger tillsammans målen för undervisningen och beslutar om stoff och arbetssätt. De nationella målen ger utrymme för lokal anpassning till elevgruppens

Kommentar

förkunskaper, intressen och behov samt till det enskilda programmets karaktär.

Kommentar

Naturkunskap kan samordnas och samverka med andra ämnen. Natur, miljö och resurser behandlas ur olika aspekter såväl i naturorienterade ämnen som i samhällsorienterade ämnen och geografi. Naturvetenskapernas utveckling hänger nära samman med den historiska och ekonomiska utvecklingen. Etiska frågor kan behandlas även i religionskunskap och filosofi. Förmågan att uttrycka sig och kommunicera övas också i svenska, engelska, matematik och i estetiska ämnen.

Kurs A

I propositionen 1990/91:85, "Växa med kunskaper", säger skolministern "Som framgår av avsnitt 3.7.2. anser jag att 30 timmar av den tid som gäller den för alla gemensamma utbildningen i gymnasieskolan skall ägnas åt naturkunskap. Skälet är att alla bör få en bättre 'naturvetenskaplig allmänbildning'. Tyngdpunkten i studierna skall vara miljökunskap. Det är emellertid inte självklart att dessa studier skall bedrivas i form av ett eget ämne. Ett alternativ kan vara att integrera området i olika karaktärsämnen..."

"Växa med kunskaper", som låg till grund för riksdagsbeslutet om gymnasieskolan och vuxenutbildningen, har varit utgångspunkten för kursplanernas inriktning och ligger alltså till grund för Naturkunskap A.

Naturkunskap A är ett kärnämne och studeras obligatoriskt på alla program. Uppläggningsen av kursen bör lokalt anpassas till elevernas studieinriktning och till tidigare inhämtade kunskaper. Kursen kan antingen studeras som ett eget ämne eller integreras i olika karaktärsämnen. Både i de yrkesförberedande och i de studieförberedande programmen finns goda möjligheter till samordning eller integration med kurser inom karaktärsämnen. I planeringen bör ingå att noggrant analysera möjligheterna till samverkan inom det enskilda programmet. Arbetsmiljöundervisningen, som är en viktig del av miljöundervisningen, studeras dock i huvudsak inom karaktärsämnenas ram.

Experiment och fältstudier hjälper eleverna att förstå begrepp och samband och ger erfarenheter av naturvetenskapligt arbetssätt.

Kurs B

Naturkunskap B ingår obligatoriskt i Samhällsvetenskapsprogrammet. Man beslutar lokalt om kurserna A och B skall studeras i följd eller om de skall integreras. Kurs A är i huvudsak inriktad mot miljö- och energifrågor, men även i kurs B kan sådana tas upp när tillfälle ges.

Experimentellt arbete har sin givna plats i undervisningen. En modell eller en teori utgör en sammanfattning av iakttagelser och experimentella resultat, och varje naturvetenskaplig förklaring av ett fenomen vilar på empirisk grund. Liksom i Kurs A bör begreppsförståelsen baseras på elevernas egna observationer och undersökningar.

Att söka kunskap ur andra källor än läroböcker utgör en allmän träning i hantering av kunskapskällor. Genom att studera populärvetenskapliga tidskrifter och dagstidningar kan eleverna få kontakt med forskningens frontlinjer. Sökning i databaser ger tillfälle att använda datorer för faktainsamling.

Det tvärvetenskapliga perspektiv som anläggs i naturkunskap kan utnytt-

jas för att ge en helhetssyn på materiens olika former från mikro- till makrokosmos. Här liksom inom andra delar av kursen är kunskaperna från tidigare studier en grund att bygga vidare på.

Ett historiskt perspektiv på människans kunskapsutveckling kan utnyttjas för att visa att naturvetenskapliga begrepp, modeller och teorier är produkter av människans tänkande i en viss tid och inte absoluta sanningar.

Varje fysikalisk förändring låter sig beskrivas i energitermer. Att eleven behärskar energibegreppen är därför ett bra utgångsläge för studiet av alla naturvetenskapliga ämnesområden och deras tillämpningar.

Genom tidigare studier har eleverna grundläggande kunskaper om organismers byggnad och funktion. På det gymnasiala stadiet fördjupas kunskaperna och molekylärbiologin kan få en mer framträdande roll. Tillämpningar av biologiska och medicinska forskningsresultat kan diskuteras ur etiskt perspektiv. Kunskaper i humanbiologi underlättar ställningstaganden om livsstil och människosyn.

Industrisamhällets framväxt har medfört att nya kretslopp av materia och energi skapats. Dessa kan belysas genom att man följer en process från råvaruutvinning till avfallshantering.

Religionskunskap

Syfte och roll

I läroplan för grundskolan 1962 markerades att undervisning i religionskunskap skulle vara samhällets undervisning. Det innebar bl.a. att religionskunskapen skulle utformas på ett sådant sätt att alla skulle kunna delta i undervisning om religioner och livsåskådningar. Detta ställde vissa krav på både innehåll och utformning av undervisningen.

I läroplan för gymnasiet 1965 infördes i religionskunskapen momentet ”analys av den moderna människans situation”. Genom att göra detta till ett eget moment ville man markera att studier i religionskunskap skulle genomföras så att eleverna både fick en innehållslig fördjupning och blev medvetna om att de frågor som diskuteras inom religionskunskapen också är aktuella för människor i dag. Inom utvecklingsarbetet i religionskunskap har man därefter på olika sätt försökt fullfölja denna tradition. År 1991 blev religionskunskapen ett obligatoriskt ämne på alla program i den gymnasiala utbildningen.

Syftet med undervisningen i religionskunskap är att eleverna skall möta religioner och livsåskådningar utifrån nya infallsvinklar. Eleverna skall vidga och fördjupa sin erfarenhets- och begreppsvärld och stimuleras till reflektion över etiska och moraliska frågor, och över vad det innebär att ta ansvar som medmänniska och samhällsmedlem.

Till demokratins grundläggande värden och rättigheter hör att få kunskap om religioner och livsåskådningar. Eleverna skall öppet få diskutera frågor om tros- och livsåskådning och få tillfälle att möta människor från olika traditioner och kulturer. Eleverna skall utveckla respekt för individens egenart och arbeta med sin egen livstolkning.

Karaktär och struktur

Att arbeta med frågor om livets mening och att bilda sig en egen uppfattning är led i människans strävan att utveckla en egen identitet. Detta kräver dels kunskaper om innehåll och funktion i olika religioner och livsåskådningar, dels kunskaper om hur den egna inställningen till religion och livsåskådning byggs upp. Detta är två perspektiv som nära berör varandra. Det ena kan inte utvecklas utan det andra. Därför har studiet i religionskunskap både en innehållslig och en existentiell sida, och dessa får inte skiljas från varandra.

Människan behöver mönster med vars hjälp man kan tolka tillvaron och finna mening och innehåll i den. Sådana mönster och tolkningar kommer till uttryck i religioner och livsåskådningar av olika slag som tar ställning till frågor om gudstro, verklighetsuppfattning, människosyn, samhällsuppfattning, etik, kultur och estetik. Det är den innehållsliga sidan av livsåskådningsbildningen.

Att utveckla en livsåskådning är en process som pågår hela livet. Den angår på det ena eller andra sättet alla människor i samhället. Det handlar om hur man söker, prövar, värderar, tar ställning och omvärderar. Denna process pågår, mer eller mindre medvetet, hos alla människor, i alla tider och i alla åldrar. Kunskap om hur denna process fungerar är därför en

naturlig del av utbildningen i skolan. Det är livsåskådningsbildningens existentiella sida.

I gymnasieskolan innefattar det innehållsliga perspektivet ett studium av religioner och livsåskådningar utifrån t.ex. historisk, institutionell, kulturell, tros- och etikdimension. Mötet mellan olika religioner och livsåskådningar är också en viktig dimension i religionskunskapsstudiet. Det existentiella perspektivet kan anläggas utifrån begrepp som liv–död, ansvar – skuld, rättfärdighet – förtryck. Exempel på områden där ett innehållsligt och ett existentiellt perspektiv möts är vardagliga etiska problem samt frågor om miljö, kulturarv, kulturmöten, samlevnad och hälsa.

Innehållsliga och existentiella perspektiv kan tillsammans fördjupa uppfattningen om olika företeelser som behandlas inom religionskunskapen. Därför behöver de belysa och berika varandra. I denna dialog kan eleverna upptäcka sammanhang, väcka frågor, inhämta information, kritiskt granska, samtala och öva sin egen inlevelse och visa respekt för dem som har andra uppfattningar än den egna.

Strävan skall vara att eleven

- mer och mer upptäcker det meningsfulla och intressanta i att studera religion, livsåskådning och etik, och finner stimulans för sin egen tolkningsprocess
- utvecklar och fördjupar sina kunskaper och reflektioner om religiösa, etiska och existentiella frågor som en grund för eget ställningstagande
- utvecklar sin förmåga att självständigt och tillsammans med andra inhämta nya kunskaper om kulturer, religiösa seder och traditioner som utvecklas i det mångkulturella samhället
- fördjupar sin kunskap om hur kristen tro och kristna värderingar påverkat det svenska samhället genom tiderna, och fördjupar sin förståelse för de kristna värderingarnas betydelse för kultur, etik och samhällsuppfattning i dag
- erhåller kunskaper som möjliggör fördjupad analys av olika religioners och livsåskådningars trosinnehåll, värderingar och uttrycksformer utifrån ett innehållsligt och ett existentiellt perspektiv
- utvecklar sin förmåga att reflektera över egna ställningstaganden till frågor som är aktuella i livsåskådningsdebatten
- inser sambandet mellan den egna tros- och livsåskådningen och sitt ställningstagande till samhällets värdegrund
- fördjupar sin inlevelse i, förståelse och respekt för andra människors integritet, kan argumentera mot förtryck och våld i olika former och tar avstånd från att människor utsätts för förtryck för sin religions eller livsåskådnings skull.

Ämne: Religionskunskap
Kurs: Religionskunskap B

SKOLFS 1993: XX

Förkunskapskrav: Religionskunskap A eller motsvarande kunskaper

Mål

Målet för kursen är att eleven fördjupar studierna i religionskunskap, särskilt med inriktning på hur samspelet mellan samhällssyn, religion och andra livsåskådningar påverkar kultur, samhälle och ekonomi. Frågor om sekularisering och de förskjutningar som kan påvisas i människors värderingssystem skall undersökas och analyseras. Eleven skall studera undersökningar kring religion och livsåskådning, kunna se aktuella frågor i livsåskådnings-, etik- och samhällsdebatten i idéhistorisk belysning, och öva sig i att diskutera resultat och tolkningar.

Efter genomgången kurs skall eleven

- ha insett glädjen i och nyttan av att studera samhälls- och kulturfenomen i ett religiöst, livsåskådningsmässigt och etiskt perspektiv
- kunna formulera, analysera och ta ställning till hur kristendomen och andra religioner och livsåskådningar påverkar och påverkas av samhällsutvecklingen, och inse vad detta betyder för människors livssituation
- kunna påvisa hur religion, livsåskådning och kultur samspelar
- kunna läsa och kritiskt granska undersökningar kring tros- och livsåskådningsfrågor
- kunna samla informationer om samt bearbeta och diskutera ett valt problemområde i svensk eller internationell kultur- och samhällsdebatt sådant det framträder i olika medier
- kunna skilja mellan modell och verklighet, mystik och inomvärldslighet samt reflektera över hur dessa begrepp påverkar diskussionerna i tros- och livsåskådningsfrågor
- kunna argumentera i tal och skrift kring olika aktuella problem utifrån ett eget ställningstagande.

Kommentar

Kommentar

Kursens karaktär och struktur

I religioner och livsåskådningar är begreppen tro och icke-tro centrala. De möter oss i tradition, symboler, andaktsformer, i livsåskådningsdebatt och i regler för moral och etik. Begreppen kan studeras både i ett historiskt och i ett aktuellt perspektiv. Historiskt har kristendomen haft ett genomgripande inflytande på svensk tradition, samhällsmoral och kultur. I den kristna kyrkan idag pågår ett intensivt utvecklingsarbete för att uttrycka den kristna tron i ett språk och med en symbolvärld som passar moderna människor. Bibeltexter, psalmer, sånger och litteratur ger uttryck för kristen tro på Gud och Jesus i olika tider. Genom att följa kyrkoårets växlingar kan man fördjupa förståelsen för helger och högtider.

Judendom, islam, hinduism och buddhism har sin historiska bakgrund i en annan kulturell och samhällelig miljö. Dessa religioner har sina texter, sånger, högtider, sin religiösa gemenskap och sina etiska principer. Detta har också i viss mån blivit en del av vår kultur genom ökad invandring och internationalisering.

Många människor väljer livsåskådningar med agnostisk eller ateistisk innebörd. Dessa har ofta utvecklats i anslutning till den filosofiska, politiska eller kulturella utvecklingen i samhället. Det finns också många som anger privatreligion som sin verklighetstolkning. I det moderna samhället har nya livsåskådningsliknande tolkningar, som anknyter till begrepp som liv, ekologi och miljö, uppstått ur behov av att rädda världen från katastrofer och att motivera människor till ansvar inför viktiga uppgifter. Ungdomskulturen med sin musik, sin vanda inför framtiden och sina otraditionella symboler ger många uttryck för försök att finna något som ger trygghet.

Svensk tradition har formats av kristendom, folkrörelser och filosofier i samspel mellan religion, livsåskådning och samhälle. De traditioner eleverna själva bär med sig från olika kulturer måste tas till vara i undervisningen. I ett sekulariserat samhälle är ingen tro eller livsåskådning självklar. Jämförelser mellan religioner från olika världsdelar och tidsepoker kan ge viktiga bidrag till interkulturell och historisk förståelse. Eleverna skall fördjupa sin förankring i den egna religionen, livsåskådningen, traditionen och kulturen, men också få förståelse och respekt för andras traditioner och kulturer. Detta är ett sätt att utveckla ömsesidig tolerans och hänsyn, samtidigt som det understödjer den egna personlighetsutvecklingen.

Värdefrågorna är viktiga inom ämnet Religionskunskap. Eleverna möter ofta frågor som har med gott och ont, rätt och orätt att göra. Om detta tidigt och kontinuerligt tas upp i undervisningen kan eleverna efterhand bli alltmer medvetna om att principiella motiveringar och inställningar, baserade på tro, religion och livsåskådning, ytterst bestämmer våra uppfattningar och präglar vårt handlande, även om vi inte är medvetna om det. Diskussionen kring etikfrågorna kan fördjupas med hjälp av principer som tio Guds bud, humanismens grundläggande principer om människovärde, moralsystem grundade på principen om att allt vad man vill att människor skall göra mot en själv, gör man också mot andra (t.ex. "den gyllene regeln") samt på principer om social rättfärdighet. I undervisningen kan man påvisa vilka principer som kan användas när man diskuterar aktuella etiska frågor. Därigenom bidrar ämnet till att uppfylla viktiga mål i skolan och att aktualisera sådana moraliska och etiska värden som skall hävdas i skola och samhälle.

Värdefrågorna berör inte enbart etiken utan också kultur och samhällsdebatt i ett vidare perspektiv. Undervisningen i religionskunskap skall därför aktualisera hur religion och livsåskådning, kyrkor och samfund fungerar kulturskapande, inspirerar till konst och litteratur, medverkar till social medvetenhet, värnar om naturen och ger människor livsmod och inre kraft, men också visa på hur de ibland har brutit, och fortfarande bryter, mot sina ideal.

Religionskunskapsämnet har, vilket framgår av kursplanen, två viktiga perspektiv: det innehållsrika och det existentiella. Dessa perspektiv skall i undervisningen samspela med varandra (se skiss i bilaga). Särskilt i gymnasial utbildning finns goda förutsättningar för att eleverna kan uppfatta och tillgodogöra sig båda perspektiven och se sambandet mellan innehåll och

livsfrågor. Eleverna kan också reflektera över förhållandet mellan religion och livsåskådning och över ställningstaganden i etiska och moraliska frågor.

Kommentar

Innehållsligt perspektiv

I det innehållsliga perspektivet kan man urskilja olika dimensioner. En dimension är ett sätt att uppfatta och avgränsa ett visst innehåll. Exempel på dimensioner med vars hjälp man kan beskriva och analysera tros- och livsåskådningar och deras roll i samhället är följande:

en historisk dimension: varifrån kommer de värderingar vi accepterar eller förkastar? Vad har lett till det utbud av tros- och livsåskådningar i samhället som vi har i dag? Hur har sekulariseringen påverkat synen på religion, livsåskådning och etik? Vilken är den kyrkohistoriska bakgrunden till de problem som studeras?

en institutionell dimension: vilka institutioner i vårt samhälle har bestämt utvecklingen tidigare och bestämmer utvecklingen idag inom religion, kyrkor, samfund och i livsåskådningsdebatten? Vilka är särskilt viktiga i ett religionskunskapsperspektiv? Vad betyder kristna kyrkor och samfund? Vad har de att säga om det problem som studeras?

en kulturell dimension: vilka värderingar bestämmer utbudet på det kulturella området, i ungdomskultur, TV, video, etc? Vilken roll spelar tros- och livsåskådning? Vad har kristendomen och andra religioner och livsåskådningar betytt för den kulturella utvecklingen?

en trosdimension: vilket är det kristna trosinnehållet? Vad står andra religioner och livsåskådningar för i fråga om gudstro, verklighetsuppfattning, samhälls- och människosyn?

en etisk dimension: vilka inställningar har olika tros- och livsåskådningar till olika etiska och moraliska problem? Vad har den kristna etiken betytt för det svenska samhällets moralutveckling och vad betyder den idag?

en mötesdimension: hur åstadkommer man möten istället för konflikter mellan religioner och livsåskådningar? (Se figur.)

Existentiellt perspektiv

Grundläggande problem bör som framgått inte bara diskuteras ur ett innehållsligt utan också ur ett existentiellt perspektiv. Sådana ständigt återkommande erfarenheter och upplevelser kan beskrivas med begrepp som liv och död, ansvar och skuld, ensamhet och gemenskap, lidande och medmänsklighet, rädsla och trygghet; eller lidande – död – ansvar – skuld – förlåtelse – frälsning – förtröstan – kärlek – meningsfullhet – godhet; eller utifrån begrepp som hopp – fruktan – sorg – klagan – tacksamhet – liv. Detta aktualiserar frågor som: Vilken är den kristna tolkningen av dessa begrepp? Vad säger andra religioner och livsåskådningar? Vilken är den egna inställningen? Hur motiveras den?

Kursplanens uppbyggnad: Gemensamma innehållsområden och färdigheter

I ämnet samhällslära i grundskolan möter eleverna religionskunskapsstudiet för första gången. Utifrån perspektivet ”människans frågor om livet och tillvaron” skall eleverna tidigt öva sig i att förstå och tolka fenomen i sin omvärld och behandla sådant som har med människans livsvillkor, verksamhet och samverkan att göra. Det innebär att eleverna både måste inhämta kunskaper om och själva ställa sig inför uppgiften att tolka företeelser

i omvärlden i ett tros- och livsåskådningsperspektiv, och ge dessa företeelser mening.

I gymnasial utbildning skall eleverna möta liknande innehåll som i grundskolan, men nu från nya utgångspunkter som hjälper dem att upptäcka nya sammanhang. Studerande i gymnasiet är i en ålder då behovet av att utveckla en egen genomtänkt livsåskådning på allvar gör sig gällande. Studierna behöver därför läggas upp så att eleverna ges tillfälle till att informera sig om och bearbeta olika frågor, kritiskt granska, pröva och ompröva dem och ta ställning till dem.

Vuxna studerande har upplevelser och erfarenheter som de kan bidra med och som de ofta behöver hjälp med att bearbeta. En allmän erfarenhet inom vuxenundervisningen är att många av de begrepp som tro, livsåskådning och etik arbetar med av vuxna uppfattas som en konstruktiv hjälp till förståelse för och tolkning av sin omvärld.

Människan är en livstolkande varelse. Genom att resonera kring hur en livstolkning utvecklas och vad den innehåller kan man hjälpa eleverna att allt bättre förstå och tolka sin situation. Vill man nå fram till detta framstår det som självklart att man vid planeringen av undervisningen i religionskunskap behöver ta stor hänsyn till de önskemål, erfarenheter och allmänna förutsättningar som finns i den grupp man skall arbeta med.

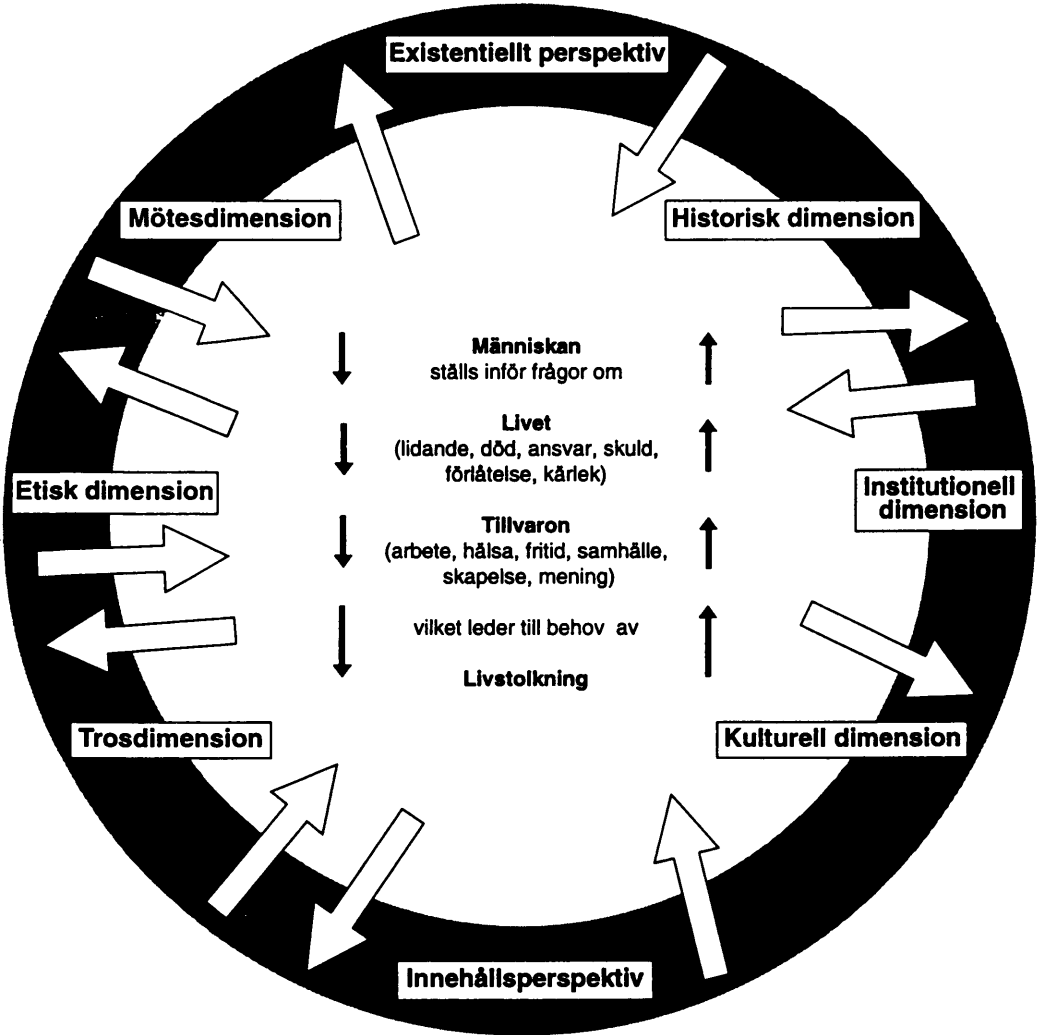
I religionskunskapsundervisningen skall de mål som är gemensamma för de olika programmen omsättas i det egna ämnet. Dessa mål har därför delvis inarbetats i målen för religionskunskapsundervisningen. En grundläggande fråga att diskutera blir då på vilka sätt religionskunskapen kan bidra till att uppfylla dessa mål.

Exempel på viktiga innehållsområden som skall behandlas på alla program är globala överlevnadsfrågor och livsmiljö, solidaritet, människosyn och människovärde, kulturarv, man och kvinna, jämställdhet, gott yrkesmannaskap och god yrkesetik. Både kristendomen och andra religioner och livsåskådningar har viktiga bidrag att ge till breddning och fördjupning av innehållet i dessa begrepp och därmed till elevens egen personlighetsutveckling. I religionskunskapsundervisningen skall eleven fördjupa sin kunskap genom reflektion, dialog, argumentering, diskussion och ställningstagande. Eleven skall utveckla förmågan att diskutera och ta ställning i etik- och livsåskådningsfrågor med anknytning till olika yrkesområden. Särskilt elever inom vuxenutbildningen kan förutsättas att ha mycket konstruktivt att bidra med, exempelvis i frågor om människosyn, om gott yrkesmannaskap och om god yrkesetik. Samverkan med andra ämnen som anknyter till yrkeserfarenheter och yrkesliv kan vara ett bra sätt att vidga och fördjupa reflektionerna.

Det som behandlas i religionskunskapen kan få stor betydelse för det totala arbetet i skolan om det bearbetas utifrån ett existentiellt och ett innehållsligt perspektiv och med anknytning till elevernas egna upplevelser och erfarenheter.

LIVSÅSKÅDNING

RELIGION

ETIK

Samhällskunskap

Syfte och roll

Ämnet Samhällskunskap skall bidra till förståelse av nutida samhällsförhållanden och samhällsfrågor – en förståelse som lägger en grund för ett aktivt deltagande i samhällslivet och ger en beredskap att hantera förändringar i samhället. Därmed bidrar ämnet till att förverkliga gymnasieskolans mål om medborgerlig bildning och fördjupad förståelse för demokratin som värdegrund och styrelseform.

Genom en kritisk granskning av och diskussion om de värden som bär upp demokratin skall ämnet vidareutveckla ett demokratiskt förhållningssätt. Ämnet bidrar således till elevernas arbete med att tillägna sig en samhällelig bildning och en egen samhällsuppfattning. Ämnet Samhällskunskap skall dessutom genom sitt innehåll och sina analysmetoder ge en god grund för fortsatta studier.

Karaktär och struktur

Undervisningen i samhällskunskap skall på ett systematiskt sätt stödja och utveckla elevernas förmåga att bearbeta och analysera viktiga samhällsförhållanden och samhällsfrågor. Dessa har alltid en historisk bakgrund, och för att eleven skall kunna göra en kvalificerad nutidsanalys och ta ställning till den nära framtida utvecklingen krävs kunskaper om främst den senare historiska utvecklingen.

Ämnet Samhällskunskap spänner över stora kunskapsområden. Sådana kunskapsområden är

- demokratins innehåll och uttryckssätt
- samhällets organisation utifrån politiska, sociala, ekonomiska, kulturella och rumsliga aspekter
- individers och grupper skilda livsvillkor; arbetsliv och sociala förhållanden
- frågor kring kulturarv, identitet, kulturmöten och kulturkonflikter
- internationella förhållanden, internationell utveckling, samlevnad och konflikt
- samspelet mellan samhälle och natur och därmed sammanhängande överlevnadsfrågor.

Dessa kunskapsområden inrymmer många samhällsfrågor som bildar utgångspunkt för studier och analys. En och samma samhällsfråga berör ofta flera av dessa kunskapsområden. Jämförelsen mellan svenska och utländska förhållanden är en viktig del av ämnet. Ämnet Samhällskunskap har också ett ansvar att sätta in samhällsfrågorna i ett globalt sammanhang. Men samtidigt har ämnet de sociala frågorna på grupp- och individnivå som ett särskilt kunskapsområde.

Utgångspunkten för samhällsfrågorna kan vara olika; ett mänskligt problem eller frågor om samhällsorganisation, dvs. problem av strukturell art. Ett karaktärsdrag inom ämnet Samhällskunskap är dock att belysa och bearbeta en och samma samhällsfråga på olika nivåer. Dessa nivåer kan t.ex. vara: individ/grupp, lokal, regional/nationell och internationell/global nivå.

Vid bearbetning och analys av samhällsfrågor är det viktigt att framhäva att olika utgångspunkter, perspektiv och ideologier ger skilda sätt att se på samhället och samhällsutvecklingen. Val av perspektiv och urval av fakta präglas alltid av värderingar. Ämnet skall ge goda kunskaper om dessa värderingar, deras historiska ursprung såväl som samtida uttryck. Detta för att förstå olika aktörers utgångspunkter och mål. Eleverna skall stimuleras att bli medvetna om sina egna värderingar och deras konsekvenser. De skall kunna förstå hur andras värderingar uppstått.

I det moderna samhället kommer ofta information om olika företeelser från olika källor och genom många olika medier. Att sovra och värdera budskap utifrån kunskap om källornas art och de olika mediernas begränsningar är en viktig del i analysen. Det är alltså väsentligt att i samhällskunskap ha ett pluralistiskt betraktelsesätt, vilket innebär att eleverna skall se samhällsfrågorna utifrån olika perspektiv.

Samhällskunskap är ett dynamiskt ämne. Det beror bl.a. på samhällsfrågornas komplexitet och samhällslivets föränderlighet. Ämnets kärna är den kvalificerade nutidsanalysen vars syfte är att förklara denna komplexitet och föränderlighet. Genom denna bearbetning och analys av samhällsfrågor skall ämnet bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att förstå, bedöma och identifiera skeenden och utifrån detta upptäcka och värdera nya problemområden.

Strävan skall vara att eleven

- stimuleras till nyfikenhet och eget intresse att fortlöpande informera sig om samhällsförhållanden och samhällsfrågor
- får insikter i hur människor lever sina liv och organiserar sina gemensamma angelägenheter i olika sociala miljöer i skilda delar av Sverige och i den övriga världen
- känner till och förstår framväxt och nuvarande organisation av det svenska samhället och kan jämföra utveckling och organisation med andra länders
- utvecklar färdigheter att skaffa sig, sammanställa och bearbeta kunskaper om samhället samt att göra bedömningar, uttrycka ståndpunkter och utveckla en god förmåga att på olika sätt presentera resultat
- vill omfatta och praktisera demokratins värdegrund, men samtidigt kan se och diskutera inneboende tolkningsproblem och konflikter
- förstår hur olika utgångspunkter, ideologier och traditioner ger olika sätt att se på verkligheten och på medel och mål för samhällets utveckling
- får en sådan kunskap om samhällsförhållanden och samhällsfrågor, rättigheter och skyldigheter att eleven vill och aktivt kan delta i samhällslivet
- förstår alltmer av internationella relationer – ur ekonomiska, sociala, politiska och kulturella aspekter – och orsaker till internationella konflikter samt innebörder och effekter av fredssträvanden och internationell samverkan på olika områden samt säkerhetspolitiska och folkrättsliga frågeställningar
- tillägnar sig kunskaper om samhället via medier – skönlitteratur, facklitteratur, tidningar, TV osv. – och samtidigt utvecklar sin förmåga att analysera och kritiskt granska mediernas och annan opinionsbildnings budskap

- får insikter om samspelet mellan samhälle och natur i ett utvecklingshistoriskt och samhällligt perspektiv samt blir medveten om ekonomiska och politiska aspekter på miljöfrågor
- kan urskilja fakta och skilda värderingar även i komplicerade samhällsfrågor och förstå hur dessa värderingar uppstått, och därvid göra egna etiska ställningstagande samt kan se Sverige i ett globalt sammanhang, både i nutid och i historisk belysning
- tillägnar sig ett historiskt perspektiv och förstår det förflutnas betydelse för nuet
- utvecklar ett alltmer vetenskapligt sätt att tänka och arbeta.

Ämne: Samhällskunskap
Kurs: Samhällskunskap B

SKOLFS 1993: XX

Förkunskapskrav: Samhällskunskap A eller motsvarande kunskaper

Mål

Målet med kursen är att eleven ges möjlighet att fördjupa och vidga sina kunskaper och färdigheter samt sin medvetenhet och analysförmåga utöver målen för kärnämneskursen.

Kursen skall ge eleven insikt i mer komplexa och omfattande samhällsfrågor, och eleven skall kunna analysera och presentera dessa. Därvid skall någon samhällsfråga vara vald så att den har särskild inriktning mot den gren eleven valt. I dessa studier skall eleven bli väl förtrogen med ett demokratiskt arbetssätt. Målet är även att eleven, genom arbetet i kursen, tillägnar sig en vana att självständigt formulera problem och ta egna initiativ.

Efter genomgången kurs skall eleven

- kunna analysera olika orsaker till och konsekvenser av några viktiga samhällsproblem
- kunna redovisa hur olika synsätt påverkar förslag till lösningar och även kunna föreslå egna lösningar
- kunna visa fördjupad insikt i den egna livssituationen och utveckla förmåga till inlevelse i andra människors situation
- kunna använda flera olika källor och verktyg vid analysen och presentationen av några mer komplicerade samhällsfrågor, så att olika infallsvinklar och eget ställningstagande tydliggörs.

Ämne: Samhällskunskap
Kurs: Samhällskunskap C

SKOLFS 1993: XX

Förkunskapskrav: Samhällskunskap A och B eller motsvarande kunskaper

Mål

Målet med kursen är att eleven ges möjlighet att fördjupa och vidga sina kunskaper och färdigheter samt sin medvetenhet och analysförmåga utöver målen för tidigare kurser. Kursen skall göra eleven väl förtrogen med att analysera, presentera och värdera komplicerade samhällsfrågor.

Efter genomgången kurs skall eleven

- kunna analysera olika orsaker till och konsekvenser av några komplicerade samhällsfrågor samt kunna redovisa hur olika synsätt påverkar förslag till åtgärder – riktade både mot orsaker och konsekvenser – och därvid kunna föreslå egna alternativa lösningar
- ha en fördjupad insikt i vad som formar den egna livssituationen och utveckla förmåga till inlevelse även i komplexa mänskliga situationer
- kunna analysera och presentera större och komplicerade samhällsfrågor genom att använda flera olika källor och verktyg, så att olika infallsvinklar och eget ställningstagande tydliggörs
- vara väl förberedd för högre samhällsvetenskapliga studier genom att ha utvecklat självständighet och analysförmåga.

Kommentar

Kommentar

En ny kursplan

Ämnet Samhällskunskap i gymnasial utbildning kan beskrivas som en utveckling från ett ämne avseende främst medborgarkunskap, över förmedling av ett ämnesinnehåll från olika universitetsdiscipliner, till att vara ett ämne där eleverna genom studier av valda samhällsfrågor aktivt tillägnar sig en allt större förmåga att bearbeta komplexa frågor. Detta för att kunna tydliggöra och söka förstå skeenden i en alltmer mångfasetterad värld.

Ämnet fick en ny kursplan år 1988 (suppl. 88: 82) och denna kom att ligga nära det system som idag är tydligt uttalat: kursplaner med nationella mål men med stor frihet i urval av stoff på lokal nivå. Kursplanen gav också samhällskunskapen en inriktning mot bearbetning och analys, och lanserade begreppet samhällsfrågor som den pedagogiska ram som gjorde analysen meningsfull och möjlig:

”Genom att utgå från en komplex samhällsfråga ger man eleverna möjlighet att sätta in sina ämneskunskaper i ett större sammanhang, vilket underlättar för dem att utveckla en helhetssyn.”

”Samhällsfrågor har i detta sammanhang en vid innebörd. Det kan vara frågor i kommunen, regionen, landet eller världen.” (Läroplan för gymnasieskolan, suppl. 88: 82)

Samma huvudtankar som präglade kursplanen från 1988 finns i föreliggande kursplan. Den principiella synen på ämnet har således inte ändrats.

De förändringar som finns i föreliggande kursplan hänför sig i huvudsak till de betoningar som riksdagen gjort i kunskapspropositionen (prop. 1990/91: 85) och det förslag som lagts av Läroplanskommittén (SOU 1992: 94).

Den väsentliga förändringen för ämnet i kunskapspropositionen "Växa med kunskaper" var att samhällskunskap blev ett kärnämne som finns på alla program. I "Växa med kunskaper" och i läroplanskommitténs betänkande "Skola för bildning" betonas frågor om kulturarv – identitet och livsmönster, om samspelet natur – människa – miljö samt de internationella frågorna. Samtliga dessa tre områden har beaktats i kursplanens olika delar.

I "Skola för bildning" betonas att eleverna skall sträva mot att öka sin förmåga att självständigt formulera ståndpunkter grundade på såväl empiriska kunskaper och kritisk analys som på förnuftsmässiga och etiska överväganden. Detta har i kursplanen uttryckts såväl i ämnets strävan som i kursmålen för de olika kurserna.

I och med att socialkunskapsämnet inte längre finns i gymnasieskolan är det nödvändigt att ämnet Samhällskunskap mer än tidigare betonar individ/gruppaspekten vid behandling av olika samhällsfrågor. Detta är en av de nivåer där elevernas egna värderingar och ställningstaganden kan bearbetas.

Geografiämnet har återkommit till gymnasieskolan men finns inte på alla program. Den i ämnet Samhällskunskap nödvändiga rumsliga aspekten finns med i ämnets kunskapsområden (se under rubriken Karaktär och struktur) och bör särskilt beaktas vid undervisning på de program där geografiämnet inte finns.

Enligt riksdagsbeslutet om gymnasieutbildning skall alla elever få möjlighet till ett historiskt perspektiv. Alla program i gymnasieskolan har inte ämnet Historia. Detta innebär att ämnet samhällskunskap har ett ansvar för att ge en historisk bakgrund för de elever som inte har historieämnet. I kursplanen är detta tydliggjort i strukturdelen, i de övergripande målen "Strävan skall vara ..." och i särskilda kursmål för kurs A. Detta gör det möjligt att uppfylla målet att ge en del av kursen en historisk inriktning.

Eftersom en majoritet av eleverna i grundskolan idag går vidare till gymnasieskolan är det alltså angeläget att se att ämnet Samhällskunskap i gymnasieskolan bygger vidare på den grund som grundskolan har gett i ämnet. Detta är det s.k. "1 – 12-perspektivet" som antyder att ämnet bör ses i ett tolvårigt perspektiv.

Ett uttryck för 1 – 12-perspektivet är att kursplanens övergripande mål till största delen är gemensamma med grundskolans. I och med att målen som eleven skall sträva mot inte har någon övre gräns är de gemensamma för grundskolan och gymnasieskolan. De anger därmed den huvudinriktning som ämnet Samhällskunskap har i ett långt studieperspektiv.

Några mål har dock lagts till i gymnasieskolans kursplan, framför allt för att markera den djupare analysen och den mer vetenskapliga ambitionen. Grundskolans och gymnasieskolans kunskapsområden är väsentligen desamma. Progressionen i ämnet består i att gymnasieskolan har en bredare ambition att behandla större delar av de olika kunskapsområden, men framför allt i att bearbetningen och analysen av de olika samhällsfrågorna sker på ett djupare, mer systematiskt och kvalificerat sätt. Eleverna använder därmed fler källor och verktyg och ser frågorna ur fler perspektiv.

Kurserna**Kommentar**

Riksdagsbeslutet om en ny gymnasieskola innebär för ämnet Samhällskunskap att det är ett kärnämne, men också att ämnet förekommer med skilda volymer och i olika konstellationer med andra ämnen. Antalet varianter är omfattande. Detta finns beskrivet i "Kommentarer till kursplan i samhällskunskap i SÖ:s serie Läroplaner 1988: 82", som utgavs av Skolverket i april 1992. För en fullständig bild av ämnet hänvisas till denna kommentar. Nedan ges ett kort sammandrag av innehållet.

Enligt timplanerna för de nya programmen i gymnasieskolan förekommer ämnet i huvudsak i två volymer, 90 timmar och 300 timmar. Den större kursen finns endast på det samhällsvetenskapliga programmet. Samtidigt finns på detta programs humanistiska gren en undervisningsvolym på sammanlagt 200 timmar i ämnet Samhällskunskap, avsedd för dem som inte väljer latin eller grekiska. I riksdagsbeslutet ingår också att ämnet Geografi, som ingått som en del av ämnet Samhällskunskap, har återinförts som självständigt ämne inom det samhällsvetenskapliga programmet.

Beträffande ämnet Historia menade riksdagen att det var väsentligt att även eleverna på de yrkesförberedande programmen får möjlighet att studera historiska förhållanden. Ämnet Historia finns dock inte inom alla program, men riksdagen menade att ämnet Samhällskunskap på de yrkesförberedande programmen skall ge eleverna möjlighet att få ett historiskt perspektiv.

Gör man en sammanfattning av ovanstående – volymer och förekomst av historia och geografi – kan man säga att ämnet Samhällskunskap kan förekomma i nedanstående konstellationer:

Minsta garanterade tid i timmar om 60 minuter för Samhällskunskap, Historia och Geografi

	Timmar i samhällskunskap	Timmar i historia	Timmar i geografi	Program och gren
1.	300	190	140	Samhällsvetenskapsprogram, samhällsvetenskaplig gren.
2.	90	80	50	Samhällsvetenskapsprogram, ekonomisk gren
3.	90 + 110	190	–	Samhällsvetenskapsprogram, humanistisk gren (för dem som inte läser latin eller grekiska)
4.	90	190	–	Samhällsvetenskapsprogram, humanistisk gren (för dem som inte läser latin eller grekiska)
5.	90	80	–	Estetiskt program Naturvetenskapsprogram
6.	90	–	–	Övriga program

Om man skulle beakta dessa volymer och konstellationer fullt ut vid kursuppbyggnad skulle man kunna urskilja sex olika identifierbara kurser. Det är av praktiska skäl inte nödvändigt att särskilja så många kurser. Därför har man i den nya kursplanen stannat för tre identifierbara kurser med skilda kursmål, nämligen kurs A, B och C. Kurs A är en kärnämneskurs för alla program medan kurs B och C är två olika kurser inom det samhällsvetenskapliga programmet.

Kurs A är en kärnämneskurs vars syfte är att eleverna utifrån studier av skilda samhällsfrågor som anknyter till deras erfarenheter, behov och intressen ges möjlighet att fördjupa kunskaperna. Syftet är att de självständigt och ingående skall kunna analysera och även presentera några relevanta samhällsfrågor för att bättre kunna förstå den komplexa verkligheten. Därvid skall någon samhällsfråga vara vald så att den har särskild inriktning mot det program eleven valt. För de elever som inte har Historia som särskilt ämne ger denna kurs sådana kunskaper att eleverna kan lägga ett historiskt perspektiv på den ekonomiska, politiska och sociala utvecklingen. Detta blir då en naturlig förskjutning i ämnet Samhällskunskap för de program som saknar historieämnet.

Kurs A har en tydlig inriktning mot att ge eleverna en grundläggande förmåga att använda olika källor och verktyg för att kunna analysera och presentera några samhällsfrågor så att olika infallsvinklar och eget ställningstagande tydliggörs.

Kurs B är en fördjupningskurs som är konstruerad så att eleverna ges möjlighet att fördjupa och vidga sina kunskaper och färdigheter samt sin medvetenhet och analysförmåga utöver målen för kärnämneskursen. Kursen skall ge eleverna insikt i mera komplexa och omfattande samhällsfrågor, och lära eleverna att använda flera olika källor och verktyg vid analyser av dessa samhällsfrågor.

Målen för kurs C är att eleverna skall bli väl förtrogna med att analysera, presentera och värdera komplicerade samhällsfrågor. Målet är att eleverna vid analysen skall använda många olika källor och verktyg, så att de efter kursen kan tydliggöra ett eget ställningstagande och ha utvecklat en sådan självständighet och analysförmåga att de är väl förberedda för högre samhällsvetenskapliga studier.

Kurs A, B och C har olika kursmål och är identifierbara i den mening att de går att skilja från varandra. Detta innebär dock inte att de i praktisk utformning måste organiseras som trappstegsformade kurser på det samhällsvetenskapliga programmet. Kursutformning och organisation är en lokal fråga.

Progression mellan kurserna och sambandet mellan grundskolan och gymnasieskolan

Frågan om progressionen i ämnet hänger nära samman med det s.k. 1 – 12-perspektivet, vilket innebär att det finns en kontinuitet i ämnet mellan grundskola och gymnasium. Detta har uttryckts genom att "Strävan skall vara ..." i huvudsak är lika för grundskolan och gymnasieskolan. Även grundskolans och gymnasietens kunskapsområden är väsentligen desamma. Progressionen i förhållande till grundskolan består i att gymnasiet har ambitioner att behandla större och nya delar av de olika kunskapsområdena, och att bearbetningen och analysen av de olika samhällsfrågorna sker på ett mer systematiskt och kvalificerat sätt. Därvid lär sig eleven att använda fler källor och verktyg.

Progressionen inom gymnasieskolan innebär en successivt fördjupad analys för att eleverna slutligen, vid genomgången kurs C, skall kunna analysera komplicerade samhällsfrågor på ett mångsidigt sätt. Avsikten är att eleven skall kunna förstå skeenden, se orsaker och konsekvenser, se hur olika synsätt påverkar förslag till åtgärder. Det innebär också att elevens självstän-

dighet ökar, att den egna reflektionen blir större och att krav på egna förslag till alternativa lösningar på samhällsfrågor och på eget ställningstagande blir starkare.

SKOLFS 1993: XX

Motiv för och förtydligande av kursplanetexten

Samhällsfrågorna utgör grund för studierna av kursplanens skilda kunskapsområden. Begreppet samhällsfrågor har i detta sammanhang en vid innebörd (se punkt 1). De samhällsfrågor som studeras i ämnet kan hämtas från olika nivåer; från lokal, regional, nationell och internationell/global nivå. Det är dock viktigt att söka bearbeta och analysera samhällsfrågan även på andra nivåer än där frågan aktualiserades. Det kan således vara viktigt att söka belysa en lokal fråga i ett nationellt eller i ett internationellt perspektiv, liksom en globalt aktualiserad fråga kan få nya infallsvinklar om den analyseras i ett lokalt perspektiv osv. Dessutom är det viktigt att söka analysera samhällsfrågan dels utifrån individen, dels utifrån de samhälleliga strukturerna.

I flera av de gemensamma målen betonas elevernas förmåga att använda skilda perspektiv. Samhällsvetenskap prövar ofta teorier för att kunna förstå skeenden och försöka förutsäga dem.

Att analytiskt se företeelser från skilda perspektiv, att söka se värderingar i "objektiva" uttalanden skall inte leda till total relativism. Skillnaden mellan orden "förstå" och "acceptera" är stor. Inom samhällsvetenskap tränas att "förstå" skilda aktörers handlande och bakgrunden till dessa. Att personligen "acceptera" handlandet som det rätta är inte målet. Tvärtom handlar det snarare om att pröva många tänkbara varianter för att öka sin förmåga att självständigt formulera ståndpunkter och tillägna sig en egen samhällsuppfattning.

I förra kursplanen anges följande:

"Att granska sina egna värderingar är viktigt. Att samtidigt också lära sig att förstå grunderna för andras värderingar måste i ett mångkulturellt samhälle vara ett viktigt mål. Det kan bidra till att undanröja fördomar och att skapa respekt för andras åsikter och handlingar.

Det gäller således att

- göra eleverna medvetna om existerande värderingar och dess konsekvenser
 - få eleverna att förstå hur andras värderingar uppstått och
 - uppmuntra eleverna till självständiga ställningstaganden."
- (Suppl.88: 82. s. 13)

Detta torde vara giltigt för ämnet även idag. Genom denna kritiska prövning kan ämnet också uppfylla ett annat mål – att omfatta och praktisera den demokratiska värdegrunden, vilket kommenteras nedan.

I "Karakter och struktur" anges ett antal kunskapsområden och några begrepp i anslutning till dessa, vilka diskuteras och förtydligas nedan.

Demokratins innebörd och uttryckssätt

I skollag och läroplan formuleras de värden skolan skall gestalta och förmedla, den demokratiska värdegrunden. Kärnan i denna värdegrund är

människolivets okränkbarhet, aktningen för varje människas egenvärde, individens frihet, solidaritet med svaga och utsatta, alla människors lika värde samt ansvar för vår gemensamma miljö. Skolan skall inte vara neutral i fråga om demokratin utan alla ämnen i skolan skall sträva mot att eleverna vill hävda och praktisera den demokratiska värdegrunden. Ämnet Samhällskunskap har i detta sammanhang en speciell uppgift: att ta upp den demokratiska värdegrunden i ett analyserande perspektiv och utveckla elevernas förmåga att granska, värdera och ta ställning. I kursplanen (Syfte och roll) betonas att det i studierna skall ske en kritisk granskning och diskussion av de värden som bär upp demokratin; detta för att vidareutveckla ett demokratiskt förhållningssätt. Värdegrunden måste tolkas, konflikter kan uppstå mellan olika värden i värdegrunden. Det är nödvändigt att i ämnet föra en öppen diskussion om hur värdegrunden kan tolkas och praktiseras, detta för att demokratins innebörd inte är entydig och för att eleverna skall kunna få ett personligt förhållningssätt till demokratin. På samma sätt skall demokratins uttryckssätt behandlas. De olika demokratiska institutioner som studeras i ämnet ses som att de representerar demokratiska värden. I analyser och i jämförelser mellan olika länder skall ständigt följande fråga ställas: Gestaltar verkligen olika länders institutioner demokratins tanke, vilka alternativ finns?

Samhällets organisation utifrån politiska, sociala, ekonomiska, kulturella och rumsliga aspekter

Formuleringen om den samhälleliga organisationen skall tolkas brett. Här åsyftas inte bara myndigheterna (den offentliga sektorn) utan även övriga övergripande strukturer, t.ex. ekonomins organisation, näringar, arbetsmarknad, mediastruktur osv. "Samhällets organisation" syftar alltså på de samhälleliga strukturer som varit ett traditionellt studieobjekt i samhällskunskap, och dessa belyses ur flera aspekter.

Individens och gruppernas skilda livsvillkor

Här åsyftas studier av hur individer och grupper lever sina liv i familj, i arbetsliv, på fritiden och i andra motsvarande verksamheter. Livsvillkoren är olika för olika individer och grupper bl.a. av sociala, ekonomiska och kulturella skäl, men kan också vara olika mellan män och kvinnor. Livsvillkoren påverkas av de samhälleliga strukturerna men påverkar i sin tur även strukturerna. Denna ömsesidiga påverkan är ett viktigt studieobjekt i ämnet.

Frågor kring kulturarv, kulturell identitet, kulturmöten och kulturkonflikter

Dessa frågor har anknytning till resonemanget ovan om livsvillkor, men har en speciell inriktning mot begreppet identitet. Det kan röra sig om individens eller familjens identitet, om nationell, regional, nordisk, europeisk eller annan identitet eller om icke-rumslig identitet som kvinnlig identitet eller arbetaridentitet. Olika identitetsbehov behöver inte stå i motsats till varandra. Att tränga in i det egna kulturarvet kan tvärtom leda till ökad respekt för andra folks kultur och värden. Ökad migration, större etnisk medvetenhet, fler kulturmöten och kulturkonflikter ger detta kunskapsområde en ökad betydelse.

Internationella förhållanden, internationell utveckling, samlevnad och konflikt

SKOLFS 1993: XX

De olika kunskapsområdena i ämnet skall studeras både ur ett nationellt och internationellt perspektiv. Internationella frågor har ett egenvärde i ämnet. Människors livsvillkor och den samhälleliga organisationen i såväl europeiska som icke-europeiska länder ingår i ämnet. Nationella och internationella konflikter och konfliktlösning, Sveriges relationer med omvärlden liksom andra internationella relationer har också en plats i ämnet. Detta innefattar även de ekonomiska relationerna och resursfördelningen mellan rika och fattiga länder liksom kunskaper om det frivilliga solidaritetsarbete som bedrivs.

Samspelet mellan samhälle och natur och därmed sammanhängande överlevnadsfrågor

Samhällskunskapen är, tillsammans med de naturvetenskapliga ämnena, ett av de viktigaste ämnena när det gäller att belysa samspelet mellan samhälle och natur och därmed behandla miljöfrågorna. Ämnet har ansvar för att beskriva och analysera de drivkrafter – ekonomiska och politiska – som framkallar miljöproblem av skilda slag, men som också kan utnyttjas för att åtgärda problemen.

Miljöproblematikens globala karaktär gör det också viktigt att studera betydelsen av internationella relationer ur ett miljöperspektiv. På samma sätt har miljöfrågorna en tydlig koppling till andra stora samtidsfrågor, de s.k. överlevnadsfrågorna. Hit hör frågor kring resurshållning avseende energi, vatten, skog, odlingsbar mark liksom de globala befolkningsfrågorna.

Många kunskapsområden berör andra ämnen. En undervisning som bygger på samverkan med andra ämnen vänjer eleverna att se en sak ur olika synvinklar och hjälper dem att utveckla en helhetssyn på samhället.

Ämne: Fördjupning i humaniora eller samhällsvetenskap
Kurs: Fördjupning i humaniora eller samhällsvetenskap

SKOLFS 1993:XX

Förkunskapskrav: Minst A-kurs i berört/berörda ämne/n

Mål

Kursen skall ge eleven möjlighet till fördjupning inom ett ämne eller kunskapsområde som är karaktäristiskt för gren Humaniora eller gren Samhällsvetenskap. Kursen skall både ge fördjupade kunskaper och främja ett mer vetenskapligt förhållningssätt och därmed ge goda förutsättningar för vidare studier.

Efter genomgången kurs skall eleven

- med utgångspunkt i tidigare studier ha tillägnat sig fördjupade kunskaper inom ett ämne eller kunskapsområde
- ha studerat det valda ämnet eller kunskapsområdet utifrån flera utgångspunkter
- ha utvecklat sin förmåga att relatera det valda kunskapsområdet till omvärlden lokalt och globalt
- ha utvecklat ett mer vetenskapligt förhållningssätt till valt ämne eller kunskapsområde
- ha genomfört en undersökning eller ett projekt och redovisat detta i tal och skrift.

Kommentar**Kommentar**

Fördjupningskursen i humaniora eller samhällsvetenskap skall ge fördjupade kunskaper i karaktärsämnena språk eller historia på Humanistisk gren och i geografi, samhällskunskap, historia eller matematik på Samhällsvetenskaplig gren.

Fördjupningskursen i humaniora eller samhällskunskap är en ramkursplan, som är framtagen utifrån följande generella tankegångar:

1. Ämnesfördjupning
2. Förstärkning av grenens inriktning
3. Utrymme för lokal utformning
4. Förutsättningar för ett mer vetenskapligt förhållningssätt
5. Öppning mot tvärvetenskapliga studier

Kursplanen ger frihet att forma kursens innehåll utifrån lokala förutsättningar. Det ges också möjligt att erbjuda eleven en fördjupning i ett för honom/henne relevant kunskapsområde med utgångspunkt i tidigare studier. Fördjupningskursen skall bygga vidare på tidigare inhämtade ämnen eller kurser. Det skall t.ex. vara möjligt att bygga vidare på Historia A och/eller B, men också på filosofi- eller psykologiämnet.

Den humanistiska eller samhällsvetenskapliga fördjupningen kan länkas

till kurser eller ämnen hämtade från andra program t.ex. Kultur och folkbildning från Barn- och fritidsprogrammet eller Mediekunskap från Medieprogrammet.

SKOLFS 1993: XX

Fördjupning i humaniora eller samhällsvetenskap bör även kunna erbjudas elever från andra program, som t.ex. har studerat Engelska A och B och önskar en språklig-humanistisk fördjupning. Det bör således t.ex. vara möjligt för elever från andra program att som individuellt val välja Samhällskunskap B följt av Fördjupningskursen i Humaniora eller Samhällskunskap.

I fördjupningskursen ges eleven möjlighet att på ett problematiserande sätt fördjupa sina kunskaper och samtidigt relaterade dem till skeenden i omvärlden. Genom att söka sammanhang och innebörder i det som sker, stimuleras fantasin och stärks förmågan att symbolisera.

Vid uppläggningsen av kursen bör möjligheter till samverkan mellan olika ämnen tillvaratas. Utgångspunkten är Samhällsvetenskapsprogrammets karaktärsämnen geografi, historia, matematik, naturkunskap, filosofi, psykologi, samhällskunskap, språk och religionskunskap. Kursen kan t.ex. ha en inriktning mot en eller flera kulturgrenar inom ett visst språkområde, då gärna helt eller delvis på landets eget språk, men kan även utgöras av fördjupning i filosofi, psykologi eller historia sett utifrån olika epoker. Andra berikande fördjupningar kan vara teknikens historia, talekonst eller idéhistoria. Fördjupningskursen ger också möjlighet att studera ett kunskapsområde utifrån ett socialt, etiskt, eller mångkulturellt perspektiv. Därmed främjas både ett vetenskapligt och tvärvetenskapligt synsätt, präglat av kritiskt tänkande och analys.

Ett viktigt redskap vid utvecklandet av kritiskt tänkande och analys är den språkliga färdigheten. En del av arbetet är därför att ge eleven möjlighet att träna och utveckla sin förmåga att genomföra och redovisa en utredande uppgift, ett studiebesök eller ett mindre projekt.

Fördjupningskursen i humaniora eller samhällskunskap har föregåtts av en försöksverksamhet i enlighet med kursplaner i SÖ-FS 1986: 42: Informationskunskap, Internationell politik, Förvaltningskunskap, Kulturer och etniska grupper (kulturkunskap) och Människans livsmiljö (ekosofi). Dessa kursplaner har publicerats i Skolverkets planeringsunderlag av april 1992. De kunskapsområden som dessa kursplaner representerar är goda exempel på fördjupningsinnehåll.

Ämnet grekiska kan studeras som alternativ till Fördjupningskursen i Humaniora eller Samhällsvetenskap. (Jmf. Gyf. 5 kap. 7§).

För varje nationellt program innehåller materialet följande

- programmål
- programmets uppbyggnad i ämnen och kurser
- kursplaner
- kommentarer

Programmål och kursplaner, som finns i materialet, är återtryck av de måldokument som kungjorts i Skolverkets författningssamling (SKOLFS). Kursplanerna i materialet gäller även för gymnasial vuxenutbildning.

För samtliga program finns kommentarer till programmet som helhet och till enskilda kursplaner. Syftet med dessa är att ge bakgrund och förklaringar till hur ämnen och kurser inom programmet samverkar och hur målen i kursplanerna samspekar med programmålen.

Programmaterialet omfattar det underlag som nationellt framtagits och fastställts som mål för och planering av utbildningen i gymnasieskola och gymnasial vuxenutbildning. I ett separat material finns timplaner för ämnen och kurser i programmen förtecknade.

I basutbudet ingår följande 16 program:

- GyVux 1993:1 Barn- och fritidsprogrammet
- GyVux 1993:2 Byggprogrammet
- GyVux 1993:3 Elprogrammet
- GyVux 1993:4 Energiprogrammet
- GyVux 1993:5 Estetiska programmet
- GyVux 1993:6 Fordonsprogrammet
- GyVux 1993:7 Handels- och administrationsprogrammet
- GyVux 1993:8 Hantverksprogrammet
- GyVux 1993:9 Hotell- och restaurangprogrammet
- GyVux 1993:10 Industriprogrammet
- GyVux 1993:11 Livsmedelsprogrammet
- GyVux 1993:12 Medieprogrammet
- GyVux 1993:13 Naturbruksprogrammet
- GyVux 1993:14 Naturvetenskapsprogrammet
- GyVux 1993:15 Omvårdnadsprogrammet
- GyVux 1993:16 Samhällsvetenskapsprogrammet

ALLMÄNNA FÖRLAGET

BESTÄLLNINGAR: FRITZES KUNDTJÄNST, 106 47 STOCKHOLM
FAX 08-20 50 21, TELEFON 08-690 90 90

ISSN 1103-8349

ISBN 91-38-405